ISSN 1814—4357

Дачникам
садівникам
городникам

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Дім • Сад • Город

Передплатний індекс 74142

№7 (283) Липень 2012

Хороший урожай – за будь-якої погоди

Вирощуймо чорницю

Кури й качки на вашому подвір'ї

Дім·сад·город

ISSN 1814–4357

№7 (283) 2012 р.

Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець —
КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.

Видається з січня 1989 р.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3690 від 30.01.2010 р.

Здавалося б, можна звикнути до сюрпризів погоди. Але не виходить – минуле літо для овочівників нашої області видалося важким. Спочатку затяжна весна не давала вчасно посадити овочеві культури. Навіть із сівбою насіння на розсаду в парник довелося затриматися, позаяк було побоювання, що через холоди сходи можуть просто не з'явитися. Одержати ранню розсаду мені вдалося завдяки обігрівачеві, котрий я встановив у березні. І рослинам уже було не страшно, коли квітневими ночами температура опускалася до –3 градусів. А в сусідів тим часом сходи під плівкою пошкодили заморозки.

Тож оскільки якісна розсада – це одна із запорук високого врожаю, рекомендую всім у парник чи теплицю ставити для обігрівання звичайний тепловентилятор потужністю 2 кВт.

Амана оранж

Хороший урожай – за будь-якої погоди

Розсаду саджали у відкритий ґрунт 8–15 травня. В цей час уже не було заморозків. Регулярні дощі допомогли рослинам швидко прижитися, а тепло денного сонечка давало їм енергію для росту. Все було добре. У червні ми почали підв'язувати томати до кілочків. Решті рослин був забезпечений постійний догляд – полив, прополювання бур'янів, розпушування ґрунту, знищення шкідників та хвороб.

Здавалося вже, ми запам'ятаємо червень 2011 року з кращого боку. Але не так сталось, як гадалось: у червні в наше й сусіднє села прийшла повінь. Наш город дуже постраждав. Місцями вода змила 40-сантиметровий шар ґрунту. Ми втратили багато сортів баштанних і гарбузових культур. Чудом урятувалися томати. Правда, не всі, вода знесла половину низькорослих сортів, а третину високорослих накрила мулом. Спробували врятувати рослини – діставали їх з мулу й обмивали зі шланга. Переживши такий стрес, томати, на подив, вдалися на славу. Якщо після повені я думав, що залишуся без помідорів, то в серпні ледве встигав їх переробляти.

У 2011 році в мене був, так би мовити, ювілей. Рівно 10 років тому я вперше зібрав свою колекцію томатів із 50 сортів, видав перший каталог насіння й увійшов у "родину" овочівників, які пропонують вирощувати такі ж сорти овочів, як у них. В останні роки я одержав багато насіння від насіннєвого банку рослин США, а також від провідних селекціонерів іноземних насіннєвих компаній, котрі збирають насіння з усього світу. Багато сортів у них із фамільними ознаками, тобто їх вирощували у якійсь родині багато поколінь, і це вже, можна сказати, родинні реліквії. Зрозуміло, що такими можуть бути лише цінні сорти, котрі зарекомендували себе впродовж кількох сотень років.

За 10 років на нашому городі пройшли випробування більш як 3 тисячі сортів томатів. Із цієї справді величезної кількості відбираємо найкращі за всіма показниками сорти та їхні плоди, насіння з яких використовуємо для подальшого вирощування й поширення. А інакше і бути не може. Адже ми все робимо вручну. Насіння із нехарактерною формою та щупле викидаємо без жалю. Всього ж у 2011 році вирощували 240 сортів томатів. Близько 100 з–поміж них були новинками з усіх куточків світу. Про найкращі хочу сьогодні розповісти.

Високоврожайний сорт ***Метелиця*** торік дозрів одним із перших. Кущ у нього заввишки 50 см, плоди округлі, масою 200–250 г. У недостиглому вигляді білуваті, у стиглому – червоні, блискучі. Сорт продемонстрував високу врожайність з-поміж низькорослих (до 5 кг із куща) і стійкість до хвороб. У вересні Метелиця дає другу хвилю врожаю й плодоносить до заморозків. Серед низькорослих сподобалися такі сорти: ***Оленка,***

Вельможа, Екато, Веселка, Серпневий, Ідеал, Ачі стандарт.

Цього року висіяв багато новинок. Наприклад, томат ***Bleve P20*** я отримав з університету штату Орегон (США). Насінням цього сорту поділився зі мною автор сорту Джим Майєрс, який працює в цьому університеті і багато років займається селекцією бобових культур. Талановитий селекціонер створив десятки сортів квасолі і гороху. У списку його творінь є і два унікальних сорти томату – надранній ***Легенда і Bleve P20***. Про останній і піде мова.

Якось на одному із сайтів я побачив фотографію томатів з чорними плодами, як у баклажана. І відразу загорівся бажанням мати такий сорт, адже навіть у Канаді і США він ще не поширений. Завдяки знайомству провів через американську соціальну мережу перемовини із Джимом Майерсом, і він погодився надіслати мені 10 насінин. Висіяв по одній насінині у пластикові стаканчики. Зійшли всі. Паростки були, як у звичайних томатів, тільки стебло та листочки – баклажанового кольору. Перші справжні листочки так само виявилися темними.

Коли розсада прижилася на постійному місці, листя набуло темно-зеленого кольору. Під час росту зелені плоди під дією сонячного світла поступово ставали темно-фіолетовими, а нижня половинка стиглих плодів була червоною. Плоди округлі, масою близько 70–80 г. М'якоть у них рожевувато-червоного кольору, ароматна, туга. Цікаво, що листя від холоду стає багряним. За терміном дозрівання цей томат середньостиглий.

Величезними оранжевими плодами потішив і новий американський сорт ***Амана оранж*** (таку назву має поселення Амана в штаті Айова). Кущ у нього високий (до 2 м), потужний, листя велике, темно-зелене. Плоди в мене важили до 1 кг, а в США вони виростають до 2 кг і більше. Гадаю, все попереду, і в мене одного прекрасного року Амана оранж дасть такі великі плоди. Вони не схожі на звичайні томати, відзначаються незвичним тропічним смаком, прекрасні і в свіжому вигляді, й у салатах. Оскільки плоди і м'якоть мають оранжеве забарвлення, можу їх порекомендувати для дієтичного харчування, позаяк вони відзначаються високим вмістом вітамінів та зниженим вмістом кислот. Сік з оранжевих томатів добре втамовує спрагу і приємний на смак. Урожайними і смачними виявилися також і інші оранжевоплідні сорти: ***Бурулька оранжева, Медовий Спас, Мідас, Ерос, Оранжеве сонце, Цукерки Вірджинії***.

Справжньою окрасою грядки став новий сорт ***Шоколадний смугастий***. Кущ у нього до 1,5 м заввишки. Плоди шоколадного кольору з жовтою і зеленою смужкою, важать 400–500 г. Вони витонченого смаку, багатокамерні, соковиті і дуже солодкі. З одного куща я за сезон збирав до 8 кг плодів. Це непоганий результат! А уявіть, яка краса на городі, коли йдеш грядкою і посеред червоних, рожевих, жовтих плодів виникають смугасті красунчики. Смакові якості, ранньостиглість та врожайність високі, тому буду сіяти цей сорт надалі. З-поміж смугастих сподобалися сорти ***Зебра серцеподібна, Тигеретта черрі, Римський смугастий, Жовта зебра***.

Улюбленцем став новий сорт ***Австралієць***. Це також унікальна новинка, адже створений він у 2009 році і вже є в мене на городі. Він буде надійним для дачників, які вирощують томати для продажу на ринку. Кущ у нього заввишки понад 2 м, потужний і не уражується хворобами. Плоди червоні, сплюснуті, масою від 500 г до 1 кг і більше. Щільність плодів досить добра (стиглими зберігалися більше трьох тижнів). Та головна перевага сорту – високі смакові якості. Якщо лежкі сорти завжди мають поганий смак, то Австралієць я можу сміливо назвати десертним.

Викликав захоплення своєю врожайністю старий за походженням сорт під назвою ***1884***. Йому вже 128 років, але він досі чомусь не набув популярності. В Україні й у країнах СНД його не зустрінеш у жодного городника. Його мені надіслав американський спеціаліст

Шоколадний смугастий.

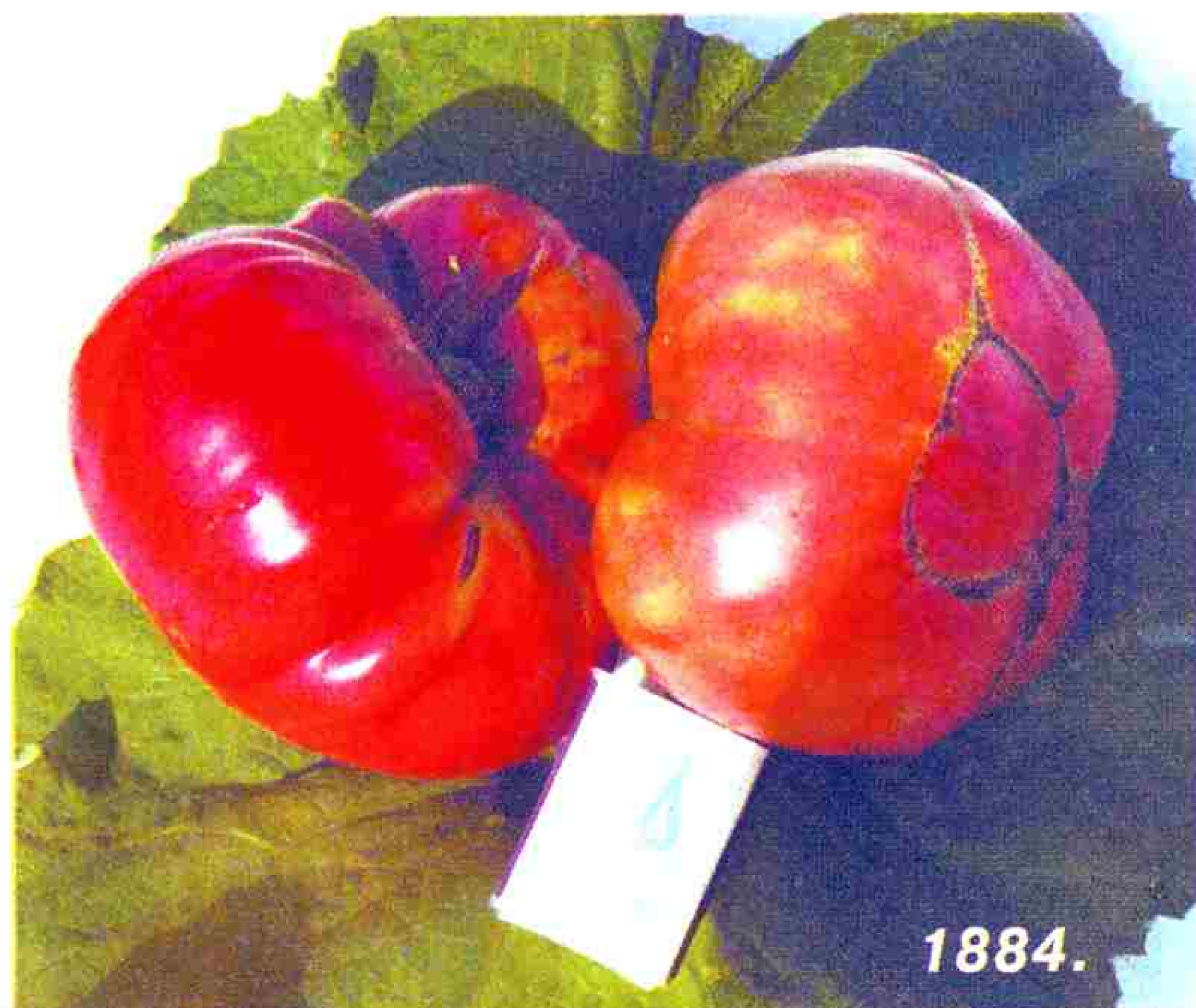
Bleve P20.

Метелиця.

із вирощування томатів Гері Ібсен. За його твердженням, насіння цього сорту було виявлене у штаті Вірджинія у 1884 році в купі сміття після виходу з берегів річки Огайо. Кущ у нього висотою 1,7 м, плоди темно-рожевого кольору, округло-сплюснуті, середньою масою 800–1000 г. Перші плоди виростають до 2 кг. За терміном дозрівання він ранньостиглий. Почергове наливання і достигання плодів упродовж літа роблять цей сорт дуже зручним.

Якщо раніше рожеві плоди були не в моді, то сьогодні на ринку за ними стоять черги. І коштують вони, як правило, удвічі дорожче за червоні томати. Плоди сорту 1884 м'ясисті, соковиті та дуже солодкі. За гарного догляду врожайність сягає 20 кг із куща. Мені він дуже сподобався і відмовлятися від нього не збираюся. Як я вже зазначав, сорт старий, а в Україні його не вирощували і навіть не чули про його існування. Тож я вирішив виправити це становище. Посадив якомога більше кущів сорту 1884, і мені вдалося зібрати багато насіння.

Руслан Духов,
вул. Тюркіна, буд. 41, с. Мишурин Ріг,
Верхньодніпровський р–н,
Дніпропетровська обл., 51610

1884.

Кмин звичайний – харчова, лікарська, ефіроолійна та медоносна рослина. У дикому вигляді росте у багатьох країнах Європи та Азії. В Україні трапляється повсюдно, але неоднорідно, у Криму – дуже рідко. Кмин розселяється на луках, пасовищах, у зріджених лісах, посеред кущів, на галявинах, а як бур'ян – поблизу житла, обабіч доріг, залізничних насипів.

Ботанічна характеристика. Кмин звичайний (рос.– тмин обыкновенный; лат.– Carum carvi L.) – дворічна трав'яниста рослина родини Селерові (Apiaceae). Протягом першого року життя у нього формується прикоренева розетка з 8–15 листками і стрижневим веретеноподібним, м'ясистим їстівним коренем. Для повного розвитку рослині необхідно близько 440 діб, з урахуванням зимових місяців.

Стебло гілясте, голе, борозенчасте, всередині голе, висотою від 30 до 80 см. Листки почергові, за формою продовгуваті, нижні на довгих, верхні – на коротких черешках, біля основи розширені, двічі–тричі перисті з яйцеподібно-ланцетними загостреними частками, що розрізані на лінійні гострі часточки.

Квітки білі або злегка рожевуваті, зібрані в складні суцвіття – зонтики з 8–16 нерівних голих променів, без обгортки та обгорточок. Плід – двосім'янка, яка буріє й розпадається під час дозрівання на напівплодики. З господарського погляду напівплодики і є насінням. Вони дрібні, довжиною 3–6 мм, шириною 0,7–1 мм, ребристі. Маса 1000 насінин 2,0–2,2 г.

Біологічні особливості. Кмин звичайний цвіте з червня по серпень, масове цвітіння залежно від сортових особливостей, припадає на кінець червня–початок липня. Рослина відноситься до перехреснозапильних, отже при вирощуванні на насіння потребує дотримання просторової ізоляції 2 км на відкритій місцевості і в половинному розмірі – на захищеній високорослими чи щедро квітуючими рослинами. Плоди достигають у липні – серпні. Схожість насіння зберігає 2–3 роки.

Кмин звичайний вибагливий до вологості ґрунту й повітря, але маловибагливий до тепла. Насіння проростає за температури 7–8°С. Сходи з'являються через 18–25 днів після сівби. Оптимальна температура для росту і розвитку рослин 18–20°С. Висока температура повітря (вище +30°С) негативно впливає на формування врожаю і накопичення ефірної олії.

Через вологолюбний статус ця рослина здатна забезпечувати високі врожаї в зонах достатнього зволоження. Найбільшу кількість вологи потребує в період стеблування і на початку цвітіння.

Кмин зимо- і морозостійкий. У фазі розетки добре перезимовує, витримує сильні морози, що зумовлене вмістом значної кількості цукрів у коренях. Сходи також витримують заморозки. Слід зазначити, що взимку 2009/2010 рр., коли в Ніжинському районі Чернігівської області (як і на більшій території України) відмічали значний сніговий покрив, а ґрунт не був промерзлим, корені кмину значно пошкоджувалися мишами. Однак, такі пошкодження (а іноді і повну загибель) не оминули й інші види рослин, що зимували у ґрунті, наприклад, багаторічні види цибуль, квіткових культур тощо.

Ця рослина світлолюбна, особливо в перший рік вегетації. Якщо її висіяти під покрив інших рослин, урожайність значно зменшується. У загущених посівах в затінку у фазі розетки на другий рік вегетації кмин може взагалі не сформувати квітконосних пагонів.

Росте на будь-яких ґрунтах, але перевагу слід надавати чорноземам, супіскам, легким суглинкам з достатнім вмістом поживних речовин. Заболочені ґрунти з кислою реакцією і високим заляганням ґрунтових вод для вирощування кмину не придатні. Рослина позитивно реагує на внесення органічних та мінеральних добрив.

Використання продукції. Плоди кмину звичайного мають сильний приємний аромат і пекучий гіркувато-пряний смак. Вони

Кмин звичайний

містять 3–7 % ефірної олії, 12–22 % жирної олії, флавоноїди кверцетин та кемпферол, кумарини, умбелліферон, скополетин та інші речовини. До складу ефірної олії, яку отримують шляхом гідродистиляції, входять карвон (50–60 %), лимонен (30 %), ліналоол, карвакрол – компонент, який і зумовлює специфічний запах кмину, а також цимол, пінен та інші спирти і їхні ефіри.

В міру дозрівання плодів кількість кервону збільшується, а відносно лимонену спостерігається така закономірність: його частка більша в олії, отриманій із недостиглих плодів, аніж із достиглих. Склад ефірної олії та її вміст значною мірою змінюються залежно від стадії вегетації, зокрема найбільший вихід ефірної олії буває у фазі молочної стиглості насіння, а найбільше її одержують при збиранні кмину на початку побуріння плодів на центральних зонтиках. Жирну олію з кмину використовують у технічному виробництві. Крім зазначених речовин, у плодах наявні білкові (10–23 %) та дубильні речовини.

У траві (зелені) кмину виявлені флавоноїди кверцетин, кемпферол та ізорамнетин. У коренях наявні аскорбінова кислота й вуглеводи.

В їжу використовують плоди кмину і отриману з них ефірну олію, листя та молоді пагони, коренеплоди. Зелень споживають у салатах самостійно і разом з іншими продуктами. Як приправу її додають у страви з овочів, супи, паштети, сири. Заготовлену про запас сировину – висушену зелену масу – зберігають у герметичній тарі.

З коренеплодів готують овочеві страви в сирому, тушкованому, вареному, смаженому вигляді. Їх також можна використовувати в якості пряного коріння (подібно до петрушки й пастернаку) у свіжому і переробленому вигляді. Нетрадиційним напрямком використання коренеплодів кмину, невластивим для вітчизняного споживача, є виготовлення з них повидла і варення з медом та цукром.

Плоди кмину звичайного широко використовують для приготування пряної і маринованої риби – оселедців, хамси, тюльки, для засолювання огірків і помідорів. Коли плоди додають у процесі квашення капусти, їх не розтрушують пошарово, як, наприклад моркву, а поміщають у марлеві мішечки, аби вони не псували естетичний вигляд готової продукції.

Кмин входить до складу пряної суміші для ароматизації копченостей, ковбас, сирної маси, сиру. Пряність використовують у хлібопекарній промисловості, особливо при випіканні популярних сортів чорного хліба. Завдяки сильному стійкому аромату, кмин використовують у спеціальних пряних композиціях. Пряність досить добре поєднується з багатьма продуктами, її додають у свинину, баранину, страви з капусти і картоплі, молочні продукти. Кмином здобрюють холодні закуски, супи, домашню випічку. Його додають у тісто, начинки із м'яса, субпродуктів, картоплі, цибулі, сиру. Це одна з тих рослин, яку традиційною для національної кухні можуть назвати представники не однієї національності чи певного регіону проживання. Не є винятком і українці.

Додавання кмину надає стравам характерного смаку, полегшує травлення і засвоєння жирних та важких страв. Норма закладання плодів кмину на одну порцію залежить від складу продуктів, способів приготування, власне, особливостей національних кухонь і в середньому становить 0,1–0,25 грамів. Закладати пряність рекомендується за 15–20 хвилин до готовності страви.

Кмин широко використовують для ароматизації в лікеро-горілчаному виробництві, при виготовленні квасу. Ефірні олії застосовують у фармацевтичному виробництві для отримання й ароматизації лікарських препаратів, а також у тютюновій, парфумерно-косметичній, миловарній промисловості.

Ця рослина – хороший медонос. Медопродуктивність кмину звичайного становить до 100 кг/га. Макуха після переробки плодів кмину використовується на корм худобі.

Лікарські властивості. В якості лікарського засобу використовують переважно плоди кмину. Споживання кмину посилює виділення жовчі та стимулює діяльність травних залоз, пригнічує процеси гниття і бродіння в кишківнику, знімає спазми гладкої мускулатури, чим сприяє нормалізації процесу травлення.

Кмин застосовують при атонії, в якості м'якого послаблюючого засобу, при метеоризмі, захворюваннях шлунково-кишкового тракту, особливо при гастриті зі зниженою кислотністю, використовують при жовчно- та сечокам'яній хворобах, захворюваннях сечовивідних

шляхів. За недокрів'я дві чайні ложки потовчених плодів заварюють склянкою окропу, настоюють 20 хвилин і п'ють по чверті склянки тричі на день. У комбінації з іншими рослинними компонентами плоди кмину застосовують при гепатитах, як седативний засіб, для лікування серцево-судинних захворювань.

Настій плодів рекомендують матерям, які годують дітей, для збільшення кількості молока. Корисні речовини, що містяться у кмині, зміцнюють ослаблених дітей – для цього їх купають у кминних ваннах. Для позбавлення від сльозотечі на вітрі використовують кминні краплі. Ефірна олія, одержана з кмину, застосовується як антисептик і протиглистяний засіб.

У народній медицині кмин звичайний завжди користувався неабиякою популярністю і здавна використовувався у найрізноманітніших лікарських зборах (чаях): апетитному, послаблюючому, заспокійливому, шлунковому тощо. Настій плодів застосовували при розладах шлунку, хворобах жовчного міхура, бронхітах, запаленні легень, при спазмах травних органів, головних болях. Перед використанням кмину звичайного з лікувальною метою варто проконсультуватися з лікарем.

У ветеринарії кмин дають худобі при кольках, метеоризмі. Рослину рекомендується підсівати до конюшини, призначеної для згодовування зеленої маси у свіжому вигляді. Для птиці кмин вважається отруйною рослиною.

Особливості вирощування кмину. У сівозміні рослину розміщують після озимих зернових, багаторічних трав і просапних культур. Підготовка ґрунту традиційна для зони вирощування. Відразу після збирання попередника проводиться лущення ділянки, а через два тижні – оранка на глибину орного шару, і, за потреби (масова поява бур'янів) – культивація з метою знищення їх. На бідних ґрунтах, де необхідне внесення органічних добрив, вносять перегній або торфокомпост 20–30 т/га. Одночасно дають мінеральні добрива: суперфосфат і калійну сіль у дозі відповідно 200–250 та 60–80 кг/га.

Рано навесні поле боронують з метою збереження ґрунтової вологи. Першу суцільну культивацію проводять якомога раніше з одночасним боронуванням. Під культивацію вносять 150–200 кг/га аміачної селітри.

Безпосередньо перед сівбою, не допускаючи розриву в часі, рекомендується провести передпосівний обробіток ґрунту комплексними агрегатами, наприклад РВК-3, чи, за наявності, більш сучасними, які дають змогу за один прохід розпушувати, вирівнювати й ущільнювати ґрунт і цим самим забезпечувати оптимальні умови для рівномірного розподілу висіяного насіння.

Сіють у ранні строки, одночасно з висівом ранніх зернових культур. Спосіб сівби – широкорядний: ширина міжрядь 45 см (для отримання зелені) та 70 см (для отримання в якості сировини плодів та на насінницьких посівах). Після висіву ділянку прикотковують. Можлива сівба восени або під зиму. Глибина загортання насіння: на чорноземах і суглинкових ґрунтах 2–2,5 см, на більш легких супіщаних – 3,5 см. Норма висіву насіння – 8–10 кг/га (1,7–1,8 млн. схожих насінин на 1 га).

Догляд за рослинами полягає у боротьбі з бур'янами, підтриманні ґрунту в пухкому стані. Для цього протягом періоду вегетації проводять 4–5 розпушувань міжрядь і 2–3 прополювання в рядках. В разі необхідності (надмірне загущення) рослини у фазі 3–4 справжніх листків проріджують, залишаючи 8–10 штук на погонному метрі.

Перед проведенням останньої культивації міжрядь проводиться підживлення рослин: на один гектар вносять 100–120 кг суперфосфату і 120–150 кг калійної солі.

На другий рік напровесні поле боронують упоперек рядків і двічі розпушують міжряддя з одночасним виполюванням бур'янів у рядках. Під боронування слід внести азотні добрива з розрахунку 40–50 кг/га (по діючій речовині).

При вирощуванні кмину звичайного в якості овочевої рослини зелену масу (листя) збирають в міру необхідності, кількість зрізувань за сезон – до чотирьох. Для отримання зелені в несезонний період застосовують такі прийоми: встановлення над рослинами тимчасових плівкових укриттів рано навесні, вигонка коренеплодів, закладених на зберігання, взимку у вологому піску в підвалах або у інших темних приміщеннях за температури близько 10°С. Урожайність зеленої маси кмину 3–5 кг/м^2, коренеплодів – 3–6 кг/м^2.

Для отримання пряної сировини (плодиків) кмин збирають роздільним способом при побурінні половини плодів на центральних зонтиках, а на насіннєві потреби – при побурінні всіх плодів на центральному зонтику та на зонтиках вищих порядків. Скошену масу залишають на полі у валках на дозарювання. За несприятливих погодних умовах (тривалі затяжні дощі) і з невеликих площ масу доцільно звозити під навіси. Затримка зі збиранням призводить до значних втрат урожаю, оскільки плоди/насіння за повного достигання легко обсипаються.

Висушену у валках масу через 2–5 днів (залежно від погоди, ширини захвату жатки, розміру насінників і, відповідно, товщини валка тощо) після скошування обмолочують комбайнами. Після обмолоту насіння доводять до необхідних посівних кондицій: очищають на насіннєочисних машинах (типу "Петкус" або інших, що є в наявності у господарстві), досушують до вологості 10–11 %. Урожайність насіння 0,5–1,0 т/га. Вміст ефірної олії в плодах сягає 3,7 %, жирної олії – 12–16 %, білкових речовин – 10–12 %.

О.В. Позняк,
ДС "Маяк" ІОБ НААН України,
Чернігівська обл.
Фото автора

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ: ЗА НЕЮ МАЙБУТНЄ

Навколо цієї теми багато розмов, іноді суперечливих. Нагнітають напруження необізнані в цьому журналісти. А тим часом на прилавках вже з'явилися навіть біокосметика та органічне вино. Спробуймо розібратися в даному питанні.

Як правильно називати? Органічна продукція відрізняється від екологічно чистої багато в чому (табл. 1), проте головна відміна – у тому, як і в яких умовах вона одержана. Адже головне завдання органічного землеробства – підвищення родючості ґрунту, збереження фауни біоценозів, дбайливе ставлення до природного середовища. Через це продукція, навіть вирощена без будь-якої "хімії", але, припустимо, з оранкою чи будь-якою ґрунтообробкою, що загрожує виснаженням ґрунту та заважає накопиченню гумусу, називатися органічною не може.

І ще одне. У складних, суперечливих випадках землероб має обрати той шлях, за якого шкода навколишньому середовищу найменша. Єдині міжнародні правила в ньому розроблені Міжнародною федерацією органічного землеробства (IFOAM). В її основі – принцип біологізації, застосування тільки органічних добрив, сидератів і відмови від ГМ-культур (хоча на останньому засіданні було дозволено використовувати продукти з рекомбінантною ДНК, якщо їхня частка не перевищує 0,9% у продукції, що зустріло бурхливе обурення деяких представників).

У багатьох країнах застосовують різні назви вирощеної таким чином продукції. Наприклад, у США на ній є штамп – "USDA organic food". Звідси назва: "органічна продукція". У Франції – AB (перші літери від слів "Agriculture biologique". Звідси термін: біологічна продукція. У Німеччині просто додають приставку "Біо". Звідси й пішов другий термін – "біопродукти". У нас

Відміни між екологічно чистою та органічною продукцією.

Показник	Екологічно чиста	Органічна
Протруєння насіння для сівби	Дозволяється	Заборонено
Використання стимуляторів росту, пестицидів, мінеральних добрив	Можливе в певних межах за грамотного господарювання	Заборонено. Навіть біопрепарати заборонено, якщо вони не внесені до списку дозволених сертифікуючим органом
Використання органічних добрив	Дозволяється	Дозволяється лише з сертифікованих ферм, де не використовують штучні харчові добавки
Використання допоміжних матеріалів та пристроїв	Дозволяється	Можна використовувати лише ті, що легко розкладаються за природних умов або легко утилізуються. Наприклад, пакувальна оболонка – з паперу. Не можна використовувати поліпропіленовий шпагат і мотоблоки в теплицях, певні вимоги для поливної води і т.ін.

Таблиця 1

Площі, на яких вирощується органічна продукція.

Рік	Площа, млн. га
2000	14,9
2001	17,5
2002	19,8
2003	25,6
2004	29,8
2005	29,0
2006	30,1
2007	32,4
2008	35,2
2009	35,6
2010	36,6

застосовують дві назви: "органічна продукція" та "біопродукти". Це синоніми, отож будемо користуватися обома термінами.

Слід зауважити, що бувають і винятки, коли продукт має назву "біо", але не належить до органічної продукції. Наприклад, "біойогурт" або "біокефір". У них назва "біо" свідчить, що продукт містить живу культуру молочнокислих бактерій.

Перспективи поширення. Площі під органічним землеробством, а відтак і біокультури, за останні 10 років збільшилися в 3,5 раза, а в деяких країнах сягнули 10% від площ аграрного призначення (табл. 1,2). Як видно, крім 2005 року, вони постійно зростають. Найбільше їх у Австралії (хоча це переважно пасовища) і в Аргентині (табл. 2).

Останнім часом потужний крок зробили Казахстан і Китай, де в супермаркетах з'явилися окремі полички з написом "Органічна продукція" і навіть спеціалізовані магазини. Збільшується популярність їх також у Іспанії та Латвії. Існує Федерація органічного руху і в Україні, та далі за всіх на пострадянському просторі пішла Росія Там у січні в підмосковному місті Митіщі було відкрито перший екоринок, де торгують тільки органічною продукцією у повному асортименті: від молока і м'яса, одержаних від тварин, яких не годували преміксами, до біокосметики, що не містить продуктів нафтопереробки, синтетичних барвників та ароматизаторів.

Зрозуміло, й ціна на таку продукцію у кілька десятків разів перевищує ту, що пропонують на звичайних ринках і торговельних центрах. Втім, це один із законів ринка – кожен покупець має право вибору. Отож, якщо на цю продукцію є попит, потрібно її пропонувати. І хоча вона доступна лише вузькому колу олігархів, дещо можна придбати й звичайним споживачам (наприклад, пляшка біошампуню коштує за курсом гривні близько 200 грн.).

У країнах світу споживання органічної продукції значно більше. За даними федерації органічного руху, на душу населення в 2010 році найбільше біопродуктів купували у Данії (138,60 Євро/рік, Німеччині (131,50 Євро/рік) і Австрії (103,80 Євро/рік).

Перші кроки. Припустимо, ви зацікавилися органічною продукцією. Це буває у двох формах:

- як споживач, коли захоче її придбати;
- як виробник, якщо бажаєте вийти на ринок.

Поки що ті господарства і магазини, які пропонують таку продукцію, залишаються, на жаль, малодоступними у віддалених районних центрах та селах. Проте інформацію про них легко знайти, якщо звернутися до федерації органічного руху України за адресою: 04071, м. Київ, вул. Оболонська, 4. оф. 1. Тел. +380 (044) 425-55-25, факс 425-45-90. Вона ж видає вже третій рік спеціалізований журнал – "ORGANIC UA". Багато цікавого можна найти і на сайтах: www.organic.com.ua і www.organic.ua.

Аби започаткувати справу самому, слід звернутися до органу, який проводить відповідну сертифікацію. В Україні, це скажімо, "Органікстандарт". Адже без сертифікату клієнти та магазини з вами й не розмовлятимуть. Там ви заповнюєте заяву і щороку сплачуєте певну суму на проведення цієї операції. Вам призначається перехідний період (до двох років), потрібний для того, аби ґрунт очистився від решток пестицидів. Зрозуміло, що після цього про них доведеться забути, перейшовши тільки на біопрепарати, та ще й внесені до списку дозволених. Ось, наприклад, список таких препаратів (табл. 3).

Особливо зверніть увагу на універсальні препарати – Трихотецін, Мікосан, Фітолавін-300, ефективні проти багатьох хвороб на всіх культурах. Рекомендуємо починати з найбільш простих з них типу ранньої капусти, вигонки цибулі, свіжої зелені кропу і м'яти, в яких за короткий період вегетації практично не буває ані шкідників, ані хвороб. При цьому їхнє насіння вітчизняних сортів (не оброблене для підвищення схожості) майже не поступається закордонним гібридам (воно протруєне, незвичного кольору). Лише потім можна

Таблиця 2

Площа під органічним землеробством у країнах-лідерах у цій галузі.

Країна	Площа, млн. га
Аргентина	1300,06
Іспанія	344,65
Китай	320,00
США	190,48
Казахстан	88,16
Канада	77,20
Англія	65,43

Таблиця 3

Доступні для застосування біопрепарати.

Патоген	Біопрепарати проти них
Шкідники	
Колорадський жук, павутинний кліщ	Актофіт
Оранжерейна теплична білокрилка	Боверин, вертицилін
Попелиця	Вертицилін, агравертин, отримано з гриба Strepomyces avermitilis
Нематоди	Нематофагін, вертицилін, пецiломіцин (на основі гриба Paecilomyces lilacinus), басамiл (на основі гриба Paecilomyces lilacinus)
Трипс, пасльоновий мінер	Метаризин
Хвороби	
Кореневі гнилі	Триходермін, планриз
Сіра, біла гниль	Алірин-Б (на основі штаму бактерії Bacillus subtilis)
Бактеріальні (бактеріози)	Фітолавін-300
Хвороби огірка	
Бура плямистість	Псевдобактерин. Агат (на основі бактерії (Pseudomonas aureofaciens)
Борошниста роса	Бактофіт (на основі бактерії Bacillus subtilis) Ампеломіцин (на основі гриба Ampelomyces quisqualis) Трихотецин (антибіотик, що виробляється грибом Trichotecium roseum)
Хвороби помідора	
Бактеріальний рак, некроз серцевини стебла	Фітолавін-300
Фітофтора	Фітоспорин-М, мікосан, пентафаг

переходити до більш складних культур, які дуже важко виростити без "хімії". І ще одне. У нас, на відміну від закордонних виробників, держава не відшкодовує ніяких витрат на виробництво органічної продукції.

У Німеччині щороку відбуваються великі виставки органічної продукції. У них беруть участь найбільші її виробники.

***Ю.В. Слєпцов,** НУБіП*

Консультує спеціаліст

ЧОМУ ГИНЕ БУРЯК?

Ось уже декілька років, коли кормовий буряк на моєму городі сягає в діаметрі 3–5 см (червень), починає жовтіти листя і він гине на 60–80 % площі. Заготовлені на зиму коренеплоди починають гнити з корінця і згнивають до Нового року.

А. Ілючок,
смт. Оржів, Рівненська обл.

Аби точно встановити діагноз, слід побачити хоча б фотографію або зразок листка, більш точний опис ознак. Чи було на коренеплоді багато бічних дрібних корінців? Як виглядав він усередині, в розрізі? Які листки уражувалися першими: центральні чи периферичні? Характер пожовтіння (плями, якої форми тощо)?

Можна припустити, що ці симптоми схожі на фузаріозне в'янення. Воно з'являється на початку літа. Першими в'януть периферійні листки, а черешки біля основи чорніють (було таке?). За сильного розвитку хвороби загниває хвіст коренеплоду, а інколи – шийка й головка. Під час зберігання вони сильніше уражуються кагатною гниллю.

Проти хвороби спробуйте біопрепарат Триходермін або хімічний Превікур. Втім, причин наведених вами симптомів може бути досить багато. Наприклад, листки жовтіють від нестачі азоту, а причиною гнилей в процесі зберігання можуть бути зовсім інші хвороби (від сірої гнилі і до нестачі бору – неінфекційні). Пришліть фото, зразок та точніший опис.

Ю.В. Слєпцов

Бракує грошей? Вирощуйте суницю!

У народі кажуть: суниця в городі – гроші в кишені. Адже дійсно, це одна з небагатьох ягідних культур, від якої можна отримувати прибуток від весни до глибокої осені, а за наявності теплиці – і взимку. Тож мова піде саме про суницю садову, яку в побуті називають "клубніка". Вирощувати її під силу кожному, в кого є бодай клаптик землі, стверджує наш постійний читач і дописувач, садівник-аматор Микола РОЗШИБІН, невтомний 70-річний пенсіонер, мешканець села Китайгород, що на Хмельниччині, автор багатьох статей, зокрема, "Тонна суниці з сотки", "І в лютий мороз свіжа суниця" та інших.

Бо де й на чому наразі селянину заробити, як не на своєму обійсті. На чому можна мати непоганий грошовий доход зі своєї невеликої присадибної ділянки, так це на вирощуванні суниці, впевнений наш автор. Що для цього потрібно, так це придбати саджанці її гарних сортів, а про технологію вирощування від "А" до "Я" і розповість Микола Назарович. Він не претендує на ніяку винагороду ні від редакції, ні від держави, ні від читачів, які користуються його порадами та секретами. А здобув він їх за 27 років важкої праці біля цієї цілющої ягоди й на схилі літ отримує непоганий грошовий доход, добавку до мізерної пенсії. Дехто зауважить, мовляв, не в грошах щастя. І частково буде мати рацію. А в чому ж іще? Про це в розповіді Миколи Розшибіна.

У чому щастя Миколи Розшибіна?

Для мене велике щастя в тому, що близько трьох десятиліть вирощування та споживання цієї цілющої ягоди, чаювання взимку з висушених частин рослини дозволило мені забути дорогу до аптеки та лікарні. Після виходу з друку моїх статей до мене звертається дуже багато читачів, надходять телефонні дзвінки з усіх куточків України, й не тільки. Роблю висновок, що далеко не всі, хто вже займається вирощуванням суниці, на початковій стадії досконало володіють технологіями. Дехто критикував, а то й висміював той чи інший мій метод, не випробувавши його на власній ділянці. Такі дзвінки та листи свідчать, що ніколи не варто поспішати з висновками. А про себе думаю: "Коли критикують, це непогано. Значить, зачепило за живе".

Інколи в статтях є допущені помилки, з ким не буває. Винен, прошу пробачення. Зокрема, у матеріалі "І в лютий мороз свіжа суниця" трапилася неточність. Справа в тім, що по 1,5–1,8 кг ягід я збирав з одного куща не кожний місяць, а 1,8 кг за шість місяців, і не від того сорту, який плодоносить лише один раз за сезон, а від сорту нейтрального світлового дня, котрий плодоносить у мене з квітня – початку травня безперервно аж до приморозків, тобто кінця жовтня – початку листопада, залежно від погодних умов.

Нагадаю, що це такі сорти, як Рожевий фламінго, Флорина, Альбіон, Трюфеля-де-Парі. Були ще такі помилки, що на одній сотці розміщується 6 грядок розміром 10 метрів довжиною та 1,6 метра завширшки. Нісенітниця, розміститься лише 5. Там не було враховано ширину проходів між грядками. Відтак на одному гектарі не може бути 500 таких грядок тому, що там працюватимуть механічні засоби, а вони займають багато місця між рядами. Отож, описана вище технологія може застосовуватися тільки на дачних ділянках.

Багато читачів просять дати пораду, з чого розпочинати, аби виростити високий врожай суниці. Я ж гадаю, не зайвим буде спочатку познайомитися з історією цієї культури, її біологічними та морфологічними особливостями, з будовою рослини, її вимогами до умов навколишнього середовища. Без цих знань важко виростити гарний врожай.

Трохи про історію та морфологічні особливості суниці

Перші письмові повідомлення про суницю згадуються в літописах давніх часів. Повідомляють про неї письменники-просвітителі Колумела, Вергілій, Катон, Гіпократ. Звичайно, йшлося про дикорослі форми. Її насіння було знайдене в Швейцарії під час розкопок польових забудов епохи кам'яного віку. Стародавні греки знали суницю як дику лікарську рослину. У XIII столітті про неї згадує лікар Мирепсус, а перше зображення її відтворено в Майнцькому гербарії 1454 року, де суниця описана як лікарська рослина. Ще за часів середньовіччя її не було в культурі. Для споживання збирали ягоди лісової суниці. Як культурну рослину її почали вирощувати у Франції з першої половини XIV століття. Про дикорослу суницю в Англії є згадка більш раннього періоду за 1430 рік. Її також переносили з лісу в сади.

А через 100 років (XVI ст.) у розрахунках на витрати Короля Генріха VIII зустрічається запис про закупівлю горщиків для суниці, що свідчить про підвищену зацікавленість до цієї культури в королівстві. З XVI ст. суницю почали вводити в культуру та намагалися збільшити величину ягід. Для цього її вирощували в горщиках з поживною земляною сумішшю. Цього деякою мірою вдалося досягти, коли в культуру почали вводити Віргінську (багряну) суницю, яку завезли з Північної Америки до Франції у 1624, а до Англії – 1629 року. Все ж таки розвиток суниці у Європі розпочався лише через 100 років, тобто з часу, коли французький морський офіцер А.Ф.Фрезьє привіз до Франції з Чилі п'ять дикорослих рослин, які мали більші плоди, ніж у відомих європейських форм. Пізніше цю суницю назвали чилійською.

З Франції 1820 року чилійська суниця потрапляє до Голландії. І там з 1865 року з'явилася гібридна форма від

схрещування чилійської та віргінської суниці, яка отримала назву ананасна. Відомий систематик із світовим ім'ям Дюшен такі гібридні сорти назвав садовою суницею (Фрагарія ананасна). Слово "Фрагарія" латинського походження і означає духмяна, запашна, пахуча. Під час реалізації суниці на ринку часто можна почути від покупців, мовляв, ягоди великих розмірів – від гібридних сортів, вони несмачні. Але це не так. Над створенням великоплідних сортів суниці працювали й наші науковці в Інституті садівництва УААН з мережею дослідних станцій садівництва. Вагомих успіхів домоглися селекціонери К.М. Копань, В.П. Копань та інші. Отже, всі без винятку, великоплідні сорти суниці, які вирощуємо нині, є гібридним потомством дикорослих віргінської та чилійської суниць. Усі вони духмяні й запашні.

Суниця належить до багаторічних вічнозелених рослин. За будовою надземної частини вона характеризується як трав'яниста рослина, а багаторічна підземна частина зближує її з ягідними чагарниками. За морфологічними особливостями суниця – рослина багаторічна – не має чітко вираженого спокою. У цієї вічнозеленої рослини листковий апарат відростає впродовж усього вегетаційного періоду, а відмирає протягом усього року. Життєдіяльність суниці не припиняється і взимку. Вона дуже пластична й може рости практично в усіх природно-кліматичних зонах країни. У багаторічної рослини суниці стебла низькі, ростуть 4–6 років. Від дерев відрізняються тим, що мають паренхімні тканини, в яких можуть відкладатися запасні поживні речовини. Ростуть стебла повільно, з їхніх верхівкових бруньок утворюються відгалуження, так звані ріжки, про які я не один раз писав, а ці ріжки можуть мати 1–2 бокових розгалуження.

Таким чином кущі розростаються до великого діаметру. Їх потрібно садити рідко, в рядку 45–50 см кущик від кущика, між рядами 80–90 см. Залежно від сорту та умов вирощування, за 2–3 роки кущ формує 6–25 ріжків і більше. У другій половині літа або восени, залежно від сорту, на верхівці кожного ріжка утворюється плодова брунька, з якої навесні виростає суцвіття. Та це не означає, що на цих 25 ріжках може сформуватися 25 квітконосів. У процесі диференціації плодові бруньки можуть перетворюватися у квіткові бруньки, а інші дають початок стеблам (ріжкам) або утворюють сланкі пагони-вусики.

Згідно розрахунків вчених, академіків, професорів, докторів сільськогосподарських наук, я інформував не раз про ці багаторіжкові сорти, які дають по 1,8–2,0 і більше кілограмів ягід з одного куща. Щоправда, не всі в це вірять. Але робиться простий розрахунок. Скажімо, що тільки у 10 з 25 ріжків сформувалися квітконоси. Як правило, на квітконосі формується 4–6 ягід, дві останні не будемо рахувати. Вони дрібні і для реалізації не придатні. Порахуємо 4 ягоди сорту Каліфорнійське диво або Царська корона. В цих сортів за гарного догляду перші ягоди сягають 80–100 грамів, три останні 30–35 грамів. Виходить, на одному квітконосі трохи більше 200 грамів, а на кущі в нас 10 квітконосів. Тобто, на одному кущі понад 2 кілограми ягід. На моїх грядках довжиною 10 м і шириною 1 м 60 см, а їх аж 5 на сотці землі, росте 615 кущів. У підрахунку маємо 1 тонну 235 кг ягід. Але це тільки в тому разі, якщо виконуються всі вимоги технології, про які поговоримо пізніше. Я навів приклад розрахунку врожаю від сортів, які плодоносять лише один раз за сезон, а від сортів нейтрального світлового дня можна збирати і більше.

Коренева система суниці вегетативного походження, з добре розвиненими головним і боковими коренями. Перші корені суниці з'являються під час утворення розеток, тобто тоді, коли вони живуть за рахунок материнського куща. Ці первинні корені визначають силу росту та продуктивність куща. Потім утворюються вторинні корені на річних приростах суниці, в результаті чого кореневища заглиблюються в ґрунт. Основна маса кореневої системи розміщена в орному шарі, що спричиняє низьку зимостійкість та посухостійкість. Суниця – вологолюбна рослина, але не витримує надлишку вологи, вона вибаглива до водного та повітряного режиму ґрунту. Коренева система розгалужена і мичкувата. Розташовується вона зазвичай на глибині 30–35 см. І лише окремі корені проникають до 100–120 см.

У суниці розрізняють основні й додаткові корені. Основні починають розвиватися ще під час вкорінення на сланких пагонах (вусах) дочірніх рослин, про що говорилося вище. Це найміцніше коріння нової рослини. З часом у 2–4-річних рослин такі корені відмирають разом із коліном колишнього сланкого пагона, який є нижньою частиною кореневища. Нестача вологи призводить до їхнього засихання й відмирання, а в рослин 3–4-річного віку починає відмирати і частина основних коренів.

Тому найвищий врожай коренева система забезпечує 1–3-річним рослинам. Щодо умов навколишнього середовища, то суниця росте і добре плодоносить майже на всіх типах ґрунтів. До них належать чорноземи, сірі лісові, дерново-підзолисті середньої щільності, легкосуглинкові або супіщані за механічним складом. Краще плодоносить і росте на ґрунтах із слабкокислою реакцією (pH 5,5–6,5). Тож

варто зробити аналіз ґрунту, щоб мати дані про його кислотність і враховувати при закладанні суничної плантації.

Існує пряма залежність між розвитком кореневої системи та надземних органів суниці, прояви якої зумовлені фактором навколишнього середовища. Листя розпочинає рости за температури +5–7°С, восени ріст припиняється за температури +5°С. Перші листки з'являються при температурі 7–8°С. Добре розвинений кущ має 50 і більше листків. Загальна площа листкової поверхні дуже впливає на врожайність. Найвищий врожай збирають за оптимальних розмірів. Тому влітку, як я вже зазначав у попередніх своїх публікаціях, особливо в полуденні години, коли температура сягає за +30°С, потрібно щодня зволожувати та охолоджувати листя дощуванням.

Чим більше буде листя на кущі, тим кращу матимемо врожайність, тому що в пазухах листків розташовані плодові бруньки під урожай наступного року. У процесі диференціації вони можуть перетворюватися у квіткові бруньки, а інші дають початок стеблам (ріжкам), або утворюють сланкі пагони-вусики. Плодові бруньки формуються наприкінці літа (в серпні) – на початку осені (у вересні). В окремих сортів (Імператриця, Царська корона, Каліфорнійське диво) формування їх може завершуватися навесні.

Плодові бруньки дуже часто пошкоджуються низькими температурами наприкінці зими – на початку весни. Короткочасне потепління в цей період призводить до виходу рослин зі стану спокою, витрати ними енергетичних речовин, після чого раптове зниження температури спричиняє загибель плодових бруньок. Тому на зиму за відсутності снігового покриву суницю потрібно накривати різними матеріалами, які не злежуються.

Типи саджанців

Щодо сортів суниці, то їх дуже багато. На прохання читачів зупинимося на технології вирощування ягід на великих промислових плантаціях, познайомимося з саджанцями, які дають кращий врожай, параметрами моделі інтенсивних сортів із запланованим рівнем врожайності.

Існують загальноприйняті європейські стандарти, які передбачають поділ заморожених (фріго) та свіжовикопаних саджанців на декілька класів, залежно від товщини кореневої шийки, частина якої знаходиться на поверхні ґрунту, а ще її називають коронкою. Отже, клас А+. Товщина коронки 15–18 мм, рослини мають в середньому по три генеративні бруньки, що дає змогу сформувати 25–30 ягід нормального розміру. Підвищена вартість таких саджанців окупиться за рахунок високого врожаю. Підрахуємо: якщо на такому кущі сформується 30 ягід нормального розміру, близько 15–20 грамів кожна, помножимо їх на 30 ягід і отримаємо 600 грамів з куща.

Клас А, товщина коронки 12–15 мм. Ці саджанці закладають 1–2 генеративні бруньки, що дає змогу отримати 10–20 ягід. Клас В, товщина 8–12 мм (залежно від сорту), збирання врожаю у рік садіння економічно недоцільне, а декількаразове видалення квітконосів дозволяє сформувати насадження для плодоношення в наступному році. Саджанці рослин класу WB, які мають товщину коронки понад 18 мм, виділяють в особливий клас. Зазвичай їх отримують шляхом пересаджування перших укорінених розеток (кінець червня – липень) на окрему ділянку з високим агрофоном. При кількаразовому видаленні вусів рослини набирають достатній потенціал для диференціації 4–7 генеративних бруньок в осінній період. Останнім часом такі саджанці стали досить популярними, незважаючи на високу ціну. На таких сильних рослинах і ягоди більших розмірів. В середньому кожна важить 25–30 г. Кущ з 7 генеративними бруньками має 7 квітконосів, на кожному з них по 5–6 ягід. Коли все перемножити, отримаємо 1 кг 260 г ягід. У попередніх статтях я писав, що такий і більший врожай збираю від сортів великоплідних. Вони плодоносять один раз за сезон. Багато "знавців" цієї справи не вірять в це. Спробуйте виростити, це ж не я вигадав такі стандарти.

У мене був випадок: одному замовнику не вистачило декілька саджанців, тоді я дав йому взамін таку дорощену розсаду. Але він на мене образився, мовляв, навіщо, мені старі кущі? Це ще раз свідчать про те, що не всі розуміються на цій культурі.

Коротко про цвітіння та формування ягід

Сорти суниці, які нині вирощують, самозапильні, однак завдяки перехресному запиленню в них поліпшується зав'язування ягід, підвищується якість та збільшується їхня кількість. Тому в умовах присадибного садівництва необхідно вирощувати кілька сортів різного строку достигання. Мені нерідко дорікають тим, що не може такого бути, щоб у квітні достигли ягоди у відкритому ґрунті. Давайте звернемося до наукових джерел, які вказують, що в умовах України, переважно на Поліссі та в Лісостепу, суниця достигає зазвичай через 28–30 днів після початку вегетації, а після відростання квітконосів – через 14–16 днів.

Я вже розповідав читачам, як отримати ранній врожай. Повторюю ще раз. В середині лютого, навіть тоді коли ще лежить сніг, я його з грядки згрібаю. Те, що залишилося, посипаю попелом, аби прискорити його танення. Неподалік грядок на двометровій висоті приладнав 400-літрову металеву місткість і наповнив її водою. Під нею змайстрував піч, в якій спалюю всі побутові відходи, і таким чином підігріваю воду. До бака приладнаний кран із шлангом. Відтак вода може самопливом потрапляти до місця призначення. Зокрема, за допомогою шланга теплою водою, у якій розведені азотні добрива з розрахунку 15–20 г на 10 л , поливаю ґрунт у міжряддях суниці і швидко накриваю грядки прозорою поліетиленовою плівкою, краї якої щільно притискую до землі. Вже на 3–4-й день рослини виходять із стану спокою (просинаються), а ще через день–два на них починають відростати молоді листочки. Через два–три тижні плівку знімаю. Ставлю на грядки металеві дуги висотою 40–45 см. Розкладаю на грядках побільше 1,5–2-літрових пластикових пляшок, наповнених водою, і накриваю грядки теж плівкою, але вже на дугах. У сонячні дні пляшки з водою нагріваються, а вночі віддають тепло, що сприяє швидшому достиганню ягід. У сонячні дні потрібно стежити, щоб температура під плівкою не перевищувала +30°С. У полудень слід піднімати краї плівки для провітрювання. Нестача повітря та ґрунтової вологи може негативно вплинути на запилення та зав'язування ягід, формування врожаю.

Ось такий спосіб дає мені змогу отримувати ранній врожай, за рахунок якого й окупаються витрати на придбання матеріалів.

Микола Розшибін,
тел. (096) 663-10-55
(Далі буде)

АБРИКОС – культура особлива

Рід абрикос (Armeniaca Scop.) за походженням пов'язаний з азіатським материком. Ареал роду охоплює Китай і гірські райони Середньої Азії, проникаючи на заході в Передню Азію й Закавказзя. Місця зростання дикого абрикоса в природних умовах відзначаються помірно холодними зимами (до –27°С) без різких температурних коливань і без повернення морозів у ранньовесняний період. Цим пояснюється нетривалість глибокого спокою квіткових бруньок абрикоса й швидкий їхній розвиток при першому ж потеплінні. Ці ж якості лімітують розповсюдження абрикоса в рівнинних умовах, де зимові відлиги й поворотні холоди спричиняють масове підмерзання квіткових бруньок, що швидко пробуджуються, та їхню загибель.

Дикий абрикос зазвичай росте на сонячних схилах південної експозиції, уникаючи сирих тінистих ущелин, де він сильно уражується грибковими хворобами.

Культурні сорти абрикоса віднесені до виду A. vulgaris, розділеного на п'ять основних ботаніко-географічних груп: Середньоазіатську, Джунгарсько-заілійську, Ірано-кавказьку, Китайську і Європейську. Остання група розділена на три підгрупи – Західноєвропейську, Східноєвропейську й Північну (типу жерделі). Вирощувані в Україні сорти належать переважно до Східноєвропейської та Північної груп.

Абрикос – плодова культура, вибаглива до агротехніки. Успішне вирощування культурного абрикоса можливе лише в тому випадку, коли застосовувані агротехнічні заходи будуть максимально враховувати біологічні особливості росту й розвитку абрикоса та загальні закони землеробства. Абрикос, як і персик, не витримує низького рівня агротехніки.

Окультурений абрикос, як і персик, належить до числа плодових культур, які без обрізування не здатні формувати й підтримувати оптимальну структуру крони і забезпечувати нормальний урожай. Тому обрізування належить до числа найважливіших агрономічних заходів, без яких вирощування абрикоса неможливе.

Без формування оптимальної структури крони та правильного обрізування на плодоношення, без своєчасного й ретельного захисту від хвороб і шкідників, своєчасного поливу й боротьби з бур'янами абрикос дає низький урожай поганої якості.

Формування крони й обрізування на плодоношення має особливо великий вплив на величину і якість урожаю. Без ретельного обрізування плоди через перевантаження здрібнюються, мають низькі смакові якості, а врожаї різко знижуються.

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБРИКОСА

Особливість перша. Кореляційна залежність між надземною й підземною системами.

Між розвитком надземної частини й підземною кореневою системою абрикоса зберігається чітка взаємозалежність (кореляція), що взаємно стимулює й обмежує розвиток обох систем не тільки загалом, але й в окремих частинах. У кожний даний момент між сумарною діяльністю всмоктувальної кореневої системи та листковою поверхнею рослини встановлюється певна рівновага.

Невеликі порушення такої рівноваги спричиняють відновлення (регенерацію) ушкоджених систем, а сильне порушення – їхнє пригнічення й загибель.

Наведемо кілька прикладів:

а) видалення частини листкової поверхні в період вегетації (за літнього карбування) спричиняє підвищення діяльності листків, що залишилися, і стимулює виникнення нових листконосних пагонів;

б) помірне обрізування гілок у кроні в період формування, а також помірне омолоджуюче обрізування забезпечує підвищення життєдіяльності частин крони, що залишилися;

в) коренева система абрикоса відзначається високою відновлювальною здатністю. Тому видалення невеликої частини коренів (під час обробітку ґрунту) сприяє швидкому відновленню втрачених частин кореневої системи;

г) навпаки, сильне ушкодження кореневої системи призводить до пригнічення надземної частини дерева, і навіть відмирання частини гілок або загибелі всієї крони;

тому що майже всі пагони розвиваються сильно, незалежно від їхнього положення на гілці, що призводить до загущення крони).

4. Подібність у розвитку ярусів на одновікових сучках крони, а всередині ярусів – подібність у розвитку й розміщенні сучків, що входять до їхнього складу, називається морфологічним паралелізмом.

Висновки:

а) згідно Закону полярності в абрикоса найсильнішими виростають тільки верхівкові пагони на гілці, а згідно Закону ярусності довжина розташованих нижче убуває в міру наближення їх до її основи;

б) полярність, ярусність і морфологічний паралелізм росту й розміщення в кроні скелетних та обростаючих гілок відносяться до найбільш важливих закономірностей, які потрібно враховувати як при формуванні крон абрикоса в розсадниках і молодих насадженнях, так і при обрізуванні дорослих дерев на плодоношення, а також при омолоджуванні старіючих дерев;

в) розбивши крону плодового дерева на нижню, середню й верхню зони, встановивши в кожній зоні подібні яруси, розміщені на периферії і всередині крони та встановивши в подібних ярусах подібні сучки й гілки, ми тим самим розшифровуємо складність розташування гілок в кроні дерева, встановлюємо закономірність розміщення, а разом з ним і форму закономірного, правильного видалення або вкорочування відповідних морфологічно паралельних частин.

д) точно так само сильне обрізування або ушкодження значної кількості гілок у кроні уповільнює життєдіяльність, і навіть призводить до відмирання відповідної кількості коренів. Наприклад, при видаленні або ушкодженні хворобами значної частини листкового апарата коренева система такою ж мірою сповільнює свою діяльність. А за тривалого збереження рослин у безлистяному стані спостерігається навіть відмирання коренів (коренепад).

Особливість друга. Полярність, ярусність і морфологічний паралелізм.

1. У зв'язку з різною якістю бруньок на листконосних приростах спостерігається відповідне розходження в строках, темпах росту й розвитку нових приростів із цих бруньок (прояв Закону полярності). Суть закону: чим вище розташована ростова брунька від основи несучої її гілочки, тим сильніше розвивається на ній пагін у поточний вегетаційний період.

Змінюючи нахилом ґілок висоту їхньої точки росту, можна регулювати силу росту пагонів. Для посилення росту пагонів точку їхнього росту підвищують, а для його ослаблення – знижують.

2. В силу Закону полярності у молодих дерев абрикоса, особливо в перші роки їхнього розвитку, із бруньок верхньої частини гілок розвиваються переважно сильні пагони з гострим кутом відходження, які являють собою основу будови скелетних гілок крони дерева, що необхідно враховувати при формуванні скелетних гілок.

3. У той же час із бруньок середньої й нижньої частини тих самих приростів розвиваються вкорочені обростаючі гілочки (списики та кільчатки). Все це загалом призводить до закономірного хвилеподібного чергування сильних і слабких приростів і тим самим до ярусного розміщення скелетних гілок у кронах дерев (прояв Закону ярусності). Таке чергування ділянок, зайнятих і не зайнятих сильними розгалуженнями, проявляється в утворенні вузлів розгалужень (ярусів). (На відміну від абрикоса, у персика ярусність проявляється слабко,

Особливість третя. Гострий кут відходження скелетних гілок.

В абрикоса скелетні гілки відходять від центрального провідника під гострим кутом. Чим ближче розташовані одна від одної основи скелетних гілок і чим гостріший у них кут відходження, тим меншої міцності формується крона й тим більша небезпека її розламування під масою врожаю. Цю закономірність варто враховувати при формуванні міцної крони.

Висновки:
для запобігання розламування крони

а) не можна вибирати як скелетні гілки пагони з гострим кутом відходження;

б) не можна вибирати як скелетні гілки пагони, що ростуть із суміжних бруньок; відстань між скелетними гілками в ярусі має бути не менше 10–15 см;

в) не можна залишати в ярусі більше 3 скелетних гілок.

Особливість четверта. Легка збудливість бруньок і слабка пагоноутворювальна здатність.

1. Абрикос відрізняється великою енергією росту, що проявляється скоростиглістю й легкою збудливістю бруньок, високою пагоноутворювальною здатністю і сильно вираженою здатністю до розгалуження, поступаючись у цьому тільки персику. В міру старіння його пагоноутворювальна здатність зменшується.

2. Бруньки в абрикоса бувають ростові, що дають початок новим приростам, квіткові, а також листкові. Листкові й квіткові бруньки ростуть групами, по 2–3 у пазухах листків. У бруньці формується по одній, зрідка по дві квітки.

3. В абрикоса в процесі формоутворення склалася легка пагоноутворювальна збуджуваність бруньок. Та-

ка пагоноутворювальна збуджуваність призводить до розвитку майже всіх бруньок на пагоні й тим самим до утворення численних і тому невеликих листконосних приростів, що в період формування дерева зберігає відому близькість асиміляційного апарату до всмоктувальної кореневої системи і значно сповільнює швидкість подовження відстаней між листками й сисним корінням дерев.

Внаслідок легкої збуджуваності сплячими залишаються тільки бруньки в основі приростів. У випадку вкорочування або ураження квітуючих гілочок моніліальним опіком ці бруньки пробуджуються і з них виростають пагони заміщення.

4. Легка збуджуваність бруньок забезпечує розвиток на минулорічних приростах численних листконосних гілок. Ці гілки, через їхню численність та слабко виражену пагоновідновлювальну здатність, здебільшого представлені невеликими й навіть дуже слабкими приростами (букетними гілочками та списиками) з укороченими міжвузлями й відносно невеликою кількістю листків на них (прояв Закону ярусності).

5. Поряд з букетними гілочками й списиками невелика кількість бруньок, розміщених у верхній частині річних пагонів, розвивається в сильні прирости (відповідно до Закону полярності). Ці прирости дають початок утворенню основних скелетних гілок з габітусом розріджено-ярусної крони, властивої даній деревній породі.

На відміну від абрикоса, у персика поряд з легкою пагонозбуджуваністю бруньок склалася й сильна пагоноутворювальна здатність. Тому з більшості бруньок на головній гілці розвиваються не тільки слабкі, але й сильні прирости, які значно загущують крону.

6. Важливою біологічною особливістю абрикоса є здатність закладати основну масу квіткових бруньок не тільки на однорічних приростах, але й на передчасних пагонах. За тривалого літа у молодих абрикосових дерев розвиваються дві, а іноді й три генерації літніх пагонів із квітковими та ростовими бруньками. Причому квіткові бруньки на пагонах другої і третьої хвилі росту закладаються на 25–30 днів пізніше, ніж на першій, і рослина зацвітає на 5–7 днів пізніше, коли зменшується ймовірність заморозків. Крім того, літні пагони менше уражуються моніліальним опіком. На цій біологічній особливості засноване літнє карбування абрикоса (прищипування зелених пагонів).

Особливість п'ята. Неоднакова тривалість життя скелетної системи, скелетних гілок і обростаючих гілочок.

1. Тривалість життя скелетної системи дерева абрикоса закономірно убуває:

а) по порядках скелетних провідних осей, починаючи від центральної осі – стовбура й до останніх вищих порядків гілок, розміщених по периферії крони;

б) по черговості виникнення ярусів скелетних гілок однакових порядків на одній і тій же осі по напрямку від основи до вершини;

в) по черговості виникнення щорічних приростів, які входять до складу однієї й тієї ж скелетної осі;

г) чим вище на даній гілці й у більш ранній стадії виник приріст, тим сильніше він буде розвинений і тим довшою буде тривалість його життя (прояв Закону полярності).

Стовбур також має різну тривалість життя в окремих своїх частинах залежно від їхнього віку. Найбільш довговічні найстаріші частини стовбура, хоча вони й розвинулися першими в найбільш ранньому віковому етапі життя. Нижня ділянка стовбура (штамб) найдовговічніша; в міру підняття приростів у зв'язку з наростанням стовбура тривалість їхнього життя безупинно убуває.

2. Тривалість життя скелетних гілок першого порядку відносно менша, ніж у стовбура; їхнє довголіття убуває в напрямку знизу догори. Найдовговічішими будуть скелетні гілки першого (нижнього) ярусу, які раніше утворилися. Менш довговічні скелетні гілки другого ярусу, за ними – третього, четвертого тощо.

3. Тривалість життя обростаючих гілок. Зазначена закономірність поширюється не тільки на скелетні гілки, але й на обростаючі гілочки в такому самому порядку й напрямку – від основи гілки, на якій вони розташовані, до її вершини (прояв Закону морфологічного паралелізму).

Тривалість життя обростаючих гілочок обмежена й залежить від порядку приросту скелетних гілок. Найдовговічнішими (до 4–5 років) є обростаючі гілки, що виникли в молодому віці дерева, на скелетних приростах перших генерацій. У міру виникнення наступних генерацій приростів на скелетних гілках вищих порядків період життєдіяльності обростаючих гілок скорочується до двох років.

Звідси витікають такі висновки:

а) істотним розходженням між обростаючими й скелетними гілками є різна скоростиглість і пов'язана з нею тривалість життя. У зв'язку з невеликою тривалістю життя обростаючих гілок відбувається оголення скелетних гілок крони у відцентровому напрямку;

б) за середньої тривалості життя обростаючих гілок 4–5 років тільки 5–6 генерацій скелетних приростів останніх років стануть носіями листконосних органів. Усі раніше утворені генерації скелетних приростів до самої основи дерева виявляться оголеними. Лише периферія крони буде залистненою, займаючи відносно неглибоку зону, названу листковим пологом. Отже, листковий полог крони абрикоса становить лише 5–6 генерацій приростів скелетних гілок;

в) чим більше обростаючих гілок у кроні дерева, чим

сильніше вони будуть розвинуті, тим більша можливість одержання високого врожаю високоякісних плодів. Кращі плоди розвиваються на обростаючих гілках, розташованих на товстих скелетних і напівскелетних гілках. Обростаючі гілки в листковому полозі є головними носіями врожаю, тому вирощування й догляд за ними має велике значення в техніці культури плодових насаджень.

Особливість шоста. Підвищена здатність до оголення скелетних гілок.

1. Основна маса плодових утворень в абрикоса розміщена на однорічній, дворічній і трирічній деревині. На однорічних пагонах плодові бруньки розміщуються нерівномірно й рідко вздовж усього пагона. Найгустіше вони утворюються на приростах останньої в даному вегетаційному періоді хвилі росту.

2. Найменш довговічні плодові утворення в абрикоса – списики, період життя яких обмежений, як правило, 2–4 роками. Краще плодоношення відбувається на сильних нормальних пагонах. За відсутності нових сильних вегетативних приростів у кроні, у тому числі й вторинних, і за масової загибелі списиків основа й середня частина гілок оголюються. Тому, починаючи з 9–10-річного віку, плодоношення зосереджується переважно на коротких (слабких) гілочках по периферії крони. Відсутність у цей період нормальних сильних вегетативних приростів веде до нерегулярності плодоношення абрикоса й зниження врожаю.

Тож маємо висновки:

а) гілочки абрикоса, що відплодоносили, на наступний рік оголюються; облистненими є тільки прирости попереднього й поточного років. Світлолюбність абрикосових дерев, а також недовговічність плодоносних гілок сприяють оголенню внутрішньої та нижньої частини крони й переміщенню зони плодоношення до периферії. Таке оголення призводить до швидкого переходу всього врожаю на периферію крони;

б) необрізані дерева дуже загущуються, набувають мітлоподібного вигляду, недовговічні й малопродуктивні. Високий рівень агротехніки, як і полив, у абрикосових садах забезпечує, починаючи з молодого віку дерев, щорічне утворення великої кількості сильних вегетативних приростів, у тому числі й вторинних (літніх пагонів). Такі прирости мають ростові і плодові бруньки. Викликати сильний ріст і вторинні утворення пагонів в абрикоса можна різними заходами агротехніки: літніми поливами після збирання врожаю і особливо літнім обрізуванням;

в) правильне формування й обрізування підвищують довговічність дерев, регулюють плодоношення, збільшують кількість і поліпшують якість урожаю. У зрошуваних та особливо в незрошуваних умовах обрізування абрикоса є обов'язковим агрозаходом, що дає змогу мати щорічно багато сильних вегетативних пагонів, збільшити число обростаючих гілочок, розмір листків і підвищити їхню діяльність. В абрикоса щорічне обрізування є одночасно й штучним нормуванням урожаю, і заходом, що сприяє загальному зміцненню дерева, особливо в незрошуваних умовах.

Особливість сьома. Швидкоплідність.

Абрикос – одна з найшвидкоплідніших кісточкових порід. Щеплений абрикос починає плодоносити на 3–4-му році життя, а сіянці – на 4–5-му.

Плоди в абрикоса утворюються на довгих, середніх і передчасних приростах попереднього року, а також на слабких приростах типу букетних гілочок і списиків. Слабкі прирости утворюються на 2–4(5)-річній деревині, тривалість їхнього життя не перевищує 4–5 років.

Основна маса врожаю в абрикоса формується на вкорочених гілочках. На сильних і літніх пагонах плодові бруньки розміщуються по всій їхній довжині, а на слабких – переважно на нижній їхній половині.

Особливість восьма. Відсутність самонормування врожаю.

В абрикоса відсутнє самонормування врожаю, характерне для деяких інших плодових культур. Більшість нормально сформованих зав'язей перетворюється в плоди, які міцно тримаються на деревах, обсипаючись у досить незначній кількості. Ця біологічна особливість призводить до того, що за відсутності або за слабкого ступеня обрізування дерева перевантажуються врожаєм, зростає водний дефіцит. Внаслідок сильного ослаблення дерев зменшується кількість квіткових бруньок, що закладаються. В ослаблених дерев приріст слабкий і утворюється невелика кількість молодих обростаючих гілочок для заміщення плодової деревини, яка щороку відмирає. Щорічне обрізування абрикоса слугує одночасно й нормуванням урожаю, що сприяє загальному зміцненню дерева, особливо за вирощування без зрошення.

Особливість дев'ята. Підвищена посухостійкість і відновлювальна здатність кореневої системи.

В абрикоса – висока посухостійкість і здатність рости на сухих кам'янистих схилах гір, де інші плодові рослини погано розвиваються. Однак, незважаючи на підвищену посухостійкість, культурні сорти абрикоса для нормального розвитку потребують гарного зволоження ґрунту в період росту пагонів та в період росту й наливання зав'язі.

Коренева система абрикоса відзначається легкою відновлювальною здатністю, утворює значну кількість скелетних коренів. Його коренева система легко відновлює втрачені частини при пересаджування й ушкодженні під час догляду за ґрунтом.

Особливість десята. Підвищена чутливість до вологості повітря й ґрунту.

Абрикос адаптований до посушливих кліматичних умов і тому не витримує надлишкової вологості повітря і ґрунту.

Особливість одинадцята. Підвищена сприйнятливість до грибкових захворювань, особливо до моніліозу.

Особливість дванадцята. Раннє цвітіння й чутливість до весняних заморозків.

І.А. Єщенко,
м. Одеса

(Далі буде)

БЕЗКОШТОВНИЙ ДОДАТОК ДО ЖУРНАЛУ "ДІМ, САД, ГОРОД"

ГОСПОДАР

ЖУРНАЛ У ЖУРНАЛІ

Щоб виросли боби

Боби – культура, яка останнім часом набуває дедалі більшої популярності серед овочівників-аматорів завдяки своїм властивостям відлякувати кротів і колорадського жука. Про таку властивість бобів ходять мало не легенди, однак це ще й корисний і смачний овоч.

Я вирощую боби майже п'ять років і на практиці переконався у їхній користі, тому хотілося б поділитися власним досвідом з вирощування бобів, бо цю культуру не кожному городнику вдається успішно виростити.

Боби – це однорічна врожайна холодостійка культура, яку, зазвичай, вирощують для споживання, а також на корм кролям і як сидерат для удобрення ґрунту.

Насамперед варто зазначити, що перед висівом насіння я обов'язково замочую його у воді або в розчині "Енергія" на дві доби, а потім висіваю на найосвітленішому сонцем місці. На грядках влаштовую 1 або 2 рядки з відстанню між ними 45 см. Насіння загортаю на глибину 5–6 см, а між рослинами залишаю відстань у 12 см.

Боби – рослина невибаглива: вони можуть рости й плодоносити навіть на бідних ґрунтах, але врожай можна значно підвищити, якщо внести органічні добрива – 3–4 кг на 1 м^2.

Сходи з'являються через 5–6 днів, навіть якщо температура ґрунту не перевищує 10°С. Через 12–15 днів після появи сходів обов'язково підживлюю рослини, готуючи такий розчин: на відро води 0,5 л кашкоподібного коров'яку і 1 столову ложку (15 г) сечовини. Норма витрати добрива – 0,5 л на одну рослину.

До цвітіння боби майже не поливаю, роблю це лише за необхідності, коли стоїть дуже спекотна погода, а ось під час цвітіння й плодоутворення поливаю двічі на тиждень по 10–15 л на 1 м^2, бо за нестачі вологи у бобів обпадають не лише квітки, а й молоді стручки.

Вживають боби як сирими, так і після кулінарної обробки – підсмажують на маслі, додають в овочеве рагу, борщ, салати, вінегрет тощо. Збирати їх для споживання можна й недозрілими, а ось на зберігання насіння закладають тільки у стані воскової або повної стиглості.

Город без перекопування

Нині дуже часто в спеціалізованих журналах і газетах трапляються статті про те, що перекопувати ґрунт на ділянці – не обов'язково, при цьому часто наводяться вагомі аргументи щодо доцільності такого методу порядкування на городі. Варто нагадати, що це не сучасне нововведення, бо подібні питання намагалися розв'язати аграрники ще в 60-ті роки минулого століття. Особисто мене ця ідея дуже захопила і з того часу ось уже понад тридцять років я практикую на своїй ділянці природне землеробство.

Слід зазначити, що я не тільки не перекопую ґрунт, а й не застосовую мінеральні добрива. Щодо отрутохімікатів, то від них також давно відмовився. Тому й свіжий гній, який часто рекомендують вносити під осіннє перекопування ґрунту, я не застосовую на своїй ділянці. До того ж, це добриво інколи буває джерелом поширення насіння бур'янів, личинок шкідників і збудників хвороб овочевих культур.

Однак землю зовсім "голою" я ніколи не залишаю, а мульчую її старим сіном, соломою, тирсою, скошеною травою тощо. І, звичайно ж, за можливості дотримуюся сівозміни.

На практиці це виглядає так. Під зиму я весь город вкриваю товстим шаром мульчі – 15–20 см. За 2–3 тижні до настання стійких заморозків, щоб рослини добре вкоренилися, але не встигли дати сходи, намічаю грядки, зсовую мульчу, по шнуру розпушую ґрунт граблями або культиватором і висаджую рядками великі зубки часнику так, щоб їхні гострі ребра були спрямовані строго на північ.

Кілька рядків відвожу для цибулі на зелень. Між рядками залишаю відстань близько 20–25 см, а між рослинами – 10–15 см. Грядку посипаю попелом (100–200 г на 1 м^2) і відновлюю шар мульчі.

Капусту, кукурудзу, кабачки, гарбузи, огірки й помідори вирощую на борознах або гребенях. Навесні поперек незасіяної ділянки городу прокладаю шнур, уздовж якого прорізую в мульчі борозни. Відстань між борознами для огірків і кукурудзи – 50 см, для помідорів, кабачків і капусти – 70 см, цибулі на ріпку, моркви, буряків і зеленних культур – 15–20 см. Вношу в борозни попіл, перегній і висаджую розсаду або висіваю насіння, а потім накриваю грядки мульчею. Крім цього, кабачки, цибулю, буряки висіваю у "вікна" в шарі мульчі.

Насамкінець хотів би відверто зізнатися, що за такої технології вирощування врожайність овочевих культур була не дуже великою, але витрати праці, часу і сил виявилися у кілька разів нижчими, ніж за традиційної технології.

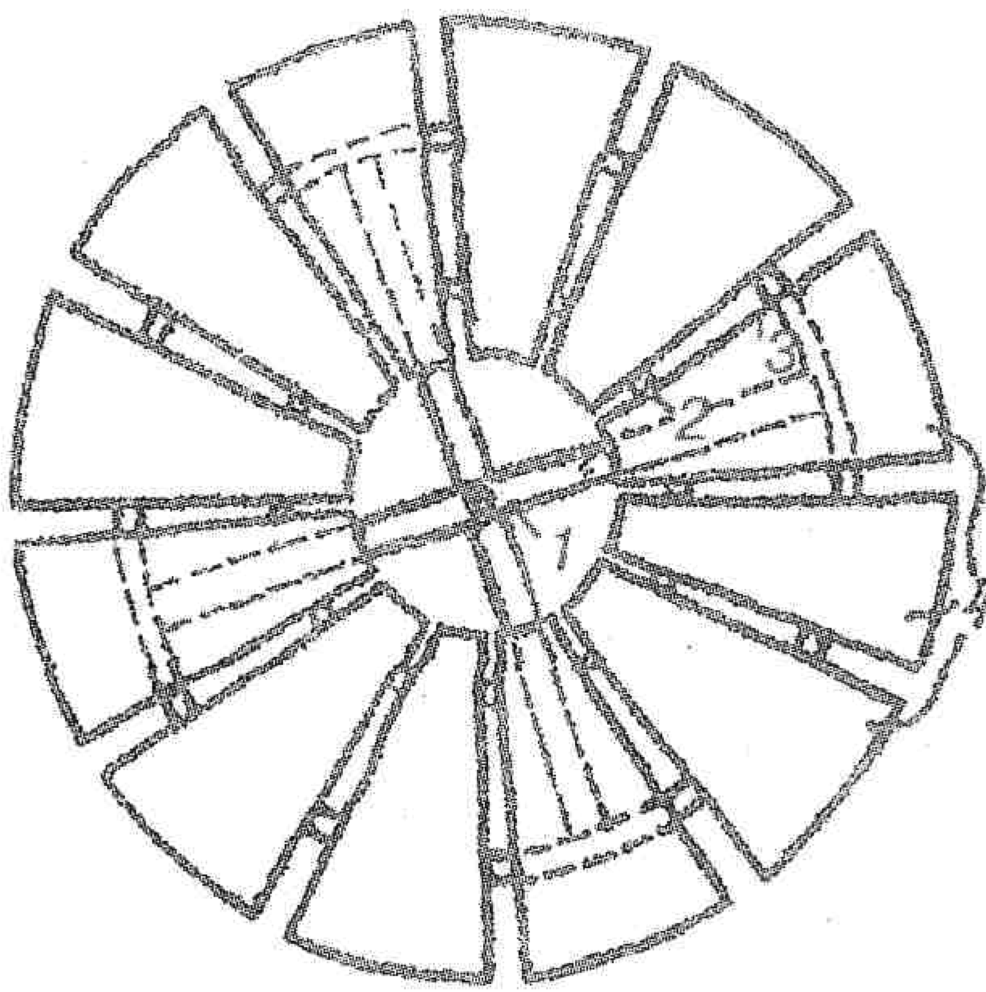
М.С. Рітченко,
м. Луганськ

Альтернативна енергія

Систематичне підвищення цін на енергоносії змушує багатьох українців шукати вихід із економічно складної ситуації. Генерація власної електрики від поновлюваних джерел енергії є найприйнятнішим способом відмовитися від оплати щомісячних рахунків за електроенергію. У пригоді можуть стати індивідуальні електростанції, біогенераторні установки, які дуже дешеві у спорудженні й дають не лише газ і цінне добриво, а й за рахунок спалювання газу від них можна отримувати електроенергію будь-якої потужності, а за бажанням – ще й бензин.

До того ж, варто врахувати, що це найекономічніші й чисті джерела енергії. Звичайно, придбати електростанцію не по кишені багатьом господарям, однак кожний бажаючий може зробити таку електростанцію або використовувати газ, вироблений побутовим біогенератором.

Для власників дачних будинків, фермерів генерація власної енергії є найраціональнішим вирішенням цієї складної проблеми, адже вона цілком задовольняє потреби споживачів. Безумовно, таке рішення потребує певних матеріальних і фінансових витрат, хоча й не дуже значних, а також часу на спорудження та обслуговування пристрою. Але підключення до мережі централізованого електропостачання – справа дорога, тому багато господарів не можуть дозволити собі таку "розкіш".

Орієнтовна конструкція вітроколеса.

Інколи вітрового ресурсу не завжди достатньо для електропостачання, як і сонця для отримання сонячної електроенергії. За таких обставин найпоширенішим способом є застосування генераторів змінного струму з приводом від бензинового або дизельного двигуна внутрішнього згоряння. Але варто врахувати експлуатаційні витрати, а також частий ремонт двигуна внутрішнього згоряння (ДВЗ). У цьому випадку можуть стати у пригоді індивідуальні вітроелектростанції, що використовують енергію вітру. Таку електростанцію можна виготовити самотужки.

Споруджувати електростанцію доцільно за таких умов:

◈ коли немає мережі централізованого електропостачання;

◈ підключення пов'язане з прокладанням нової лінії та встановленням підстанції;

◈ щоб бути незалежним від частих перебоїв та пошкоджень місцевої електромережі;

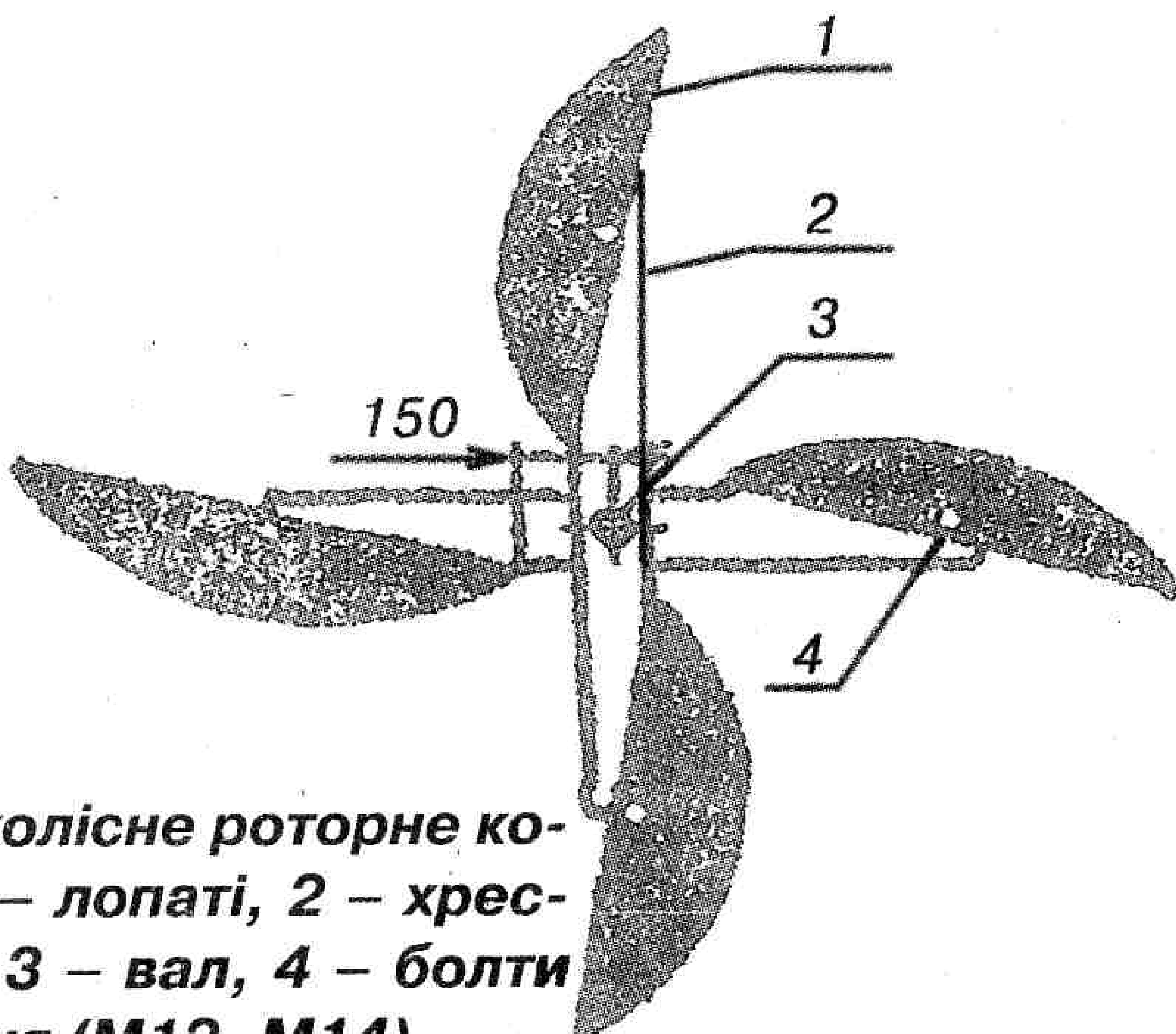
◈ місцевість, де ви мешкаєте, багата на ресурси відновлюваної енергії;

◈ ймовірно, що державою буде введено механізм стимулювання генерації екологічно чистої енергії.

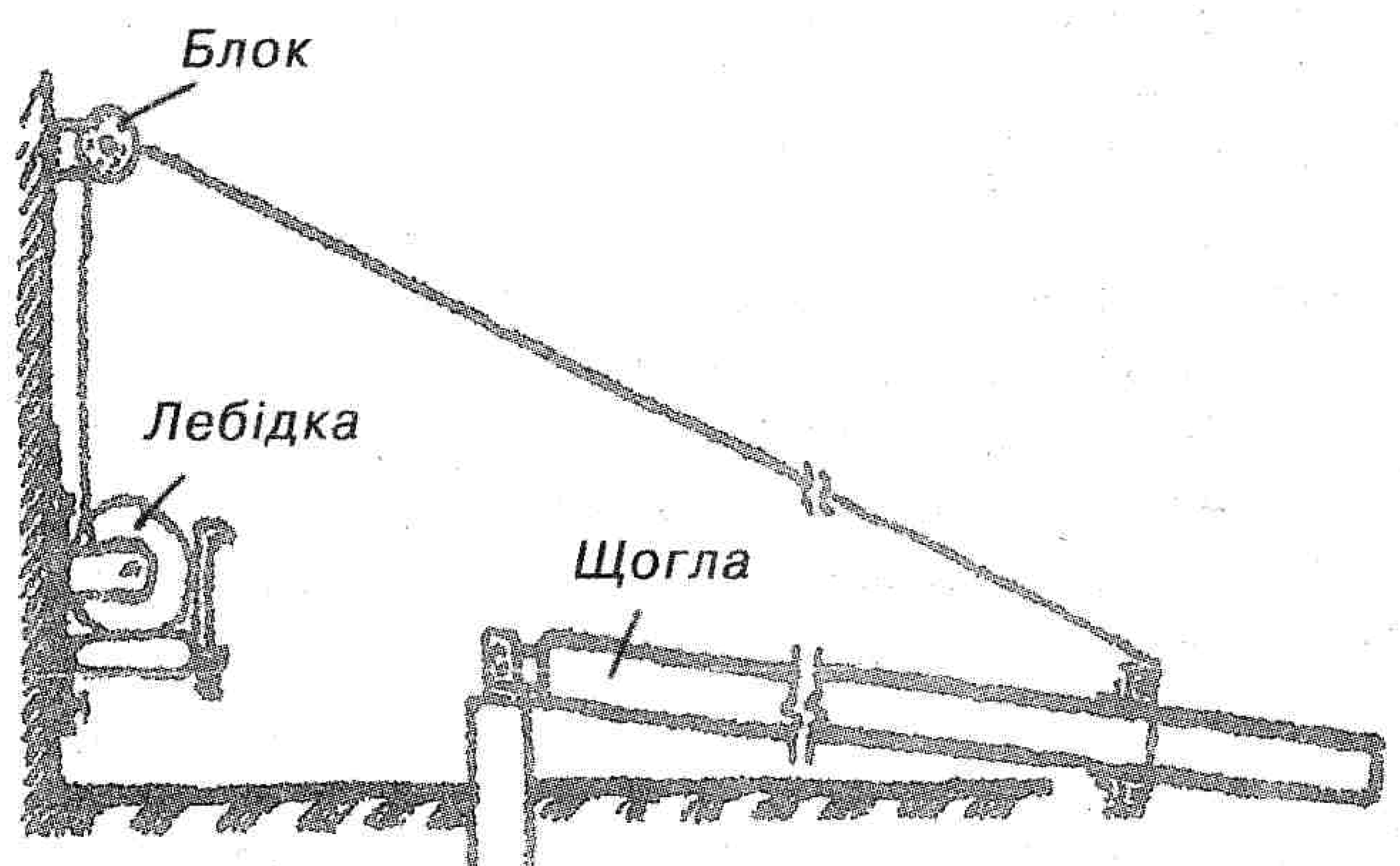
Споруджуючи вітроелектроустановку, слід обов'язково враховувати силу вітру. В кожному регіоні вона різна, рельєф місцевості також відрізняється. У більшості регіонів України встановлювати вітроустановку потужністю понад 5 кВт недоцільно. Раціональніше встановлювати ВЕС у місцях із середньорічною швидкістю вітру понад 4,5 м/с. Малі вітроустановки потужністю від 0,1 до 2 кВт цілком себе виправдовують навіть у режимі дачного застосування в якості додаткового джерела енергії. А загалом, малі вітрові установки, підключені до акумуляторної батареї, компенсують нерівномірно вироблювану енергію. При цьому використовують акумуляторні батареї як кислотні, так лужні напругою 12, 24 і 36 вольт. Бажано, щоб ємність батарей була найбільша – від 50 до 400 ампер на годину.

Вітроагрегат встановлюють на щоглі будь-якої конструкції висотою від 4 до 15 м. Чим вища щогла, тим стабільніше й ефективніше працюватиме вітроагрегат, бо із збільшенням висоти швидкість вітру зростає, а вплив навколишніх будівель і дерев зменшується. Однак надто сильний вітер може пошкодити установку. Тож необхідно враховувати середньомісячну й середньорічну швидкість вітру у даному регіоні.

Вибирають місце встановлення ВЕУ у районах із сприятливими вітровими умовами. Зокрема, в районах із середньорічною швидкістю вітру 6 м/с і вище

Чотириколісне роторне колесо: 1 – лопаті, 2 – хрестовина, 3 – вал, 4 – болти кріплення (М12–М14).

Застосування лебідки для піднімання щогли.

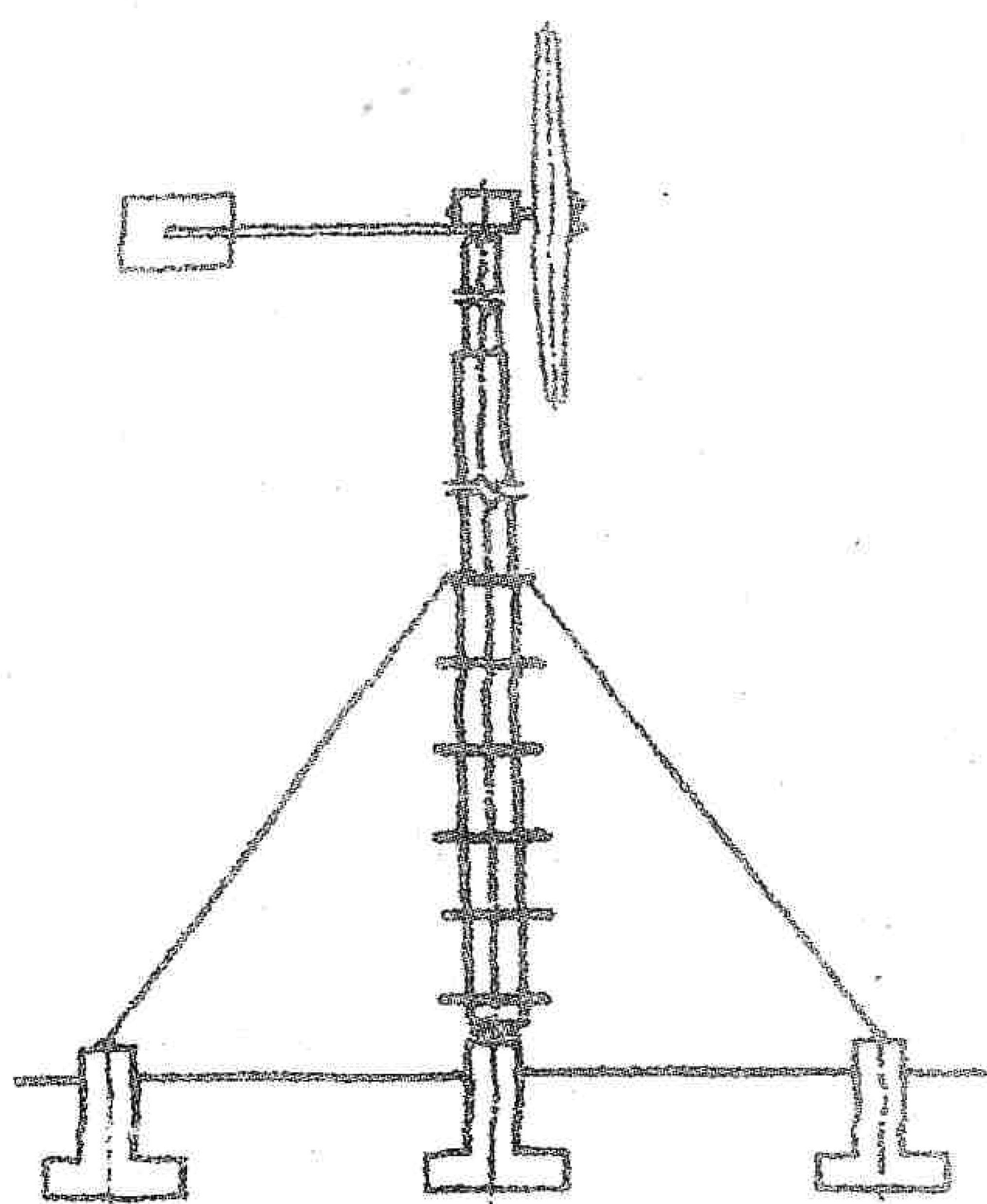

Схема телескопічної металевої щогли.

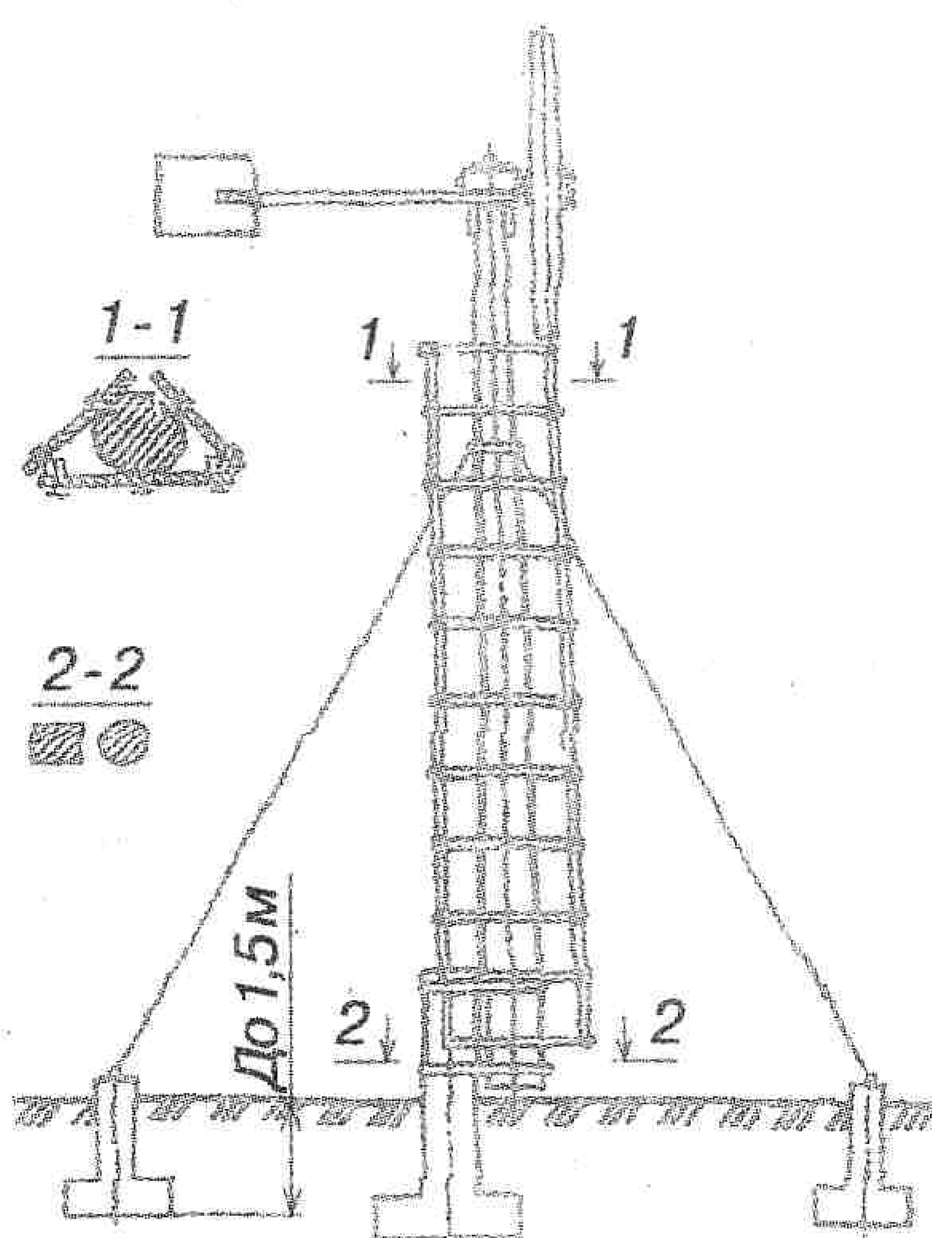

Схема дерев'яної щогли.

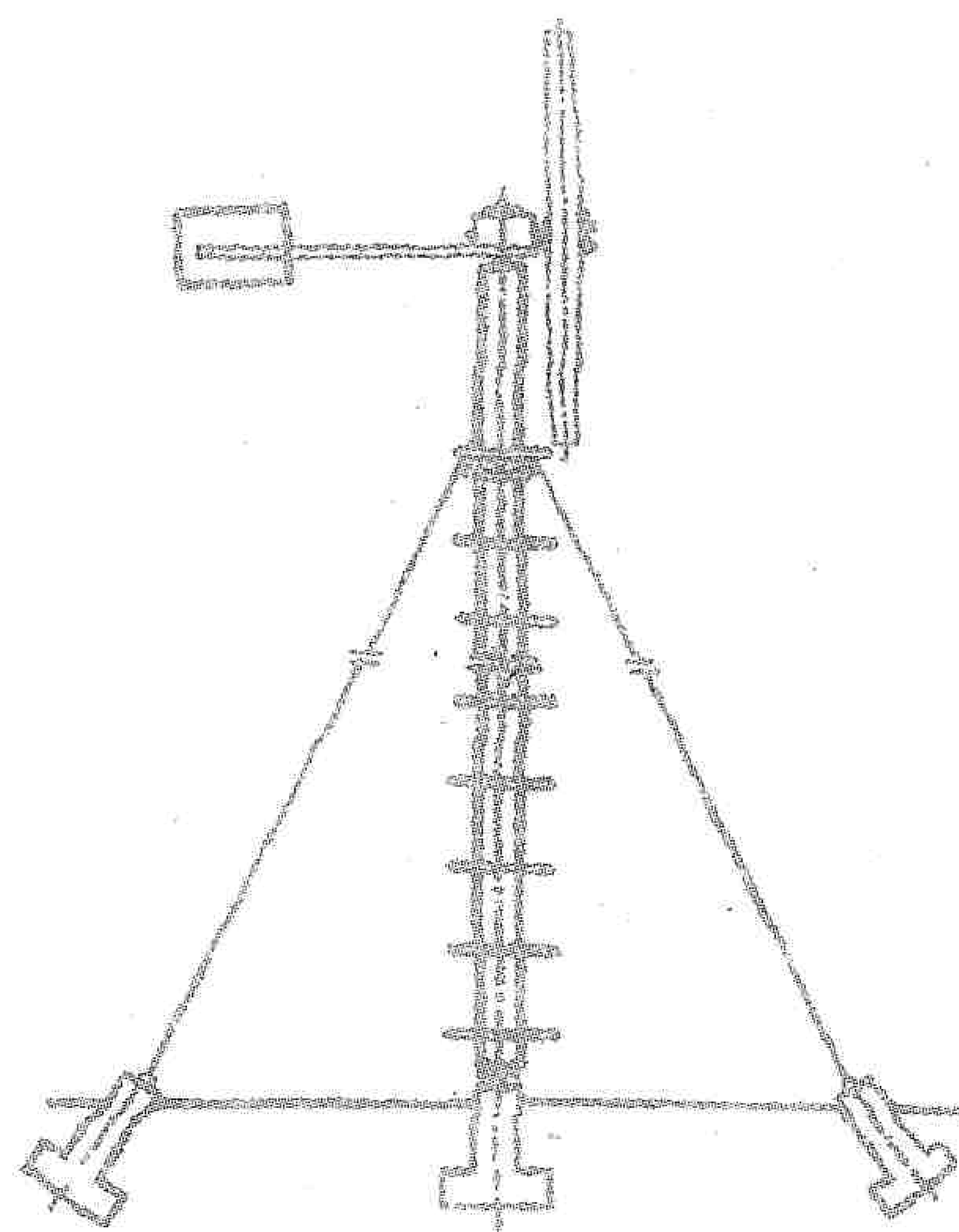

Схема металевої щогли.

використання таких установок вигідне для будь-якого призначення у широкому діапазоні потужностей.

Найсприятливішими вважаються підвищені й відкриті рівнинні ділянки, наближені до морських та річкових узбереж, долин і водойм місця. А найменше підходять для цього території, розташовані близько до виробничих об'єктів, житлових будинків, лісів, місць з увігнутою формою рельєфу, які заважатимуть безперешкодному руху повітряних мас.

Місце встановлення агрегату обов'язково має бути огородженим, поряд слід встановити плакати, які попереджають про дотримання правил техніки безпеки.

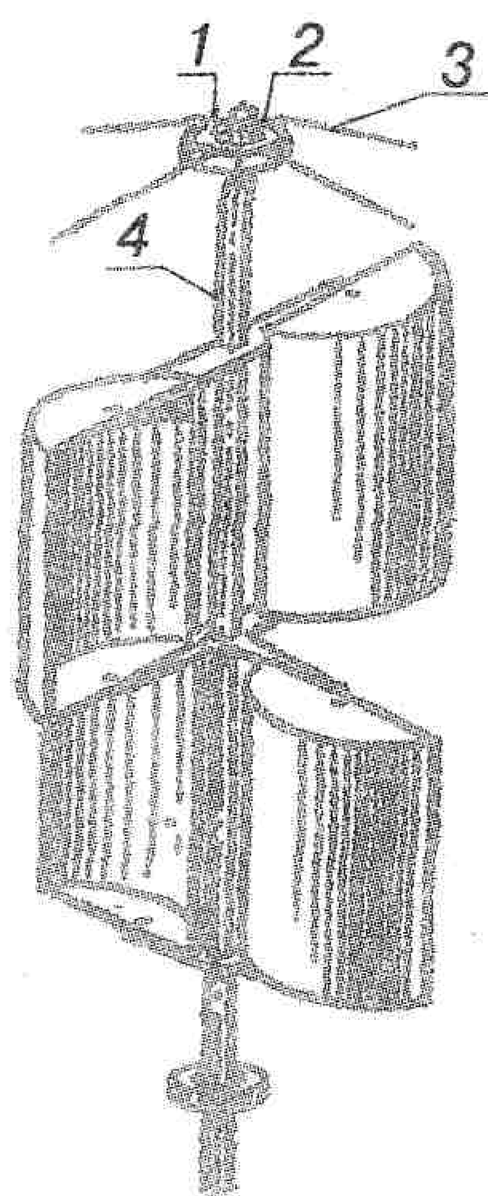
Якщо у конструкції вітроагрегата передбачено, що в процесі експлуатації щоглу можна опускати на землю, то слід подбати про вільний майданчик. Щоправда, для щогли телескопічної конструкції ця вимога не дуже принципова, бо її нижня ланка має невелику висоту.

Вибір електродвигуна. Є три найпоширеніших типи вітродвигуна: вітрове колесо, пропелер, роторний двигун.

Вітрове колесо. За конструкцією набагато складніше пропелера і являє собою круглу просторову решітку з лопатей, що змінюють напрями руху повітряного потоку. Лопаті можна виготовити з листової сталі, алюмінієвого або дюралевого листа завтовшки 1–2 мм. Вітрове колесо – тихохідний пристрій, поєднаний із такими самим тихохідними механізмами. Великою перевагою вітроколеса є те, що воно працює практично безшумно і обертається при малій швидкості вітру.

Пропелер – пристрій типу гвинта літака. Конструктивно пропелер набагато простіший і легший вітроколеса. Пропелер обертається значно швидше, прямо насаджується на вал генератора і утворює компактну, легку і зручну головку вітродвигуна. Необхідно підібрати електрогенератор з невеликою частотою обертання. Пропелер відрізняється підвищеним рівнем шуму.

Роторні електродвигуни працюють стабільніше в умовах різких коливань вітру, ніж гвинтові. Ротори тихохідні, працюють за будь-якого напряму вітру, але розвивають швидкість лише 200–500 обертів на хвилину. Від форми ротора й розміру лопатей залежить потужність і швидкість обертання вала вітродвигуна.

Двоярусне роторне колесо: 1 – підшипник; 2 – корпус підшипника; 3 – додаткове кріплення вала чотирма розтяжками; 4 – вал.

Роторні вітроколеса від сильного пориву вітру не пошкоджуються. Від підвищення кількості обертів асинхронного генератора на виході напруга не зростає.

Вибір електрогенератора. Визначальним параметром генератора є частота його обертання, яка має бути малою, бо вітрове колесо, пропелер і ротор обертаються повільніше за генератор. Другий визначальний чинник – потужність, яка потрібна вітродвигуну, і третій – надійність.

Якщо потужність вітроустановки 50–100 ват, то в цьому випадку може бути використаний генератор, який застосовують на тракторах.

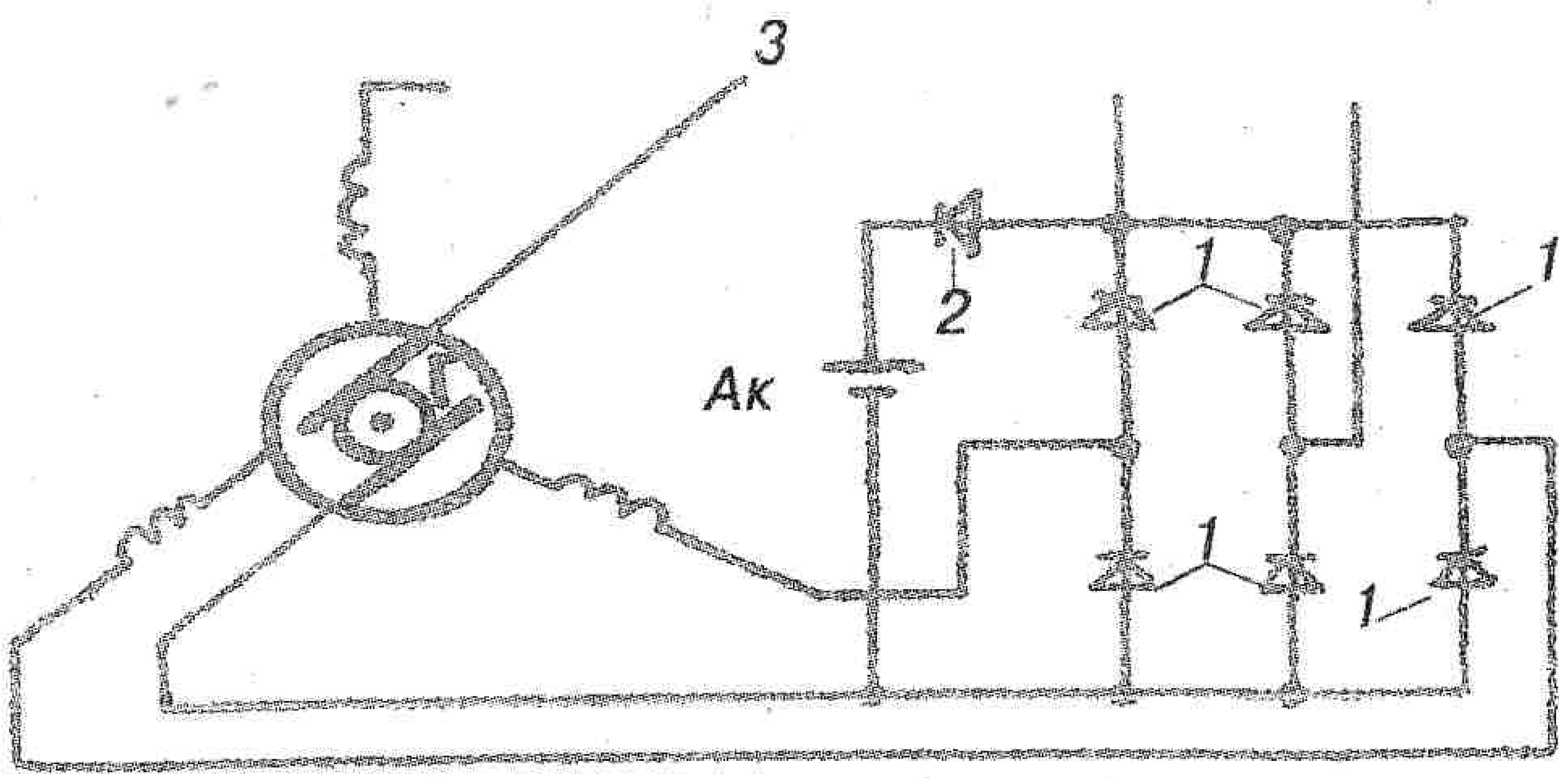
Для потужної установки при виборі електрогенератора слід надати перевагу автобусному генератору, на Г-2 з потужністю 720 ват, напругою 12 вольт і струмом 60 ампер. Такий генератор має невеликий діаметр і при частоті обертання вала 500–600 обертів на секунду дає зарядний струм. Разом із вітродвигуном він добре обвівається потоком повітря і його потужність може сягати 1 кВт.

На тракторах, двигуни яких запускаються від акумуляторних батарей, застосовуються трифазні генератори змінного струму (Г-273V-ХЛ та ін.), які заряджають акумулятор за незначної частоти обертання двигуна і відтак можуть бути використані у вітроустановках.

Генератори, про які йшла мова, успішно експлуатувалися протягом багатьох років. У більшості установок пропелер насаджувався на вал генератора.

Найпростіша схема зарядки акумулятора від електрогенератора Г-2. Випрямлячами трифазного струму слугують шість напівпровідникових діодів типу Д 305, завдяки яким струм подається до акумулятора лише в потрібному напрямку. Розрядка акумулятора через обмотку статора виключена. Електрогенератор у цій схемі в режимі самозбудження, оскільки діод 2 від'єднує обмотку збудження від акумулятора.

Конструкції щогл вітродвигуна. Визначаються здебіль-

Найпростіша схема зарядки акумулятора: 1 – діоди типу Д 305, 2 – діод 2, від'єднують обмотку збудження від акумулятора; 3 – електрогенератор типу Г-2.

шого потужністю вітросилової установки. Щоглами для вітродвигунів потужністю не більше 1 кВт можуть слугувати окремі дерев'яні стовпи або металеві стійки на розтяжках.

Дерев'яна щогла є найпростішою і легко виконуваною. Вона являє собою центральну стійку висотою близько 5 м, з укріпленими на ній дерев'яними сходами. Основа щогли кріпиться дротом або стяжними болтами до опорного стовпа, вкопаного в землю на глибину 1 м. Опорним стовпом слугує і стовп огорожі. Верхній кінець щогли розчалюється двома бічними відтяжками, закріпленими на стовпах. Роль третьої відтяжки виконує підпорка, яка працює також і на стискання. Нижній кінець підпорки заанкерується в ґрунт.

До верхнього кінця щогли шурупами кріплять відрізок металевої труби з привареним до нього порожнистим штифтом, на який насаджується головка вітроагрегата. Вона складається з металевої склянки і електрогенератора, закріпленого хомутом з відрізків металевих труб, редуктора (якщо такий є) і "хвоста", необхідного для збереження площини обертання колеса або пропелера в положенні, перпендикулярному напрямку вітру. Кабель від генератора проходить у внутрішню порожнину штифта, потім у похилий отвір, просвердлений у верхньому кінці центральної стійки, і виходить назовні, спускаючись вільно вниз під металевими скобами, забитими в центральну стійку.

Металева щогла. Виготовляється із сталевих водопровідних труб діаметром 0,15–0,2 м. За наявності труб різного діаметру щоглу можна виготовити так, як описано вище. По сходах можна підніматися нагору, щоб встановлювати головку вітродвигуна, змащувати вузли агрегату і виконувати інші роботи. Найзручнішою вважається щогла, яку можна нахиляти до землі для проведення профілактичного огляду, ремонту, заміни агрегатів тощо.

Щоглу можна зробити повноповоротною. Для цього нижній кінець має закінчуватися штифтом, який обертається в нижньому опорному підшипнику. Бічні розтяжки повинні кріпитися до обойми підшипника, надітого на верхню частину щогли. За такого способу кріплення щогли, якщо головка вітродвигуна нерухома, а також забезпечена її напрямним хвостом, то стояк обертатиметься зі всією верхньою конструкцією. Це запобігатиме впливу на агрегат фронтального вітру під час штормової погоди і зробить його керованішим.

Телескопічна щогла – це металева щогла, яку можна спорудити з труб різного діаметру, де верхня труба висувається з нижньої за допомогою підйомного механізму. Для цього використовують три труби завдовжки по 4 м. Встановлення такої щогли у вертикальне положення значно простіше, бо середня і верхня труби знаходяться всередині нижньої і загальна висота всієї колони становить 4 м. Коли нижня труба буде добре закріплена відтяжками за допомогою лебідки, труби висувають одну з одної.

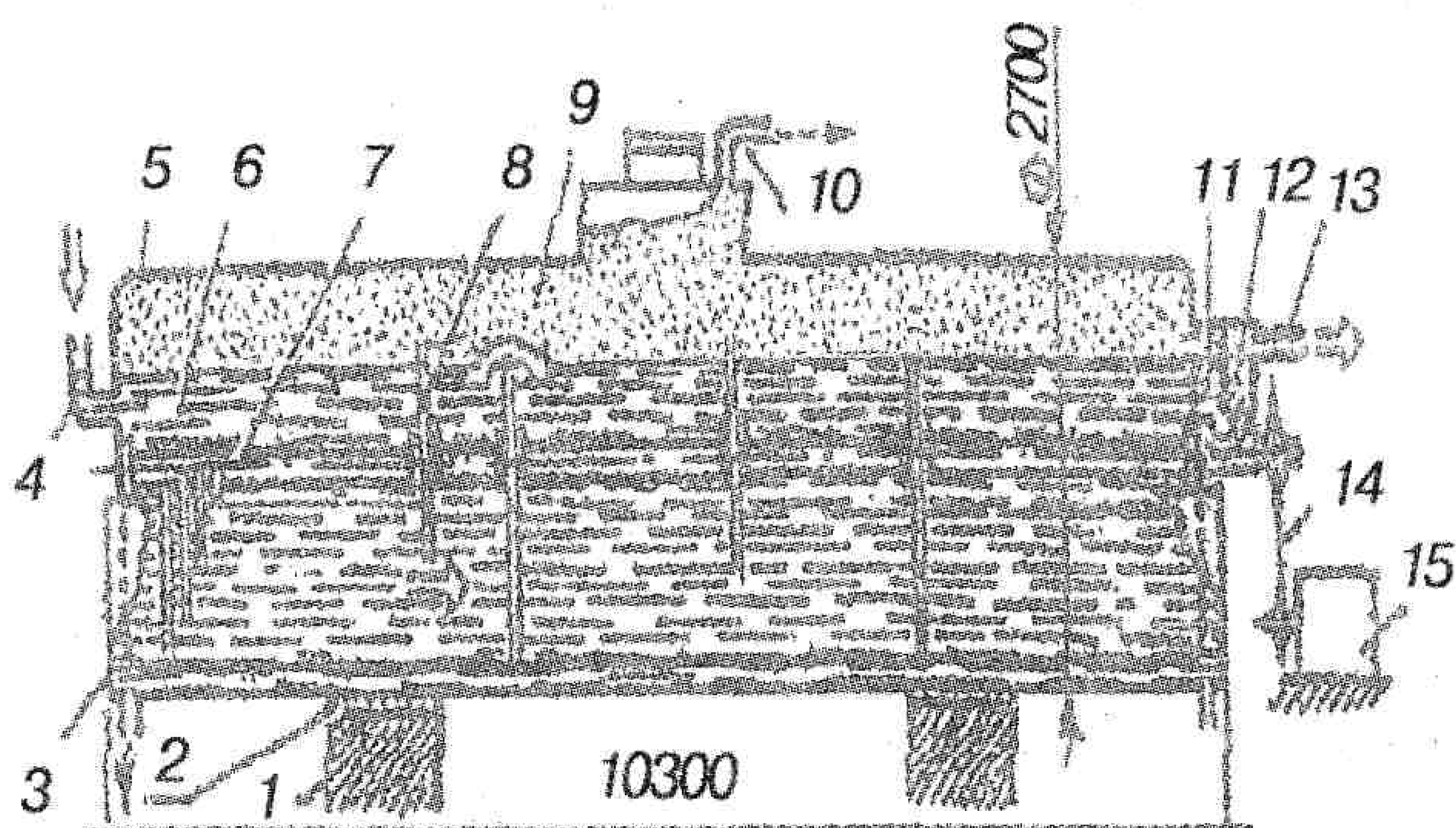
На телескопічній щоглі головку вітродвигуна встановлюють на висоті першої ланки і обладнують металевими сходами заввишки 3 м. Її також можна сконструювати так, щоб вона опускалася на землю.

Серед альтернативних джерел енергії вітер не єдиний помічник людини у вирішенні енергетичної проблеми. Є й інші, значно ефективніші. Крім вітру, людині можуть послужити вірну службу: сонячна енергія, енергія землі, холодний ядерний синтез, насоси для нагрівання і перекачування води при опаленні приміщення, ГЕС та багато інших.

Пошук додаткових енергоресурсів нині для всього людства став найголовнішою проблемою. Адже світові запаси нафти, газу, вугілля стрімко зменшуються, а ціни на них, навпаки, стрімко зростають. Ось і доводиться звертатися до альтернативних джерел енергії. Звичайно ж, у кожного з них є свої переваги і недоліки, свої перспективи і стримуючі фактори. Для широкого застосування в індивідуальному господарстві вони здебільшого просто не пристосовані або їхнє спорудження потребує значних коштів.

Однією з усіх альтернативних джерел енергії, найефективнішою є індивідуальна біоустановка, тобто біогенератор. У чому її перевага? ***По-перше***, у тому, що на 90–95% вона споруджується з підручних матеріалів – звичайного каменю, цегли, бетонних блоків, бетонних плит або кілець, бочки або цистерни. До того ж, її спорудження не потребує якихось спеціальних знань та навичок.

Друга перевага – ніколи не виникає проблем із сировиною для забезпечення роботи біогенераторної установки. Її завантажують органікою різного поход-

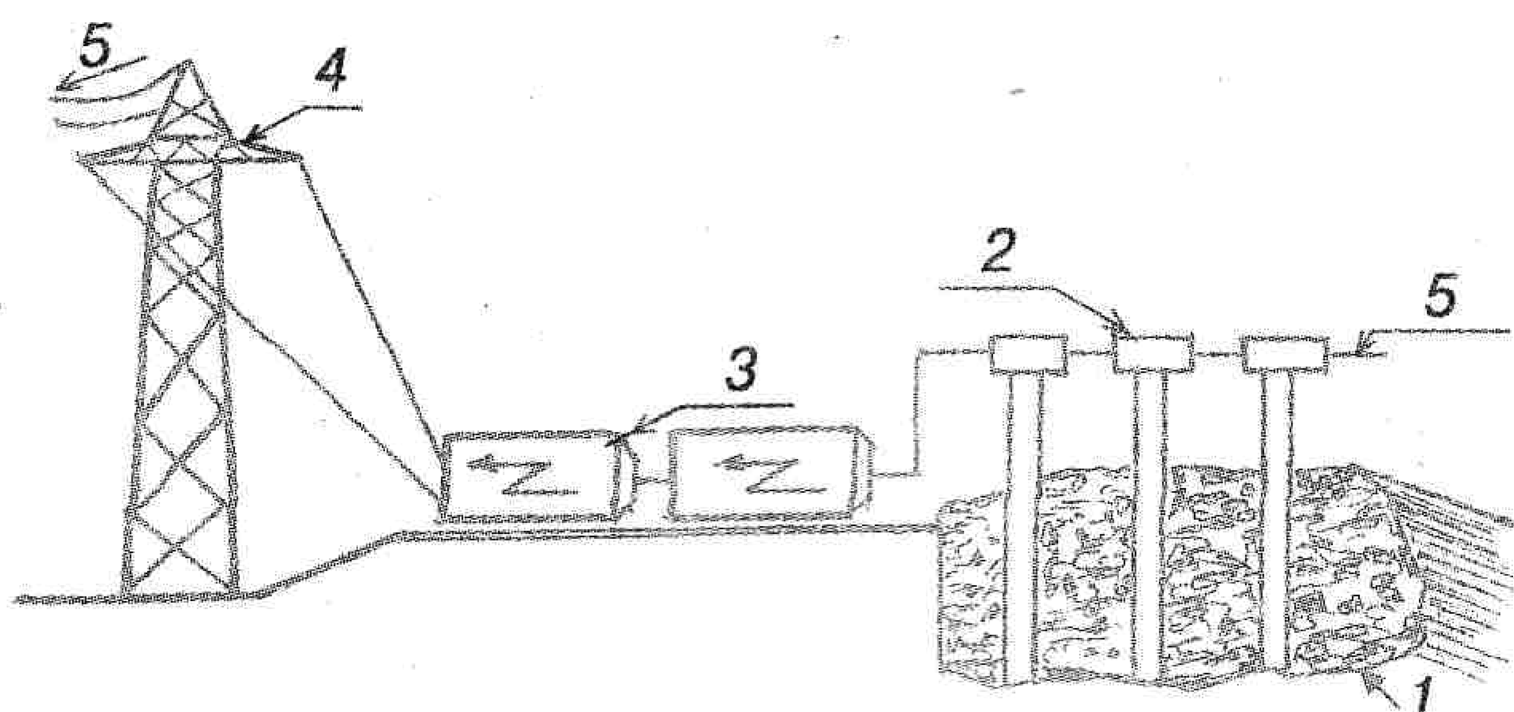
Біореактор експериментальної газової станції (утеплювач з деревної тирси умовно не показаний): 1 – бетонна підставка (2 шт.); 2 – теплоізоляційна подушка (2 шт.); 3 – обігрівач з термофікаційною водою (теплова сорочка базової залізничної нафтоцистерни), 4 – патрубок прийому сировини; 5 – корпус біореактора (цистерна); 6 – сировина (рідкий гній); 7 – вал мішалки з лопатями; 8 – шлюзова перегородка (4 шт.); 9 – біогаз; 10 – газопровідний патрубок; 11 – перероблена біомаса; 12 – сифонний затвор; 13 – патрубок трубопроводу переробленої біомаси; 14 – ланцюгова передача; 15 – мотор-редуктор (220 В, 3 кВт).

ження (гній, бадилля, листя, тирса, побутові відходи тощо).

Третя перевага – внаслідок анаеробної ферментації (розкладання органічних речовин без доступу повітря) отримують газовий продукт. Теплотворна здатність газу становить від 5 до 8 тисяч кілокалорій на 1 м³, що практично відповідає газовим сумішам, які застосовують у народному господарстві.

З однієї тонни органічної речовини утворюється від 250 до 500 м³ біогазу. І чим різноманітніша суміш органічних речовин, тим більший вихід біогазу.

Четверта перевага – в процесі анаеробної ферментації та за відсутності впливу природних факторів (дощ, мороз, вітер, сонце) отримують дуже цінне добриво, яке тривалий час не втрачає своїх цінних властивостей. Його застосування підвищує врожайність сільськогосподарських культур у кілька разів.

1 – звалище; 2 – пластикові труби діаметром 12–25 см; 3 – ДВС з електрогенераторами; 4 – поставка електроенергії в мережу; 5 – до споживача газу та електроенергії.

П'ята перевага полягає в тому, що біогаз можна переробляти на бензин будь-якої марки від 150 л за добу до 50 т за рік.

Шоста перевага. Побудувавши біогазову установку, можна отримувати й електроенергію, яку отримують двома шляхами. Перший – пряме спалювання: на вал електрогенератора насаджують крильчатку, яка входить у камеру згоряння. У камері від біогенератора підводять газ, який приводить у робочий стан біогенератор. Другий шлях – раціональніший, але для цього потрібно мати двигун внутрішнього згоряння, що працює на газу. Двигун також працює від установки, той у свою чергу, отримуючи живлення від біогенератора, запускає електрогенератор.

Не слід забувати про звалища і полігони, яких з кожним днем стає дедалі більше, а відповідно більше й проблем з їх утриманням та впорядкуванням. Причому збільшення цих звалищ відбувається настільки стрімко, що перевищує швидкість збільшення населення. Не вирішують проблеми й способи утилізації, компостування або поховання.

Однак, ситуацію не можна назвати безвихідною. В Україні робиться основний акцент на вітро-, гідро- й сонячні установки, вони випереджають інші. Але існують такі альтернативні джерела енергії, які заслуговують більшої уваги, особливо якщо врахувати просте й дешеве їхнє спорудження та обслуговування.

Найбільш економічно виправданим є перероблення відходів безпосередньо на звалищах, шар яких сягає 10 м. У середньому вихід біогазу з такого полігону становить не менше 5 м³ на 1 т протягом 20 років.

Видобуток газу на звалищах і полігонах досить простий і не потребує великих фінансових витрат. Для видобутку слід просвердлити кілька вертикальних свердловин завглибшки щонайменше 7 м. Споруди такої системи можна влаштовувати на всій площі звалища і на окремих його ділянках.

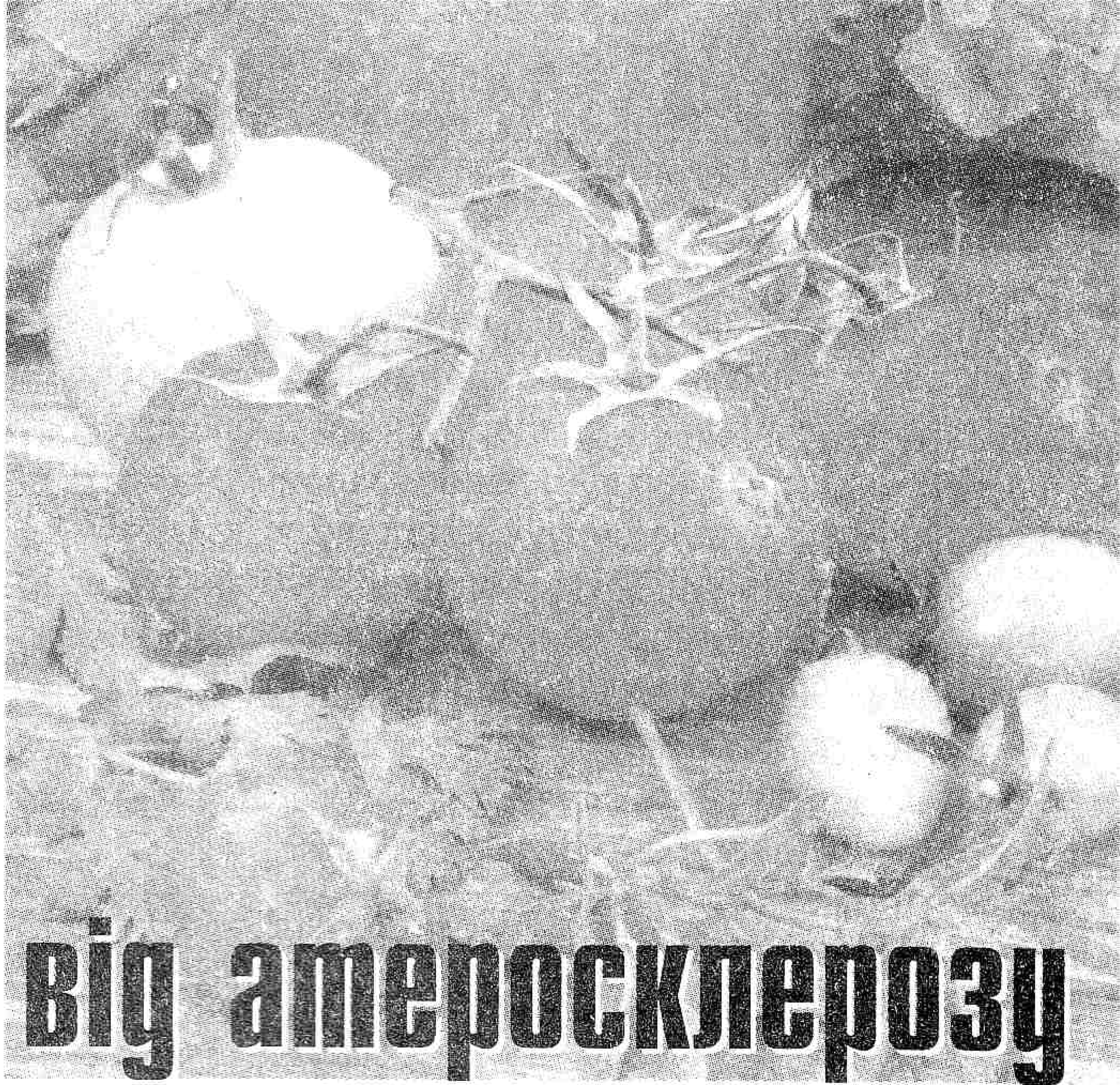
Добутий біогаз зі звалищ і полігонів використовують для отримання тепла як на місці для видобутку, так і з подальшим його постачанням споживачу і для вироблення електроенергії, і навіть її продажу до центральної мережі. Прийнято вважати рентабельним постачання газу в радіусі 3 км від місця видобутку. Біогаз у цьому випадку використовується як паливо для котлів мережі центрального опалення, а також мережі промислових споживачів. Постачання газу на відстань, більшу 3 км, стає не рентабельним. У цьому випадку краще виробляти електроенергію до мережі з використанням двигунів внутрішнього згоряння, які працюють на газі.

Впровадження технології видобутку газу досить перспективне у всіх країнах світу як з екологічного, так і економічного погляду. Такі проекти, поза будь-яким сумнівом, мають фінансуватися з місцевого і державного бюджету. Адже виконання хоча б одного проекту тільки підштовхне до розуміння доцільності використання таких технологій із видобутку та використання біогазу в нашій країні.

За наявними даними, у країнах ЄС на частку цього виду енергії припадає 60% від усієї відновлюваної енергії, тоді як на частку вітрової – лише 2 %. У структурі загального споживання енергії (нафта, газ, вугілля) біоенергія складає понад 3 %. Якщо перевести цей показник у нафтовий еквівалент, то, наприклад, для Європи він становитиме майже 44 млн. т нафти.

На превеликий жаль, у нашій країні ця частка не досягає й 0,1 %, хоча потенціал біомаси значний. За твердженням фахівців, через кілька десятиліть людство спіткає серйозна енергетична криза, оскільки запаси горючих копалин незабаром закінчаться. То, можливо, й справді сани слід готувати влітку?

А.Я. Дідиченко,
вул. Косовського, 7, м. Берислав,
Херсонська обл., 74300

Удавнину помідори вважали отруйними. У виданій в 1744 р. датській книзі "Повний посібник із садівництва" помідор називається шкідливою рослиною, плоди якого "зводять із розуму тих, хто їх поїдає". Історики вважають, що цей міф народився завдяки індіанцям Південної Америки, звідки рослина у XVI ст. потрапила на інші континенти. Вони вважали помідор непридатним для їди. Цілих сто років європейці дотримувалися версії щодо його отруйності й вирощували як екзотичну рослину в горщиках і палісадниках. Саме тоді через своє забарвлення й форму плодів рослина отримала нову, романтичнішу назву "помодоро" – від французького "любовне яблуко".

Помідори позбавлять від атеросклерозу

Нині помідори широко використовують у лікувальному харчуванні як додаткове джерело поповнення організму вітамінами й мінеральними солями, а також при захворюваннях, що супроводжуються порушенням обміну речовин, особливо сольового обміну, при зниженій кислотності шлункового соку, для стимулювання кровотворення. Помідори містять мало пуринів, що робить їх корисним дієтичним продуктом, який сприяє профілактиці атеросклерозу. За вмістом заліза вони у кілька разів перевищують куряче м'ясо і молоко. Помідори багаті на вітамін С, тому їх вважають ефективним протицинготним засобом.

Науковцями зібрано достатньо даних про те, що ті, хто вживають страви з помідорів, менше хворіють на онкологічні захворювання. Найефективнішими виявилися помідори у запобіганні раку передміхурової залози, шлунка й легень. Окрім того, вони значно знижують ймовірність розвитку раку підшлункової залози, товстої та прямої кишки, порожнини рота, молочної залози й шийки матки.

А нещодавно вчені виявили ще одну цілющу властивість помідорів: вони запобігають серцевим нападам. Розвитку раку й серцевим нападам протистоїть складна хімічна сполука, яку містять помідори, – могутній антиоксидант лікопен. Окрім того, лікопен регулює діяльність генів, керує гормонами, імунними реакціями й процесами обміну речовин. Щодо кількості помідорів, то достатньо з'їсти лише шість плодів, щоб організм отримав необхідну денну дозу лікопену.

Лікуємося помідорами

◈ ***Для стимуляції утворення шлункового соку й поліпшення роботи серця*** рекомендують пити томатний сік – один із найкорисніших соків, він має лужну реакцію (за умови, що при цьому не вживають страв, які містять цукор і крохмаль, інакше реакція буде виражено кислою).

◈ ***Для стимуляції перистальтики кишківника, поліпшення роботи жовчовивідних шляхів*** слід пити томатний сік по 0,5–1 склянці через 30 хвилин після їди.

◈ ***При хворобах печінки, для розчинення каменів*** натщесерце пити по 1 склянці й більше свіжого томатного соку щодня.

◈ ***За виразкової хвороби шлунка*** рекомендують вживати свіжий томатний сік по 0,5–1 склянці протягом дня.

◈ ***При високому артеріальному тиску, для посилення перистальтики кишківника*** корисний такий екстракт: настояти бадилля помідорів на спирті у співвідношенні 1:1 протягом двох тижнів, процідити. Приймати по 10–20 крапель 3–4 рази на день до їди.

◈ ***За варикозного розширення вен*** стиглий помідор розрізати на часточки й прикласти їх до розширених вен. Через 3–4 години замінити ці скибочки на свіжі. Також можна зробити кашку зі свіжих помідорів і прикласти її до місць здуття вен. Зняти кашку, коли почне сильно щипати. Потім рідкою сметаною змазати шкіру, злегка масажуючи ногу від стопи вгору.

◈ ***При суглобовому ревматизмі*** 1 кг бадилля помідорів залити 3 л окропу, настояти 20 хвилин. Застосовувати для гарячих ванн.

◈ ***Від гнійних ран і наривів*** кашку з розтертих стиглих плодів прикладати до уражених ділянок шкіри або наривів.

◈ ***Унікальний народний рецепт за опіків, ран, що довго не загоюються, і навіть корости:*** обсмажити помідори на олії, процідити й змащувати хворі місця. Зберігати в холодильнику. Ця мазь має сильні антибактеріальні властивості.

◈ ***Для розм'якшення сухого мозоля*** розрізати стиглий сирий помідор і прикласти його до хворого місця.

◈ ***Як стимулятор росту волосся*** в народній медицині застосовують свіжі розім'яті плоди, які наносять на шкіру голови на 10 хвилин. Курс лікування – 10 процедур через день. За необхідності повторити через два тижні.

◈ ***За глаукоми*** радять склянку томатного соку з 1 столовою ложкою меду випивати протягом дня перед їдою.

◈ ***Добову потребу у вітамінах А і С*** можна забезпечити, випиваючи щодня склянку свіжого томатного соку.

◈ У Болгарії розроблено ***кілька методик лікування помідорами***. Одна з них – безсольова дієта із включенням 300–500 г стиглих плодів на день.

◈ ***Для схуднення*** радять щодня пити томатний сік у суміші з яблучним, гарбузовим і лимонним у співвідношенні 2:4:2:1.

◈ ***Від кашлю*** слід перекрутити на м'ясорубці 1 кг свіжих помідорів і 50 г часнику, додати 300 г кашки хрону. Приймати по 1 столовій ложці тричі на день до їди.

Протипоказання

Хоча помідори позитивно впливають на роботу печінки, але вони протипоказані хворим на жовчнокам'яну хворобу, що пов'язане з високим вмістом у них

органічних кислот, які можуть спричинити посилення болю через спазм м'язів жовчного міхура. У хворих на холецистити, ентероколіти також можливе виникнення рефлекторних спазмів і болю.

За запальних захворювань травного каналу, спазмів рефлекторного й невротичного характеру краще вживати помідори без шкірочки.

До речі, шкірочка помідорів не перетравлюється в шлунку й кишківнику і "виходить" згорнутою трубочкою. Тому плоди перед їжею слід ошпарити окропом, щоб можна було легко зняти шкірочку.

Консервовані, солоні й мариновані помідори не рекомендуються при захворюваннях нирок і серцево-судинної системи, зокрема гіпертонічної хвороби.

Рецепти краси

Помідори добре вітамінізують шкіру обличчя, надають їй смаглявого відтінку (завдяки каротину), сприяють розгладженню зморшок, швидкому відновленню клітин, роблять шкіру шовковистою та м'якою.

◈ ***Скраб-маска:*** до подрібненого помідора додати 1 столову ложку вівсяних пластівців, змелених у кавомолці, 1 столову ложку кислого молока й 4–5 крапель маслинової олії. Суміш рівномірно нанести на обличчя рясним шаром на 15 хвилин. При нанесенні злегка масажувати шкіру кінчиками пальців для "скрабового" ефекту. Змити теплою, а потім прохолодною водою.

◈ ***Томатний лід*** для надання матовості жирній шкірі: 3 столові ложки томатного соку змішати з 1 чайною ложкою соку петрушки, розлити у формочки й поставити у морозилку. Застосовувати для контрастного протирання шкіри обличчя.

Маски з помідорів

◈ ***Маска з м'якуша помідорів.*** Хочете бути гарними – не лінуйтеся щодня робити таку маску на 10–15 хвилин.

◈ ***Зволожуюча маска:*** розім'яти стиглий помідор і зцідити з нього сік. До м'якуша додати 2–3 столові ложки молока й поставити на певний час у холодильник. Холодну масу нанести на обличчя на 10 хвилин.

◈ ***За зів'ялої шкіри*** натерти на дрібній тертушці великий помідор. До отриманої маси додати 1 столову ложку меду, 2 столові ложки виноградного соку й трохи теплої кип'яченої води, щоб вийшла сметаноподібна суміш. Нанести маску на обличчя на 10–15 хвилин. Зняти сухим ватним тампоном, після чого протерти обличчя настоєм із ромашки.

◈ ***За будь-якого типу шкіри*** змішати 2 столові ложки свіжого домашнього сиру, 1 столову ложку молока, 1 чайну ложку соняшникової олії та порізаний на скибочки помідор. Приготовлену кашку нанести на обличчя на 15–20 хвилин. Змити маску теплою водою, потім обполоснути шкіру холодною.

◈ ***За жирної шкіри*** натерти на тертушці помідор середнього розміру, додати 1 столову ложку пшеничного борошна й 1 чайну ложку лимонного соку. Все змішати й нанести на обличчя на 15 хвилин. Змити прохолодною водою.

До вашого столу

Салат із помідорів та запеченого перцю

Запекти 1–2 перці в духовці, обчистити їх від шкірочки й нарізати тоненькими смужками. Додати по 4 червоних і жовтих помідори, порізаних на часточки. Заправити ароматичним оцтом і маслиновою олією, прикрасити чорними оливками й подрібненою зеленню петрушки.

Помідори, фаршировані бринзою

Помідори помити, розрізати вздовж навпіл, чайною ложкою видалити насіння й посолити. Бринзу натерти на великій тертушці, частину залишити для прикрашання, а решту перемішати з товченим часником і розм'якшеним вершковим маслом. Підготовлені помідори наповнити фаршем, викласти на тарілку й посипати натертою бринзою. Прикрасити нарізаною редискою та зеленню петрушки.

Помідори по-домашньому в горщечках

Для приготування потрібно: 8 помідорів середнього розміру, 1 цибулина, 50 г олії, 2 зубочки часнику, 200 г свіжих грибів, 25 г товчених сухарів, зелень, сіль і перець – за смаком.

Не зовсім стиглі помідори помити й розрізати навпіл, видалити насіння й сік. Присмажити на олії подрібнену цибулю, додати порізані на часточки гриби, трохи томатного соку з м'якоттю і розтертий часник. Приправити сіллю, перцем і тримати на вогні, доки соус не загусне.

Кожну половинку помідора наповнити приготовленою масою й викласти у змазаний олією горщик, пересипаючи товченими сухарями. Полити все олією й поставити в духовку на 10–15 хвилин. Подаючи до столу, посипати подрібненою зеленню.

Аджика по-київськи

Для приготування потрібно: 5 кг стиглих помідорів, 1 кг болгарського перцю, 1 кг яблук (чим кисліші, тим краще), 1 кг моркви, 2 столові ложки солі, 200 г цукру, 400 г олії, 2 столові ложки червоного пекучого перцю (можна покласти 1 столову ложку чорного та 1 столову ложку червоного).

Усі овочі пропустити через м'ясорубку. Помідори попередньо варто обчистити від шкірочки або пропустити через соковижималку. Потім овочі заправити олією, цукром, сіллю, спеціями й уварювати 2–3 години до необхідної консистенції. Готову аджику розлити в гарячі стерилізовані банки. Закрити їх і поставити в тепле місце до охолодження.

На замітку:

◈ Купуючи помідори, слід вибирати щільні пружні плоди, шкірочки яких не мають зморшок. Їх можна зберігати в холодильнику тривалий час.

◈ Для приготування краще використовувати повністю стиглі плоди, бо в буро-зелених вміст вітамінів, цукрів та амінокислот удвічі менший.

◈ Якщо вирішили заморозити помідори, необхідно враховувати, що м'якуш заморожується краще, ніж цілий плід.

◈ Під час зберігання помідорів потрібно уникати їхнього "сусідства" з іншими овочами, зокрема огірками й баклажанами: стиглі помідори виділяють речовини, які значно прискорюють дозрівання інших овочів.

◈ Якщо помідори злегка кислуваті і можуть надати страві небажаного присмаку, необхідно видалити з плодів насіння або додати до страви трішки цукру.

◈ Щоб швидко і якісно обчистити помідори від шкірочки, слід занурити їх у каструлю з окропом на 30 секунд, а потім промити холодною водою. Після цього шкірочка легко зніметься.

О. Кисленко, Р. Овсієнко

Біодинамічний календар
Серпень

Незважаючи на те, що дні в серпні стають дедалі коротшими, а ночі довшими й прохолоднішими, рослини, зазвичай, ще не відчувають нестачі світла й тепла. Однак тепер їхня життєдіяльність спрямована не на інтенсивний ріст, а на визрівання цибулин, бульб, деревини, яка наросла протягом літа, тобто до накопичення запасів поживних речовин на зиму. І садівники, й городники мають їм у цьому всіляко сприяти. А відтак – не варто забувати про підживлення, полив за необхідності та інші агротехнічні заходи цього періоду.

Козеріг 30.07 (10:31) – 1.08 (12:57)

У серпні дуже важливо продовжити роботи з розпушування сухого ґрунту, видалення хворих рослин і порослі, очищення присадибних ділянок від рослинних решток.

Городники продовжують збирати врожай ранньої картоплі. Терміни збирання, особливо у північних і центральних районах країни, зазвичай. визначають за погодними умовами, бо викопувати бульби потрібно за сонячної погоди, щоб вони добре просохли на повітрі. А ось дощі заважають збиранню, знижуючи якість врожаю, через них може значно збільшитися відсоток бульб, які загнили або задихнулися. Слід також враховувати, що за середньодобової температури нижче 7–8°С збільшується механічна пошкоджуваність бульб. Тому запізнюватися зі збиранням не слід, краще виконати цю роботу раніше, ніж спізнитися.

За виявлення на полі вогнищ фітофторозу за два тижні до збирання необхідно скосити бадилля, що запобігатиме потраплянню спор збудника захворювання на бульби. При цьому над кожним кущем поправляють гребені, які мають бути добре сформовані, щоб захищати картоплю від замокання.

У першій декаді місяця прищипують верхівки помідорів і перців, а наприкінці серпня за сприятливої погоди збирають урожай цибулі. Потім її переносять у затінок під навіс або на горище і сушать, доки не висохне бадилля. Лише після цього бадилля обрізують і складають цибулини в ящики для зберігання.

Готують погреби та інші сховища для зберігання садовини і городини.

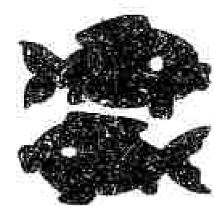
Водолій 1 (12:57) – 3 (16:59)
○ Повний Місяць – 2 (6:27)

На Повний Місяць не рекомендується виконувати будь-які садивні роботи з культурними рослинами. Однак можна приділити увагу збереженню насіння городніх і квіткових культур.

Вважається, що найкращий спосіб отримати здоровий насіннєвий матеріал – це зібрати його на своїй ділянці. Збір насіння практикується практично для всіх видів культур, особливо для тих, які дають насіння в рік висіву.

Насіння однорічних культур потрібно збирати, коли вони повністю дозріють. Визначити це можна за зміною кольору насіння або виду плода, в якому вони знаходяться. У випадку із зонтичним культурами насіння збирають недозрілим і залишають на дозарювання, після чого воно набуває якостей, характерних для зрілих плодів. Збирають насіння в сухий сонячний день.

Однак, зібрати – це ще не означає зберегти. Саме тому після збирання насіння головною турботою господарів є правильне його зберігання до весни. При цьому слід обов'язково враховувати, що кожна насінина – це живий організм, який дихає, поступово випаровуючи власну вологу. Саме тому насіння з часом підсихає і зародки можуть загинути. Найкращий стан для якісного зберігання насіння – це низький рівень інтенсивності його дихання при повному збереженні зародка. Досягається це за оптимальної температури повітря, що становить +7–14°С.

Риби 3 (16:59) – 6 (0:00)

Збирання плодів – дуже відповідальний період, до якого варто добре підготуватися. Садівники у серпні мають бути готові до збирання яблук літніх сортів. Ці сорти не витримують тривалого зберігання, але й залишати стиглі плоди на дереві не рекомендується, бо за таких обставин їхні сортові якості швидко втрачаються. Однак можна зірвати їх заздалегідь, за кілька тижнів до дозрівання, і зберігати за температури 0–3°С, щоб вони поступово дозрівали ще протягом двох–трьох тижнів, не псуючись при цьому.

Підпірки, встановлені під гілки дерев літніх сортів, забирають і встановлюють їх під гілками яблунь і груш осінніх і зимових сортів.

Закінчують збирати малину. Одночасно всі гілки, які досягли дворічного віку, зрізують біля самої поверхні, не залишаючи пеньків. Кінці активно зростаючих молодих гілок на кущах малини вкорочують. Це стосується і смородини, пагони якої також потребують вибіркового обрізування. Такі дії ефективно готують рослини до зимового періоду. Не варто забувати й про полив смородини, який дуже важливий у серпні–вересні під час закладання квіткових бруньок.

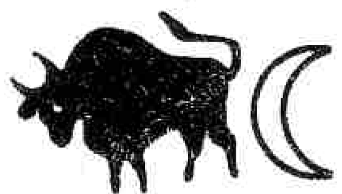

Овен 6 (0:00) – 8 (10:29)

У серпні для городників настає гаряча пора – період збирання овочевих культур. Плоди помідорів, огірків, цукіні, які відібрали на насінники, позначають спеціальними позначками. Якщо ймовірне настання перших осінніх приморозків, теплолюбні рослини вкривають на ніч.

Особливу увагу в серпні приділяють моркві, яку в цей період, зазвичай, не поливають, щоб вона не потріскалася.

Якщо у міру росту верхівки деяких морквин починають випирати з ґрунту і поступово набувають зеленого забарвлення, то згодом смак у цих частин коренеплодів значно погіршується, набуває гіркуватості, тому взимку доводиться їх обрізувати й викидати. Щоб уникнути цього, рослини злегка підгортають, аби прикрити їх від сонячних променів.

Тілець 8 (10:29) – 10 (23:12)
Остання чверть Місяця – 9 (21:55)

Квітникарі у першій декаді місяця розпочинають викопувати, ділити й пересаджувати чотири–п'ятирічні лілії. Щоправда, залежно від погодних умов і, головне, від стану цибулин строки виконання цієї роботи можуть бути змінені: інколи її виконують дещо пізніше – наприкінці серпня або навіть у вересні.

Річ у тім, що після цвітіння цибулини лілій дуже виснажені, вони частково втрачають масу, стають нещільними, а їхні лусочки стоншуються і в'януть. Тож має пройти 1–1,5 місяці, щоб вони набралися сил, набувши щільності й пружності.

А ще квітникарям слід враховувати, що на процес відновлення цибулин впливають різні фактори: тепло, наявність вологи, а також живлення, тому дуже важливо в цей період створити для лілій сприятливі умови.

Близнята 10 (23:12) – 13 (11:29)

У серпні виноградарі продовжують виконувати зелені операції: видаляють пасинки, підв'язують до шпалер пагони, які в цей період швидко ростуть. На початку достигання ягід видаляють листя навколо грон. Крім того, обрізують листя, розташоване нижче першого грона на пагоні, залишаючи лише невеликі черешки. Це сприяє кращому доступу повітря і сонця для достигання ягід і запобігає розвитку грибних захворювань, наприклад мільдью або сірої гнилі.

Також варто подбати про підживлення плодоносних кущів мінеральними добривами без азоту, яке виконують на початку достигання ягід.

Інколи в цей період рослинам не вистачає вологи: їхнє листя втрачає тургор, в'яне протягом дня. За таких обставин виконують помірний полив і одночасно вносять фосфорно-калійні добрива – 5–10 г на 10 л води. Однак з другої половини серпня поливи, зазвичай, припиняють.

За перших симптомів появи сірої гнилі виконують профілактичне обприскування рослин марганцівкою – 5–7 г на 10 л води.

Рак 13 (11:29) – 15 (21:06)

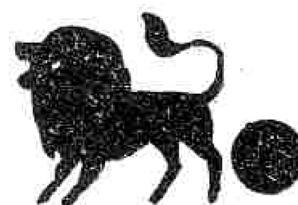
У другій половині серпня, приблизно за півтора місяця до збирання, у брюссельської капусти видаляють верхівки стебел, щоб обмежити ріст і посилити формування качанчиків.

У петрушки після проріджування обривають старе поковкле листя, поливають рядки й розпушують міжряддя.

На рослинах гарбузів видаляють кінці батогів із квітками, щоб залишені плоди краще дозріли. Поливають гарбузи щотижня.

Продовжують збирати врожай кавунів і динь, тому в цей період поливати їх не рекомендується. Стиглість кавунів визначають за станом плодоніжки і вусика. Нагадаємо, що для тривалого зберігання придатні лише стиглі кавуни, з висохлим "хвостиком" (плодоніжкою) і блискучою шкірочкою.

На картоплі середніх і пізніх сортів систематично збирають личинок колорадського жука.

Лев 15 (21:06) – 18 (3:35)
Новий Місяць – 17 (18:54)

На молодик не варто садити або пересаджувати культурні рослини, краще впорядкувати компостну купу, закладену цього року. Органічні рештки, які не встигли перегнити і знаходяться зверху або з боків купи, знімають вилами і накривають внутрішніми компостними шарами, що вже добре розклалися, після чого ретельно зволожують усю купу гноївкою.

Проводять інвентаризацію тари для зберігання овочів і фруктів, заготовляють недостаючу, ретельно миють її і висушують на сонці.

Досвідчені городники знають, що, перш ніж робити продуктові запаси на зиму, погреби та інші сховища необхідно як слід просушити. Тому в серпні продовжують виконувати цю роботу, дезінфікуючи й просушуючи сховища. З другої половини серпня їх залишають відчиненими у нічний час для провітрювання й охолоджування.

За сонячної сухої погоди сушать на відкритому повітрі яблука, вишні, малину, смородину, іргу тощо.

Діва 18 (3:35) – 20 (7:47)

Як уже зазначалося, чимало рослин у серпні потребують поливу, на відміну від буряків, які до нього не дуже вибагливі. За сухої погоди їхнє коріння росте швидше, тягнучись до підземної вологи. І хоча за дощового літа буряки, зазвичай, виростають більшими, але тоді вони не дуже солодкі.

Якщо початок осені сухий і теплий, то їх варто тримати у землі до заморозків, вкриваючи на ніч укривним матеріалом.

А ще буряки не потрібно підгортати, бо вони не потерпають від світла. Варто лише періодично видаляти поковкле листя, яке може загнивати, поширюючи інфекції та захворювання. Розпушувати ґрунт у міжряддях досвідчені городники не радять, бо можна пошкодити корінці або подряпати шкірочку буряків.

У саду продовжують боротьбу з бур'янами, намагаючись не дати їм обсіменитися. Коренепаросткові бур'яни прополюють, якнайглибше підкопуючи коріння лопатою.

Чимало клопоту завдають господарям бур'яни, що з'являються на газоні, особливо кульбаби. На щастя, більшість бур'янів не витримує підстригання. Внаслідок частого скошування газонна трава краще кущиться і пригнічує розвиток бур'янів.

Терези 20 (7:47) – 22 (10:55)

У старому саду в серпні розпочинають видаляти старі й зайві дерева, одночасно висаджуючи молоді саджанці груші та яблуні. Головне – правильно відібрати дерева, які підлягають видаленню. Роблять це за такими показниками: дрібні плоди за низького врожаю, ламка деревина, що має темно-коричневе забарвлення на зрізах, трутові гриби на поверхні кори, недостатній приріст за рік.

Під час розкорчовування обрізують усі гілки, потім розкопують ґрунт навколо нижньої частини стовбура і відрубують усе видиме коріння. Після чого, розгойдуючи стовбур, відокремлюють вертикальне коріння. Якщо

на розкорчоване місце планують посадити саджанець, то необхідно повністю оновити ґрунт, аби згодом дерево добре росло й плодоносило.

Кінець серпня – найкращий час для розмноження червоних і білих порічок здерев'янілими живцями. Пізніше виконувати цю роботу не слід, бо живці порічок вкорінюються значно гірше й довше, ніж чорної смородини.

До того ж, їх необхідно протягом тривалого часу (до кінця осені) забезпечити вологою, щоб до зими рослини частково дали коріння. З весни коренева система стає потужнішою, що дає змогу забезпечити достатнім живленням надземну частину рослини, яка в цей період активно розвивається.

Скорпіон 22 (10:55) – 24 (13:52)

Квітникарі наприкінці другої декади серпня виконують ділення й висаджування півоній. Зазвичай, цю роботу розпочинають із сортів, які цвітуть раніше за інші.

Нагадаємо, що викопувати півонії слід дуже обережно, бо їхнє коріння крихке і ламке, а у старих кущів ще й заглиблене в ґрунт не менше ніж на 80 см.

Навколо куща на відстані 20–25 см викопують глибокий, приблизно на два багнети лопати рівчак. Після цього починають обережно розгойдувати кущ за допомогою міцної лопати або лому, доки повністю не звільнять його з ґрунту. Коріння рослини трохи очищують від землі і весь кущ виймають із ями.

Ділення півоній розпочинають через 2–3 години, коли їхнє коріння трохи підв'яне і не так ламатиметься. Спочатку обрізують стебла на висоту 3–5 см, після цього відмивають коріння від землі водою зі шланга і ретельно оглядають очищений від землі кущ, намічаючи місця поділу. Коріння розрізують міцним добре нагостреним ножем.

А ще квітникарям не варто забувати про інші квітково-декоративні рослини, які в серпні також потребують дбайливого догляду: у жоржин видаляють зайві пагони і підгортають їхні основи, у гладіолусів підв'язують квітконоси, розсаджують саджанці дворічних квітів – маргариток, віол, незабудок, дзвіночків, гвоздик тощо.

Стрілець 24 (13:52) – 26 (17:00)
Перша чверть Місяця – 24 (16:54)

Останнім часом значного поширення в аматорських садах набула ожина. Однак з-поміж розмаїття сортів цієї культури початківцю інколи важко вибрати найкращий сорт. Зазвичай, це роблять влітку. Адже тільки побачивши на власні очі стиглі ягоди та покуштувавши їх, можна вирішити, який сорт вам до смаку.

У власному саду доцільно мати два або більше сортів ожини, тоді можна значно подовжити період споживання ягід, тим більше, що кожний сорт відрізняється своїм неповторним смаком.

При цьому слід враховувати, що ожина цвіте і плодоносить із середини літа до осені. Якщо місця в саду недостатньо, то можна її вирощувати на шпалері або іншій опорі. Найкраще підійде для цього огорожа з сітки.

Щодо ґрунтів, то ожина любить багатий на гумус ґрунт, тому її постійно мульчують компостом. А ще вона потребує постійного омолоджування. Восени, після знімання врожаю ягід, пагони ожини, які відплодоносили, повністю вирізують, залишаючи на наступний рік кілька молодих і найпотужніших гілок.

Козеріг 26 (17:00) – 28 (20:40)

У серпні садівники виконують чеканку винограду, видаляючи верхні частини зростаючих пагонів з недорозвиненими листками. Ефективне також проріджування листків для поліпшеного визрівання грон.

Однак слід зазначити, що виконання чеканки має бути своєчасним, бо надто рання чеканка спричинює сильний розвиток пасинків, які необхідно прищипувати, за винятком 2–3 верхніх, інакше можуть піти у ріст зимуючі вічка. Крім того, чеканку не виконують на кущах, які значно відстають у рості, і на пагонах, призначених для укладання відсадків.

За дощової і вологої погоди влітку інколи виноградарям доводиться робити чеканку двічі: наприкінці липня і на початку серпня.

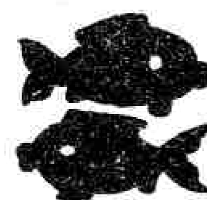

Водолій 28 (20:40) – 31 (1:33)

Серпень – найспекотніший літній місяць, тому квітникарі особливу увагу приділяють в цей період кімнатним рослинам. За значного підвищення температури квіти поливають не рідше одного разу на два дні, а також стежать за тим, щоб у піддонах тих рослин, які стоять на вулиці, не накопичувалося багато дощової води.

Вважається, що рослину необхідно поливати до тих пір, поки вода не поллється з отвору в горщику. Якщо цього не трапляється, хоча земля вже вкрита шаром води, потрібно з'ясувати, що забило отвір для зливу. Можливо, надто щільно розрослося коріння і рослину слід пересадити у більший за розміром горщик.

Крім поливу, чимало кімнатних рослин, особливо вологолюбних, потребують обприскування. До таких, зокрема, належать кактуси і папороті, які під час сильної спеки починають жовтіти.

Риби 31 (1:33) – 2.09 (8:39)
Повний Місяць – 31 (16:58)

У якості альтернативи хімічним препаратам, які використовують для боротьби з хворобами садово-городніх культур, можна застосувати настої і відвари різних культурних і дикорослих рослин, які мають інсектицидні й фунгіцидні властивості. Таких рослин чимало, зокрема, добре зарекомендували себе цибуля і часник. Та чи не найефективнішими й доступнішими є хвощ польовий і кропива дводомна. Відвари та настої з них незамінні для профілактики грибних захворювань, допомагають вони і в боротьбі зі шкідниками культурних рослин. І хоча рослинні засоби не такі ефективні, як хімічні препарати, але діють вони досить делікатно й м'яко, тому застосовувати їх можна часто.

Для приготування відвару 500 г хвоща заливають 5 л води на 12 годин. Потім настій доводять до кипіння й проціджують. Коли відвар охолоне, його розводять водою у співвідношенні 1:5. Цей засіб допомагає від грибних захворювань, якщо обприскувати ним рослини близько п'яти разів за сезон, приблизно кожні чотири тижні.

Настій із кропиви готують так само: 500 г листя зі стеблами заливають 5 л води і настоюють протягом 12 годин. Настій не кип'ятять.

Варто зазначити, що можна використовувати не лише настій або відвар з кропиви чи хвоща, а й приготувати суміш із них у рівних пропорціях, що значно ефективніше.

Здоровий спосіб життя: головні природні фактори

(Закінчення. Поч. у №№ 5, 6 2012 р.)

Рух

Ще за сивої давнини лікарі й філософи різних країн вважали, що неможливо бути здоровим без руху. Давньогрецький філософ Платон називав рух "цілющою частиною медицини", а історик і письменник Плутарх – "коморою життя". Пройшли роки, багато чого змінилося за цей час, але й донині здоров'я залишається чи не найціннішим скарбом для людини.

Та чи завжди ми у повній мірі піклуємося про цей скарб, дбаючи, щоб джерело життя не вичерпувалося? На жаль, ні. На різних етапах еволюції у міру розвитку технічного прогресу й удосконалення інтелекту людина поступово втрачала рухову ініціативу.

Вчені підрахували, що ще в середині XI століття з усієї енергії, яка вироблялася й використовувалася на нашій планеті, 96 % припадало на м'язову силу людини і тварин. Водяні колеса, вітряні млини, невелика кількість парових машин та інші пристрої виробляли в той час лише 4 % всієї енергії. Нині ж, завдяки створенню потужних генераторів енергії, різноманітних пристроїв та механізмів, лише 1 % енергії виробляється м'язовою силою людини і тварин.

Саме механізація й автоматизація, які так суттєво полегшили фізичну працю і при цьому значно підвищили розміри й обсяги виробництва, створили небачений раніше комфорт життя. Але одночасно вони позбавили сучасну людину необхідної рухової активності, та ще й потребують для свого обслуговування певного нервово-психічного напруження.

Отже, ще 50–100 років тому не було особливої необхідності організовувати додаткову щоденну рухову активність людини. Останнім часом це стало нагальною проблемою. За твердженням лікарів, постійне нервово-психічне перенапруження й хронічне надмірне розумове перевтомлення без фізичної розрядки часто спричинюють важкі функціональні розлади в організмі, тривале зниження працездатності і навіть передчасну старість.

Засновник фізичного виховання в Росії, лікар і педагог П.Ф. Лесгафт неодноразово звертав увагу на необхідність гармонійного фізичного й розумового розвитку, наголошуючи, що невідповідність слабкого тіла розвиненій розумовій діяльності рано чи пізно негативно позначиться на загальному стані людини та її здоров'ї. Таке порушення гармонії неминуче призводить до безсилля зовнішніх проявів, бо раціональні думки та ідеї можна мати, та чи буде відповідна енергія для послідовної перевірки цих ідей і наполегливого впровадження їх на практиці?

Хоча зворотна ситуація – не менш сумна. Так трапляється, коли фізичний розвиток превалює над розумовим, тобто, "коли думка не встигає за тілом". А відтак, в усьому потрібна гармонія.

Відомий фізіолог І.А. Аршавський довів, що рухова активність і фізичні навантаження сприяють підвищенню функціональних можливостей організму дитини, зазначаю-

чи, що його життям, ростом і розвитком керує рухова активність.

Позбавлення руху – абсурдне

Отже, для життя позбавлення руху – абсолютно абсурдне. Рух, фізична праця є життєвою необхідністю людини, особливо в молодому віці. Органи й системи людського організму під час правильно організованої фізичної праці зміцнюються й удосконалюються, під час надмірної й нераціональної роботи послаблюються, а за тривалої відсутності руху атрофуються. Саме тому потрібно систематично займатися фізкультурою і спортом, дотримуватися режиму праці й відпочинку. Бо, за твердженням академіка І.І. Павлова, "є чимало ліків, які можна замінити рухом, але немає жодних ліків, які замінять сам рух".

Тож навіть за великої зайнятості можна знайти 15–20 хвилин для виконання ранкової гімнастики, що є обов'язковим мінімумом фізичного тренування. Ранкова гімнастика має стати для всіх такою ж звичкою, як вмивання або чищення зубів.

Систематичне фізичне тренування – один із найважливіших засобів зміцнення здоров'я. Сила й працездатність серцевого м'яза – "головного двигуна" кровообігу – перебуває у прямій залежності від сили й розвитку загальної м'язової системи. Тому фізичні тренування, розвиваючи м'язи тіла, одночасно зміцнюють і серцевий м'яз.

У людей з нерозвиненою мускулатурою м'яз серця слабкий, що майже відразу відчувається за виконання будь-якої, навіть не дуже напруженої роботи. Це підтверджує, зокрема, думку автора, що вчитель фізкультури обов'язково має стати помічником директора школи, отримавши посаду завідувача загальною фізичною підготовкою. Йому доцільно доручити не лише проведення уроків фізкультури, а й решту заходів, пов'язаних із активною фізичною діяльністю: заняття у спортивних секціях, фізичні паузи на уроках, спортивну роботу в шкільних таборах, спілкування на тему здорового способу життя з батьками школярів тощо.

Щодо вчителя фізкультури, то в даному випадку автор має на увазі не якусь окрему людину, а весь колектив педагогів фізичного виховання, залежно від кількості школярів у кожній конкретній школі. Бажано було б також результати роботи щодо зміцнення фізичної форми школярів періодично підтверджувати на спеціально створених фахових комісіях.

Отже, всі школярі без винятку мають відвідувати регулярні фізичні заняття. Звільнення від уроків фізкультури – це небезпечна омана, яка призводить до подальшого відставання у фізичному розвитку. Інше питання – визначення відповідності зростаючих фізичних навантажень фактичному стану здоров'я кожного конкретного школяра. Саме для цього необхідна спільна діяльність педагогів з фізичного виховання і шкільного лікаря або медсестри, а також конкретні науково-методичні рекомендації фахівців з педагогіки, медицини та фізичного розвитку.

Доцільним також було б обмеження тривалості різних вечірніх комп'ютерних занять і перегляду телевізійних програм для дітей, які варто замінити на обов'язкові вечірні прогулянки із змінною швидкістю ходьби, короткими пробіжками, різними рухливими іграми, проведеними під наглядом дорослих.

До речі, на думку автора, для збереження й зміцнення здоров'я дітей деякі факультативні заняття у школі, якими так перевантажена нині навчальна програма, варто було б замінити додатковими уроками фізкультури й заняттями у спортивних секціях – як у приміщеннях, так і на природі.

Фізкультурні тренування й змагання

За твердженням фахівців, фізкультурні тренування й змагання необхідні не лише для досягнення спортивних результатів. Насамперед вони потрібні для того, щоб люди почувалися здоровими, могли активно й плідно працювати. Регулярні заняття фізкультурою і спортом – це найефективніший і надійний засіб, що дає можливість тривалий час зберігати правильні форми власного тіла. Красу людського тіла можна також поліпшити за допомогою правильних систематичних занять фізкультурою і спортом.

Фізичні вправи, зокрема, збільшують споживання кисню м'язами, які посилено працюють. Це в свою чергу активізує діяльність органів дихання, кровообігу, обміну речовин тощо. Отже, заняття фізкультурою і спортом ефективно розвивають і зміцнюють органи дихання, збільшуючи розміри грудної клітки, яка набуває більшого об'єму, а її розвиток і рухливість різко зростають. Так відбувається "загартування" людського організму фізичними навантаженнями. Крім того, під впливом занять спортом, гімнастикою, рухливими іграми ми отримуємо більше позитивних емоцій, впевненості у собі, бадьорості, життєрадісності.

Найкраща фізкультура – біг або ходьба

Найкраща фізкультура – регулярний, хоча б два – три рази на тиждень, тривалий біг або швидка ходьба. При цьому слід навчитися прислухатися до власного організму, вибираючи згідно свого віку та фізичного стану такий темп бігу або ходьби, щоб можна було отримувати не надмірне перенавантаження, а задоволення від заняття фізкультурою. Серце при цьому має битися рівно й чітко, а частота пульсу підвищуватися незначно або взагалі не підвищуватися.

Щоправда, у похилому віці лікарі дедалі частіше рекомендують займатися не бігом, а швидкою ходьбою, але з виконанням тих самих умов. І чим довше людина займатиметься такою регулярною фізкультурою, тим більше вона переконуватиметься в її цілющій користі. Недарма ж у стародавній народній приказці мовиться: "У кожного з нас є два лікарі: ліва і права нога". Ще одна корисна особливість і перевага таких занять полягає в тому, що вони розвивають і вдосконалюють волю, знімають перенапруження і денне збудження, поліпшують самопочуття. До того ж, під час пробіжок добре думається і часто вдається знайти правильне рішення складної проблеми, яка здавалася нерозв'язною протягом робочого дня.

"Максимум комфорту, мінімум рухів!" – це гасло людей, які наївно вважають, що можна зберегти здоров'я і подовжити життя, уникаючи зайвого фізичного навантаження. Насправді, все відбувається навпаки. Тривале обмеження рухової активності негативно впливає на здоров'я, створюючи дефіцит руху, який необхідно невідкладно компенсувати. Інакше це загрожуватиме розвитком різних хвороб і передчасною старістю.

Отже, систематичні заняття фізичними вправами, за умови дотримання методики правильного їх виконання й постійного лікарського контролю, зміцнюють здоров'я людини, фізично розвивають її організм, підвищуючи його опірність хворобам, різним інфекціям та іншим шкідливим впливам зовнішнього середовища, поліпшують трудову діяльність, що загалом сприяє тривалому активному творчому життю людини.

Загартування

Людина перебуває в постійному й тісному зв'язку із зовнішнім середовищем. Незважаючи на коливання температури повітря, зміни вологості й атмосферного тиску, швидкості вітру та впливу інших факторів в організмі здорової людини підтримується стабільна температура тіла, стійкий артеріальний тиск і рівень обмінних процесів. Сталість внутрішнього середовища організму (гомеостаз) дає змогу протистояти небажаним впливам зовнішнього середовища. А чи можна підвищити його стійкість до екстремальних зовнішніх впливів? Виявляється, можна. Добре допомагає в цьому загартування.

У незагартованої людини навіть нетривале охолодження спричинює емоційний стрес організму: порушуються процеси теплорегуляції, що призводить до переважання процесів тепловіддачі над процесами вироблення тепла. Це супроводжується прогресуючим зниженням температури тіла. У такому випадку різко знижується імунітет і активізується життєдіяльність так званих патогенних мікроорганізмів, що спричинює виникнення різних захворювань.

Загартована ж людина відрізняється від незагартованої тим, що навіть за тривалої дії холоду її організм не зазнає стресу і порушення температурного гомеостазу. Під час охолодження у ньому автоматично знижуються процеси віддачі тепла у зовнішнє середовище, більше того – посилюється дія механізмів, які сприяють підвищеному його виробленню.

Фізіологічна сутність загартування полягає в удосконаленні теплорегулюючих механізмів організму людини. При цьому досягається вища злагодженість процесів вироблення тепла й тепловіддачі. Загартування у широкому розумінні – це свідомий вплив на природну терморегуляторну систему людського організму, спрямований на використання прихованих природних можливостей, мобілізацію за потреби його захисних сил.

Головні рекомендації щодо загартування: поступовість, різноманітність процедур, виконаних для загартування, комплексне використання сприятливого впливу сонця, води й повітря. Слід зазначити, що процес загартування не можна переривати, найкраще, коли він триває протягом усього життя. Адже тривала перерва призводить до згасання вироблених рефлексів.

Особливо позитивного ефекту можна досягти, виконуючи вправи на природі та в легкій спортивній формі. Невеликий мороз, помірно прохолодне повітря і вода не повинні бути перешкодою. Легкий піт під час тренування корисний: це показник успішного виконання вправ. Однак слід пам'ятати, що після активного заняття не можна надовго залишатися в тих самих погодних умовах у малорухливому стані.

Щоб жити й працювати, необхідні сили – як внутрішні, так і зовнішні. Їхнє забезпечення потребує правильного харчування й працездатності всіх органів і систем організму, що буде ефективним лише за умови систематичного тренування й загартування.

Бережімо природу!

Нині у всьому світі спостерігається надзвичайно негативне явище – повсюдне скорочення лісів (Wikipedia, org zoopage.ru). Існує така проблема і в Україні (uainfo.censor.net, correspondent.net). Це неприпустимо, бо зелені зони – це "легені" нашої планети. Їхнє зменшення призводить до небажаних екологічних наслідків. Цю негативну тенденцію варто терміново спрямувати у позитивну "площину". Переконаний, що створити або впорядкувати в екологічно чистих і збалансованих природних умовах України масові місця відпочинку й оздоровлення для наших громадян цілком під силу владним структурам. І приклади тому вже є: різноманітні парки, сквери, заповідні зони тощо, мережу й оздоровче значення яких необхідно дедалі розширювати.

Природа прекрасна! Вона радує, заспокоює й надихає. Автору статті пощастило побачити на власні очі чимало найкращих місць світу: гряди Карпатських і Кримських гір, величний плин Дніпра, Волги й Амуру, кедрові ліси Сибіру, він мав змогу поглянути з висоти пташиного польоту на найбільшу у світі Авачинську бухту на Камчатці, снігові камчатські сопки, що злегка "куряться" на тлі реліктових лісів, бачив Чорне море й величні обриси гірського масиву Кара-Даг, полярне сяйво, Північне море й зледенілі сопки узбережжя Кольського півострова, Балтійське море й берегові піщані дюни та чимало інших чудових місць.

Однак така краса ніби застерігає, що до природи потрібно ставитися дуже дбайливо. Наведемо характерний приклад. У 60–70 рр. минулого століття спостерігався небувалий за розмахом підйом масового туризму. Не оминув він і гірського масиву Кара-Даг у Криму та берегової лінії Чорного моря, яке його омиває. Автору довелося дуже часто бувати там протягом двадцяти років і ось яку сумну картину він спостерігав. З кожним роком надзвичайно красиві бухти й морське узбе-

режжя від селища Планерське до міста Судак ставали дедалі засміченішими: використані пляшки, ганчір'я й поліетиленові кульки, рештки їжі, на якій розкошували мухи, обламані гілки реліктових сосен, занедбані джерела цілющої питної води тощо.

На щастя, на державному рівні було прийняте рішення: масив Кара-Даг разом із прилеглою акваторією Чорного моря отримав статус заповідної зони з абсолютною забороною індивідуального відвідування цього узбережжя з моря та суші. Згодом, приблизно через п'ять років після оголошення цієї заборони, одному дуже шанованому мешканцю Феодосії у якості винятку дозволили на весловій шлюпці, спущеній з морського катера на відстані близько одного кілометра від берега, відвідати Блакитну бухту в Новому світі.

Він був надзвичайно вражений побаченим: берег абсолютно чистий, чутно розмірений і мирний "шелест" легкого прибою, а на прибережному камінні неспішно повзають великі мармурові краби, ніби охороняючи різних рибок, які плавають у кришталево чистій воді біля самого берега. Висновок: природа зачаровує своєю красою, але її потрібно берегти. До речі, нині Карадазький природний заповідник відкритий для організованих туристичних екскурсій.

Посади дерево

Хотілося б запропонувати відновити ще одне починання під гаслом "Посади дерево", яке також сприятиме збереженню природи. Пригадується, як раніше по всій Україні практикувалося повсюдне озеленення зон проживання і відпочинку в містах і передмістях, уздовж автомобільних доріг і залізниць, по берегах річок і озер. Посадити дерево або кущ тоді було дуже почесно і важливо для кожного дорослого мешканця, студента або школяра. Шкода, що таке корисне починання нині не знаходить масової підтримки. Навпаки, спостерігається масове вирубування, часто навіть несанкціоноване, окремих дерев і групових насаджень поблизу великих міст, уздовж автомобільних доріг і, що найгірше, – у заповідних регіонах. З огляду на це Кабмін України з 2009 р. обмежив вирубування лісів у Карпатах (korrespondent.net), яке набуло надзвичайно загрозливих масштабів.

А чого варта передноворічна ялинкова "кампанія", коли в середньому на кожних 10–20 мешканців великих і малих міст завозять одну або дві зрубані молоді ялинки чи сосни. Кількість же дерев, які використовують для влаштування "головної" ялинки міста та окремих його районів, просто вражаюча і давно вже виходить за рамки здорового глузду. Адже для вирощування навіть не дуже великої ялинки або сосни потрібні не місяці, а десятки років.

На думку автора, прийшов час змінити підхід до вирішення цього надзвичайно важливого питання. Наприклад, на новорічні й різдвяні свята можна прикрашати живі хвойні дерева, у тому числі й спеціально висаджені та вирощені у відповідних місцях, а в засобах масової інформації широко рекламувати штучні розбірні ялинки. Тим більше, що сучасні технології дають змогу виготовляти дуже красиві штучні ялинки будь-якого розміру, завдяки чому можна хоча б частково вберегти ліси від вирубування і завантажити вітчизняні виробництва. Ще одна важлива особливість штучних ялинок – тривалий строк їхнього використання.

Щоправда, не може не радувати той факт, що під час новорічних свят у 2012 році відповідні владні структури приділили цьому питанню більше уваги, ніж у попередні роки. Так, головна ялинка країни у Києві і районні столичні ялинки були штучними, що зовсім не вплинуло на привабливість їхнього вигляду.

Проблему зміцнення здоров'я вирішать колективні сади

Чи не замислювалися ви, шановні читачі, яке відношення до проблеми зміцнення здоров'я мають колективні сади, яких в Україні налічується сотні тисяч, а також заміські селища та інші поселення, наближені до природи? Виявляється, безпосереднє. Насамперед, там є чимало дуже гарних місць для пішохідних або велосипедних прогулянок, спортивних кросів та інших змагань по мальовничій місцевості самих садів та прилеглих до них територій: зелених луків, берегів річок та озер, мальовничого узлісся тощо. Там можна виконувати різноманітні рухливі фізкультурні вправи і процедури із загартування, а сонце, повітря і вода будуть при цьому найкращими помічниками. Тобто, місця, про які йде мова, можуть слугувати відмінними об'єктами проведення масових фізкультурних заходів і процедур в екологічно чистих і збалансованих природних умовах.

Насамкінець хотілося б дати кілька порад нашим читачам. Що таке здоров'я, як його зміцнити і зберегти? Відповідь однозначна: здоров'я, розвитку фізичних і розумових здібностей та успіхів у житті можна досягти тільки в активному єднанні з природою, дотримуючись його протягом усього життя. І за жодних обставин не варто порушувати законів природи. Адже спілкування з нею, особливо в екологічно чистих регіонах, позитивне налаштування, змістовна робота, звичка сприймати все спокійно і виважено, впевненість у собі, душевний спокій мають вирішальне значення для успіху в житті і гарного здоров'я. Фізичну працю при цьому слід чергувати з розумовою. Після кожного робочого тижня необхідно відпочивати один–два дні, а щорічна обов'язкова відпустка має становити не менше тридцяти днів, для дітей – два місяці.

І міцного вам здоров'я та благополуччя вашим родинам!

А.П. Антосик,
кандидат технічних наук

Пропоную...

...кролі великих елітних порід, багатоплідні (австрійської, словацької селекцій).

Володимир Федорович Гордієнко,
м. Вінниця, тел. (097) 308-20-95

...розпродаж колекції ірисів – 300 сортів, півонії – 100 сортів. Для каталогів висилайте великий конверт з марками на 2,5 грн.

Микола Іванович Музичук,
с. Юльївка, Запорізький р-н,
Запорізька обл., 70434,
тел. (067) 833-65-61

...кури: орпінгтон, брама, кохінхін – курчата, яйця.
м. Кіровоград, тел. (095) 009-19-64

... найкращі сорти суниці: Солонь, Сірано, Альбіон, Гарігуета, Елан, Тельма, Маркіза, Портола, Мальвіна та ін. (80). Нові сорти малини (60). Ожина, смородина, аґрус, порічки. Опт, роздріб. Конверт – каталог.

Ю.В. Коміренко,
вул. Леніна, 399, с. Мошни,
Черкаський р-н, Черкаська обл., 19615,
тел. (097) 575-77-81

...безкоштовно саморобну конструкцію молотарки зернових.
п/с 4, м. Тараща, Київська обл., 09500,
тел. (097) 140-36-53

...поросята мангал.
Миронівський р-н, Київська обл.,
тел. (04574) 36134, (066) 009-15-69

...інкубаційні яйця, добові курчата, молодняк порід курей: кохінхіни – чорний, голубий; брама – темна, світла, золотиста, куріпчаста; орпінгтон – чорний, жовтий; віандот срібний; юрловські – голосисті, італійські – срібні; цесарки; лебеді – чорні, чорношиї, декоративні качки – мандаринки, каролінки, огарі, казарки; павичі – індійські, білі, чорнокрилі; фазани.

Сергій Миколайович Гезун,
вул. Шевченка, 162-а, с. Родниківка,
Уманський р-н, Черкаська обл., 20300,
тел. (050) 38-38-288

...цибулини тюльпанів, гіацинтів, крокусів, нарцисів; маточники хризантем: мультифлора, великоквіткова горщикова. Новинки. Конверт – кольоровий каталог.

Л.В. Петрусенко-Касьянова,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби,
Ковельський р-н, Волинська обл.,
тел. (096) 796-69-62

...поросята породи мангал, угорська пухова мангалиця, дикі.

Олександр,
тел. (050) 311-35-69, Київська обл.

...іриси, лілійники, півонії, тюльпани махрові, нарциси, кущі декоративні, багаторічники.

Надія Володимирівна Мартиненко,
вул. Ватутіна, 21, м, Кагарлик,
Київська обл., 09200,
E-mail:irisgarden@ukr.net

...єдиний спосіб позбутися кротів – це їх зловити. Кротоловки дуже надійні.

Олександр Федорович Миронов,
вул. Київська, 2, кв. 72, м. Чернігів, 14005,
тел. (063) 337-05-04

...кролі м'ясних порід, велетні.
Тел. (096) 230-01-07,
м. Обухів, Київська обл.

...саджанці кращих великоплідних, високоурожайних сортів чорної і червоної смородини. Конверт – каталог.

Микола Васильович Капля,
вул. Хоменка, 26, кв. 36, м. Черкаси, 18008,
тел. (0472) 63-26-51, тел. (067) 439-12-80

...високоякісну насіннєву картоплю. Найкращі новинки і дуже цінну новинку – картоплю з кольоровим м'якушем (червоним, рожевим, синім, фіолетовим). Високі цілющі властивості, відмінний смак.

В.А. Хілінський,
вул. Метробудівська, 4-а, кв. 39,
м. Київ, 03065,
тел. (044) 408-26-32, (050) 551-23-82

...недорого цибулини і поштучно дітки тюльпанів таких класів: Фостера, Кауфмана, Грейга (всі надранні), Дарвінівські гібриди (ранні), Тріумф, прості пізні, махрові (повні) ранні і пізні, бахромчасті, папугові, лілійні, зеленоквіткові, ботанічні. Діє система знижок. Каталог – безкоштовно, у вашому конверті.

Борис Віталійович Ковальчук,
с. Затурці, Локачинський р-н,
Волинська обл., 45523

...саджанці, чубуки комплексностійких сортів винограду. Каталог.

Е.М. Олефір,
вул. Авраменко, 18-84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53, (066) 772-58-89,
(097) 479-56-25,
Olefir@ukr.net, www.olefir1.uaprom.net.

...конвалія рожева, іриси, деревовидна малина, помідори, землуніка, виноград, азиміна. Міцелій грибів.

Б.О. Карпич,
а/с 32, м. Харків, 61052

...суниця, малина, смородина, аґрус, ожина. Конверт – каталог. Сайт www.OLNA. com.ua.

О.А. Крохмаль,
с. Соснівка, Олександрівський р-н,
Кіровоградська обл., 27322,
тел. (096) 369-39-95, (099) 470-60-77

...недорого гладіолуси, тюльпани, клематиси та ін. багаторічники. Каталог у вашому конверті або E-mail:vaday@list.ru.

Галина Миколаївна Дейцева,
а/с 75, м. Кременчук-25,
Полтавська обл., 39625,
тел. (05366) 68951, (068) 898-06-49

...троянди плетисті великоквіткові, квітують ціле літо до морозів, клематиси, лілії, кизил, барбарис, аґрус, персик морозостійкий. Конверт – каталог.

Лідія Андріївна Левченко,
с. Ковалівка, Полтавський р-н,
Полтавська обл., 38701,
тел. (096) 681-37-87

...саджанці суниці садової нових надранніх голландських комерційних сортів: Уімблдон, Вас Голл (достигають раніше Ольвії), а також середньостиглого суперсорту Сандарелла. Високоврожайних сортів різного строку достигання: Дарселект, Геркулес, Молінг, Пандора та ін. Найкращих сортів безперервного плодоношення: Фламенко, Флоріант, Арома, Диво світу. Великоплідні суниці з чисто білими ягодами і оригінальним смаком – Швед (Біле диво). Гібридної суниці Вільма (новинка – Польща). Ягоди як у лісової суниці, але в 3–4 рази більші. Мають неперевершений аромат і смак, найвищий вміст цукрів і сухих речовин. Найкращий сорт для приготування варення, джемів. Добре продається на базарі.

Саджанці малини, смородини, троянд, яблунь, груш. Двадцятирічний досвід вирощування якісних саджанців та пересилання поштою. Конверт – каталог. Можна замовити за телефоном (увечері).

Валерій Іванович Мельник,
с. Чернявка, Оратівський р–н,
Вінницька обл., 22612,
тел. (095) 786-60-35, (096) 729-97-71

...продам курчат брама.

Тел. (067) 748-60-95

...велику колекцію квітів. Каталог з фото – безкоштовно у вашому конверті.

В.О. Головко,
с. Олексіївка, Арбузинський р-н,
Миколаївська обл., 55333

...великоплідні і сучасні сорти малини англійської, голландської і російської селекції: Ляшка, Глен Ампл, Полка, Краса Росії, Сірєневий туман, Патриція, Жар-птиця, Пінгвін (штамбового типу) та інші. Аґрус, смородина, порічки, ожина безколючкова: Логанбері, Торнфрі, Смутстем та інші. Суниця постійного плодоношення: Альбіон, Королева Єлизавета, Єлизавета-2, Єві-2, Шарлотта та інші, суниця звичайного плодоношення різного періоду достигання.

М.М. Макаренко,
с. Любомирка, Олександрівський р-н,
Кіровоградська обл., 27316,
тел. (099) 654-55-31

...квіти поштою. Тюльпани, нарциси, гіацинти, жоржини, лілії, гладіолуси... Велика колекція. Безкоштовно вишлемо чудовий кольоровий фотокаталог. Від вас – підписаний конверт. Всі замовники отримують подарунки. Наш сайт www.Kvity.at.ua.

Максим Васильович Левчук,
а/с 126, м. Южноукраїнськ, Миколаївська обл., 55001

...саджанці троянд колекції Каньовського Віталія Михайловича. Чайно-гібридні, плетисті, кущові, бордюрні, ґрунтопокривні, флорибунда. Конверт – каталог.

Григорій Михайлович Мостіпака,
вул. Трояндова, 29, с. Кугаївці,
Чемеровецький р-н, Хмельницька обл., 31632,
тел. (03859) 9-86-19, (066) 706-51-98,
веб-сайт: picasaweb.google.com/rozamgm

...тюльпани, нарциси, лілії, лілійники, жоржини, гладіолуси, хости, багаторічники.

Тел. (066) 982-26-55

...вроздріб та оптом. Саджанці великоплідної суниці звичайного і постійного плодоношення; малини, ожини, смородини, аґрусу. Насіння айстр та городніх культур.

О.Ю. Савейко,
с. Хорішки, Козельщинський р-н,
Полтавська обл., 39112,
тел. (096) 771-24-75

...травоїдні поросята, угорська та іспанська пухова мангалиця.

Володимир,
м. Тернопіль, тел. (067) 352-17-80

Шановні наші читачі!

Для фізичних осіб оголошення на сторінках журналу платні. Якщо ви бажаєте розмістити свої оголошення у журналі, то вам потрібно:

– переказати на поточний рахунок № 26006000021176 у ПАТ "Укрсоцбанк", м. Київ, МФО 300023, код 25662848 по 3 грн. за кожне слово, враховуючи адресу, прізвище і телефони. При самостійному визначенні суми оплати за оголошення, будь-ласка, враховуйте всі слова і знаки більше двох, номер телефону – як три слова;

– надіслати на нашу адресу рекомендованим листом квитанцію про оплату та текст оголошення за власним підписом, а якщо бажаєте вказати повну адресу, то з наступним реченням: "Не заперечую щодо розміщення моїх даних (прізвище, ім'я, по батькові, адреса, контактні телефони) на сторінках журналу "Дім, сад, город".

Особистий підпис Дата

До чергового номера включаються ті оголошення, що надійшли за місяць до випуску журналу. Всі тексти оголошень здаються до друку до 1-го числа кожного місяця.

Адреса редакції:
вул. Заболотного, 19, м. Київ-680, 03680, МСП-680.

IX Міжнародна агропромислова виставка

АГРОФОРУМ-2012

СІЛЬГОСПТЕХНІКА, ОБЛАДНАННЯ, ЗАПЧАСТИНИ, АГРАРНА ЛОГІСТИКА, ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ТВАРИННИЦТВА ТА ПТАХІВНИЦТВА, ВЕТЕРИНАРІЯ, КОРМОВИРОБНИЦТВО, ЗАСОБИ ЗАХИСТУ РОСЛИН, ДОБРИВА, ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО

Організатор:
Міжнародний виставковий центр

Виставка проводиться за підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства України

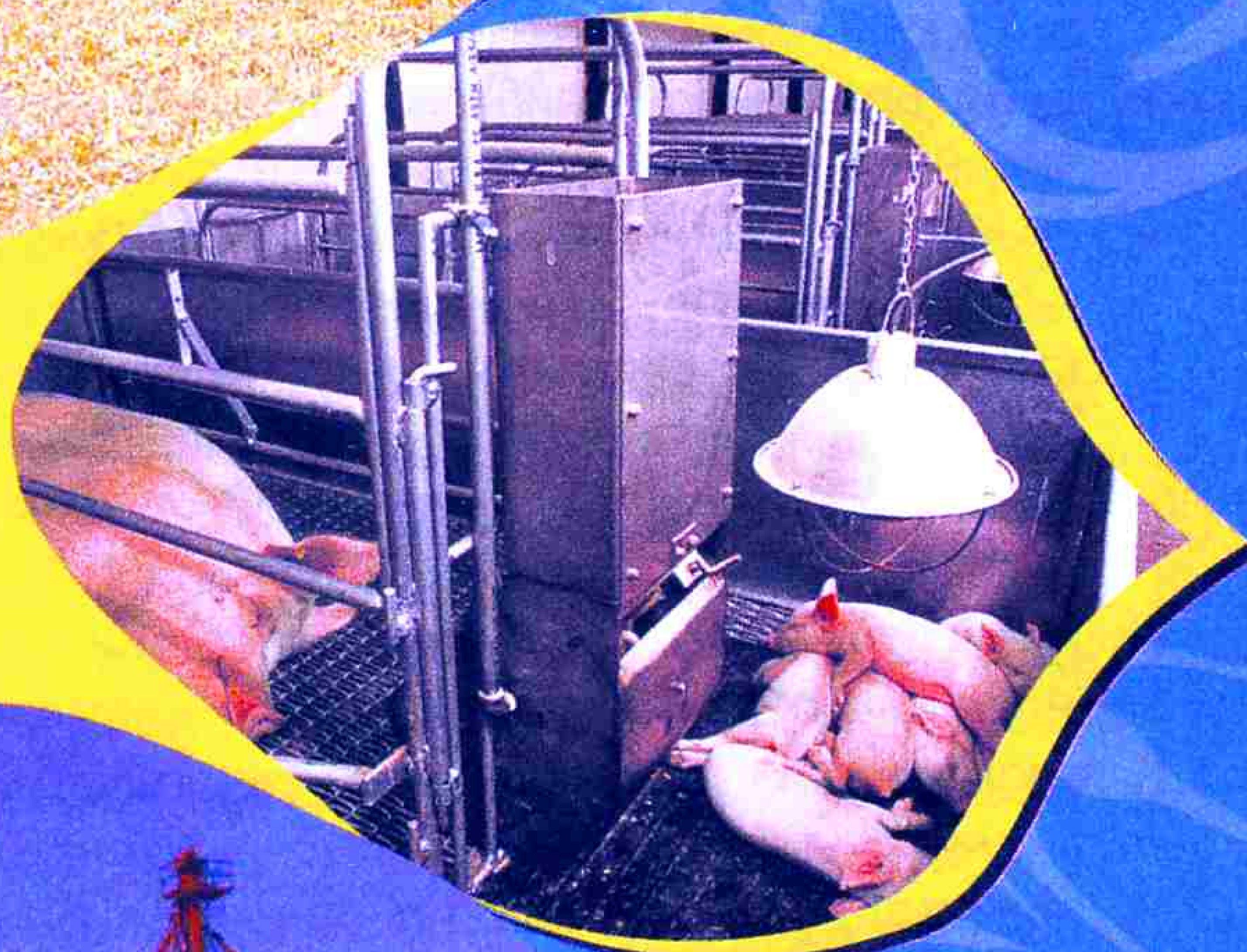
6-9 листопада

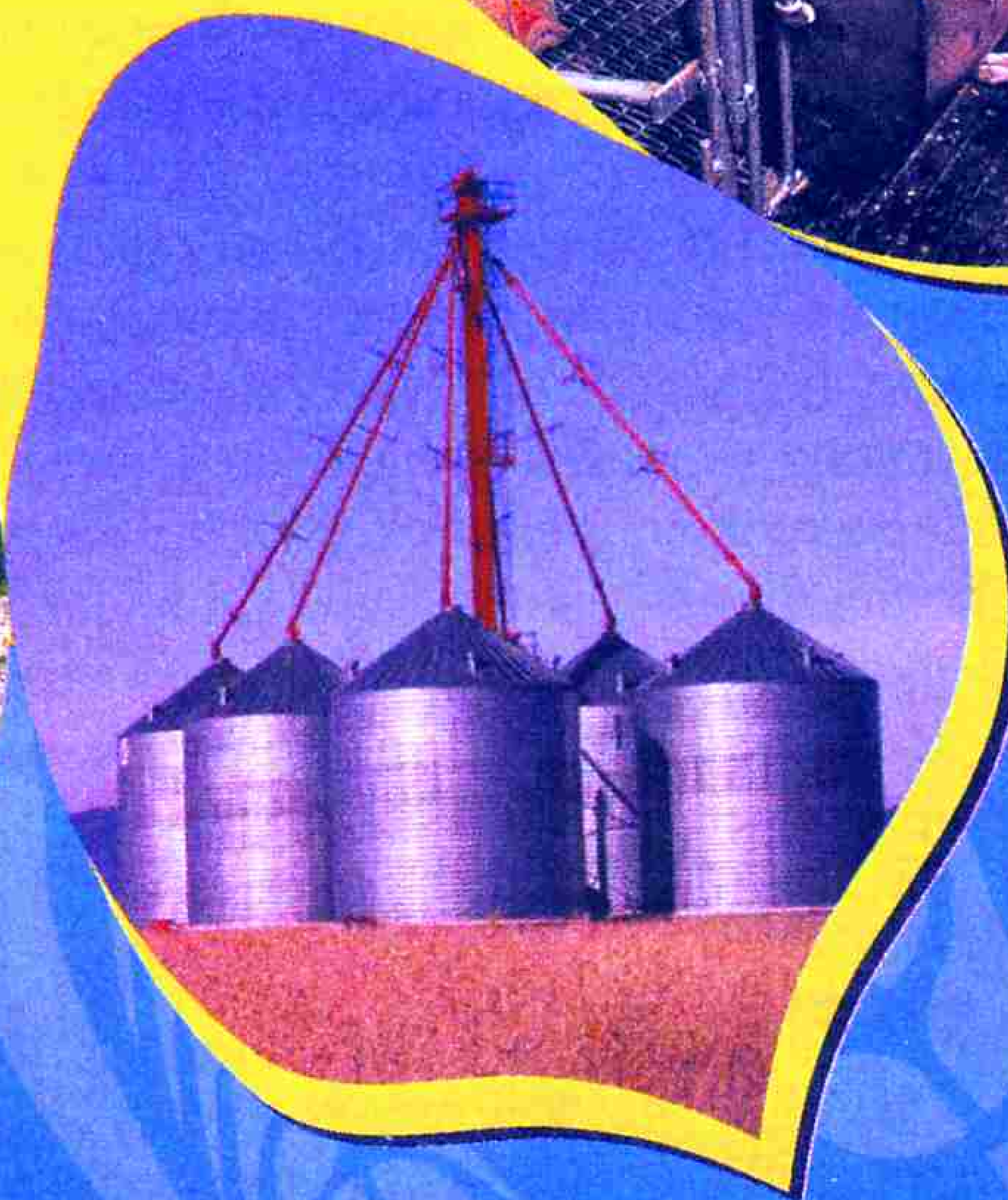

Міжнародний виставковий центр
02660, Київ, Броварський пр-т, 15
Ⓜ "Лівобережна"

☎ +38 044 201-11-68, 206-87-82
e-mail: elenar@iec-expo.com.ua
www.iec-expo.com.ua

Генеральний медіа-партнер: АГРАРНИЙ ТИЖДЕНЬ.

Спеціальний медіа-партнер: ПРОПОЗИЦІЯ

Генеральний інтернет-партнер: АГРОВЕКТОР

Технічний партнер: RentMedia

Вирощуймо чорницю

Якось у журналі "Дім, сад, город" було надруковане оголошення про продаж саджанців чорниці канадської. Я замовив собі таку рослину, а надіслали мені голубику Бригіта. На мій дзвінок пояснили, що це і є чорниця канадська високоросла, за хімічним складом – аналог чорниці, яка росте в західних областях України.

Хотілося б дізнатись, наскільки це відповідає дійсності, а також про лікувальні властивості чорниці.

Г.В. Рутляк,
смт Муровані Курилівці,
Вінницька обл.

Вичерпну інформацію про чорницю та відповідь на поставлене запитання можна знайти, зокрема, у брошурі Богдана Андрусіва "Вирощуймо чорницю", Львів, 2006.

За згодою автора ми подаємо у скороченому вигляді окремі розділи з цієї брошури, які, на наш погляд, є найважливішими для садівників-аматорів.

За останнє десятиріччя у зарубіжних періодичних виданнях, мережі Інтернет та в літературі з'явилася безліч публікацій про чорницю високу. В Росії ця рослина має назву голубика висока. На російських Інтернет-сторінках та в деяких періодичних виданнях, які найдоступніші українцям, фігурують лише рекламні пропозиції, у яких іноді вміщують короткі консультації щодо садіння чорниці високої і догляду за нею. Подають вони далеко не повну (трапляється, що й суперечливу) інформацію про цю унікальну за своїми корисними споживчими і господарськими властивостями садово-ягідну культуру. Українських публікацій на цю тему взагалі не видно, хоча саджанців чорниці високої в Україну з-за кордону завозять тепер дуже багато і, на жаль, через відсутність вичерпної інформації про специфічність методів її вирощування у деяких садівників-аматорів кущики чорниці засохли, що породило багато розчарувань. Винятком є такі шанувальники чорниці високої, які знаходять можливість читати про неї у західноєвропейських чи американських книжках, періодичних виданнях та в Інтернеті.

Походження і господарське значення чорниці високої

Дикі родичі чорниці високої

Якщо пересічний український читач у пошуках опису рослини з назвою чорниця звернеться до наявної в Україні енциклопедичної літератури, то в найновішій "Енциклопедії Українознавства" (Львів – 2000 р.) знайде коротенький опис: ***чорниця (Vaccinium myrtillus L.)*** – чагарникова рослина з родини вересових, кущик до 0,5 м висоти з синьо-чорними їстівними ягодами; росте по лісах; ягоди також використовують у народній медицині. У дванадцятитомній "Українській Радянській Енциклопедії" (Київ, 1985) подано трохи докладніший опис: це є вид рослин з родини вересових. Розгалужений кущ до 40 см заввишки. Плід – чорна ягода. Поширена в Європі, Північній і Східній Азії, Північній Америці. Росте у хвойних і мішаних, переважно вологих лісах. В Україні трапляється у Карпатах, Розточчі-Опіллі, на Поліссі, у Західному Лісостепу. Медонос. Плоди містять цукри, органічні кислоти, дубильні та пектинові речовини, вітаміни; їх споживають свіжими та виготовляють варення, сиропи. Таку саму за обсягом інформацію можна знайти в цих енциклопедіях і про подібну ягідну рослину, яка має назви ***лохина, буяхи, голубика (Vaccinium uliginosum L.)*** – рослина родини брусничних (бруслинових), кущ від 30 до 100 см заввишки, ягоди темно-сині з сизуватим нальотом, їстівні. Поширена в північній півкулі. Ягоди містять цукри (5,18%), кислоти (понад 1%), вітамін С, каротин. "Большая Советская Энциклопедия" (видання 3-тє, 1972) і "Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия" (1999 р.) чорницю, лохину (голубику) і брусницю відносять до родини брусничних. Та вже у статті про ***брусницю (Vaccinium vitis-idaea L.)*** написано, що це "рослина родини брусничних (або родини вересових, якщо це розуміється у широкому смислі)".

Певною мірою роз'яснення розбіжності в таксономічних категоріях, вживаних у радянський період, знаходимо у статті про родину вересових (БСЭ): "Інколи до вересових приєднують родину брусничних". У латинському варіанті всі ці три рослини об'єднані однією назвою "Vaccinium", що з латині перекладається як "чорниця", тому й рід чи підродину мали б назвати чорничні, а не брусничні. Можливо, такі відмінності у класифікації рослин вважалися здобутком радянських учених і існуюча в західному науковому світі класифікація свідомо відкидалася, хоча латинська версія залишалася.

У підручнику "Курс загальної ботаніки" І.М. Григори та інших (Київ, 2003) подано таку класифікацію згаданого виду рослин: клас двосім'ядольні (Dicotyledone), підкласділленіїди (Dileniidae), родина вересові (Erikaceaee), підродина брусничні (Vacciniodeae), куди входять брусниця, чорниця, лохина, мучниця та андромеда багатолиста.

У зазначених енциклопедіях немає жодної згадки про те, що ще є також ***чорниця висока, або ж американська чи канадська (Vaccinium corymbosum L.), чорниця вузьколиста, низька (Vaccinium angustifolium) і чорниця лозяна (Vaccinium ashei)***, господарське значення яких за останні п'ятдесят років у багатьох розвинутих країнах неймовірно зростає, що на даний час уже виведено близько ста культурних сортів чорниці високої, кущі якої сягають висоти до трьох метрів і котра вже близько ста років поширюється як садова культура, що завдяки своїм унікальним власти-

востям широко пропагується і вирощується по всьому світу. Важко збагнути, чому в Росії, де в природних умовах такої рослини не існувало, застосували до неї народну назву "голубика", а не "черника", адже vaccinium з латині і на російську мову також перекладається як "черника", а не "голубика". Тут ми називатимемо її чорницею високою.

Відомий польський вчений доктор Казимир Смоляж у вступній частині своєї чудової книги "Вирощування чорниці і журавлини" (Варшава, 2003) наводить опис шістьох ягідних кущових рослин роду чорничних і вважає, що чорниця належить до ряду (порядку) вересових Erikales, родини вересуватих Егікасеае, роду Vaccinium L. – чорничних.

Vaccinium myrtilus L. – чорниця звичайна, яка повсюдно поширена на родючих, кислих і відносно вологих ґрунтах як рослинний лісовий покрив, це кущ заввишки до 60 см. Характеризується низькою врожайністю. Має численні, дуже дрібні корені (справжні) й утворює підземні пагони, що дає їй можливість опановувати великі простори, на яких утворюються типові для цієї рослини зарості. Надземна частина чорниці звичайної складається з численних, тонких, добре розгалужених пагонів, на яких розміщені малі вузькі листки і поодинокі квіткові бруньки. Плоди цієї рослини – малі, з делікатною густо-синьою, майже чорною, блискучою шкіркою, часто покритою слабким попелястим восковим нальотом ягоди. М'якуш густосиній, винно-солодкого присмаку, досить смачний. Ягоди – дуже цінна сировина для різних виробів.

Vaccinium vitis-idaea L. – брусниця. Росте на дуже малородючих піщаних ґрунтах, переважно в соснових лісах, на їхніх окраїнах, полянах, вересових ділянках. Брусниця – кущ, який росте до 20–40 см заввишки, характеризується досить доброю урожайністю. Має численні дрібні повзучі корені, які слугують їй до розростання і завдяки яким вона швидко опановує нові території. Листки у неї малі, еліптичні, шкірясті й блискучі. Характерною ознакою брусниці є її здатність утворювати численні квіткові бруньки у верхівковій ділянці пагонів. Плід – дрібна блискуча ягода зі шкіркою червоного кольору і м'якушем блідо-рожевого кольору. Перший раз зацвітає навесні і ягоди достигають влітку, вдруге зацвітає влітку, а ягоди достигають восени. Осінній урожай значно багатший від літнього.

Ягоди брусниці – цінний дієтичний продукт. У Нідерландах та Німеччині успішно ведеться селекція її культурних сортів. Там виробляють навіть машини для збирання ягід, які працюють за принципом вичісування. Останнім часом зростає зацікавлення вирощуванням брусниці у країнах з холодним кліматом: скандинавських країнах, деяких районах Росії, в Канаді. Однак у жодній з цих країн вирощування брусниці не набрало масового характеру.

Vaccinium uliginosum L. – лохина, буяхи, голубика болотна. Росте на лісових теренах з родючим і досить вологим ґрунтом, висота кущів сягає до 80 см. Плоди – ягоди дрібних і середніх розмірів з густо-синім, майже чорним забарвленням, урожайність невисока.

Vaccinium angustifolium Ait. – чорниця вузьколиста, її також називають низькою. Поширена переважно в Канаді й у північно-східній частині США. Росте в лісах з рідким розміщенням дерев, на зрубах, що залишаються після вирубування дерев та кущів. Кущики чорниці вузьколистої мають висоту 20–50 см, розгалужену кореневу систему і утворюють підземні кореневі пагони, завдяки яким чорниця швидко поширюється на нові терени. Рослини також утворюють дуже багато тонких пагонів, на яких у верхній частині формуються квіткові бруньки. У кожній квітковій бруньці буває по кілька квіткових зародків, з яких після відцвітання формуються великі ґрона, що мають навіть по кілька десятків ягід.

Чорниця вузьколиста дуже врожайна, ягоди з чорною шкіркою, майже без воскового нальоту, із смачним винно-солодким м'якушем темно-синього забарвлення. Рослина вирізняється високою морозостійкістю. Незважаючи на великий обсяг продукції ягід чорниці вузьколистої, донині її масово не вирощують, а урожай збирають з місць природного поширення, хоча в Північній Америці та Швеції виведено кілька нових сортів.

Для отримання високих урожаїв добірних ягід застосовують косіння кущів над землею або випалювання їх через кожні кілька років, щоб згодом виростали молоді довгі пагони, з яких можна легко збирати ягоди. Чорницю вузьколисту з огляду на її високу морозостійкість використовують для схрещування з чорницею високою, щоб отримати гібриди з високою морозостійкістю.

Vaccinium corymbosum L. (corymbus грец. – квіткова китиця) – чорниця висока росте кущем заввишки до 3 м на непідтоплюваних торфовищах з верховим (кислим)

Сорт Бриґіта

Австралійський сорт чорниці, виведений 1970 року, рекомендований для вирощування від 1980 р. Сорт належить до урожайних. Кущі високорослі, прямостоячі, крона ущільнена, у старшому війці сферична. Кущ росте швидко, сягає висоти 180 см. Листки досить великі, овальні, молоді — рожевуваті, з ледь зубчастими краями. Рослини зав'язують дуже багато квіткових бруньок, розміщених досить рівномірно на пагонах. Квітки великі, циліндричні, з білими пелюстками. Ягоди середніх розмірів або великі, привабливого яскраво-синього кольору, вкриті інтенсивним восковим нальотом. М'якуш зеленкуватий, щільний, винно-солодкий, у стиглому стані дуже смачний. Ягоди достигають наприкінці серпня, добре витримують транспортування і можуть довго зберігатися, їх вважають придатними до механізованого збирання. Сорт невибагливий до поживності ґрунту, але його зимостійкість, наприклад, у кліматичних умовах Польщі, ще недостатньо вивчена.

торфом, є підліском у розріджених лісових масивах. Ягоди має різної величини і форми, зібрані у ґрона по кілька десятків у кожному, з густо-синім забарвленням, покриті сизим (попелястим) восковим нальотом, м'якуш блідо-рожевого кольору. Рослина високоурожайна і витримує зниження температури навіть до –35°С.

Vaccinium ashei Reade – чорниця лозяна (лозоподібна) у США є третім, з економічного погляду, важливим видом чорниці. Кущі ростуть заввишки до 4–6 м. Поширена у південно-східних регіонах США, дуже урожайна, але ягоди не такі смачні, як у чорниці високої. Вирощують також її гібриди з чорницею високою. Ця рослина теплолюбна й обмерзає при зниженні температури до –8°С. У Європі може рости лише в місцевостях з середземноморським кліматом.

Унікальність складу та лікувально-дієтичних властивостей чорниці

Чим же так цінується чорниця? Раніше добре знали, що плоди чорниці звичайної поєднують у собі в'яжучі та антисептичні властивості, регулюють функціональну діяльність травного каналу, підвищують гостроту зору, допомагають за анемії, жовчнокам'яної і сечокам'яної хвороб, подагри, ревматизму, екземи, псоріазу, висипок на шкірі, при атеросклерозі, гіпертонічній хворобі та інших патологічних станах, пов'язаних зі зниженням міцності стінок кровоносних судин. Ягоди використовують також як загальнозміцнювальний засіб. Крім того, листя має гіпоглікемічні і протизапальні властивості, тому його рекомендують при легких формах цукрового діабету, пієлітах, циститах, уретритах, шлункових коліках та хронічних ентероколітах.

У пошуках засобів профілактики хвороб цивілізації – раку й захворювань системи кровообігу американські вчені досліджували 40 видів фруктів та овочів, і з-поміж них чорниця посіла перше місце з огляду на вміст антиоксидантів (протиокислювачів), тобто сполук, які нейтралізують вільні радикали. Друге місце в цій класифікації зайняв сік синього винограду, у якому міститься лише 2/3 антиоксидантів від тієї кількості, яка є у ягодах чорниці. Подальші місця зайняли суниця садова, листкова капуста і шпинат. Виявилося, що чорниці вміщують у п'ять разів більше антиоксидантів, ніж така сама кількість гороху, моркви, кабачків чи капусти брокколі.

Вільні радикали є побічним продуктом зміни тканин у людському організмі і зароджуються вони в тих частинах клітин, де відбуваються енергетичні зміни. У пошуках рівноваги такі атоми дуже швидко вступають у реакцію з субстанціями, з якими стикаються. Завдяки такій реакції вони отримують рівновагу, але створюють неврівноваженість навколо себе, тому, наприклад, у шкірі вони нищать колаген і спричиняють в'ялість та зморшки, в оці прискорюють розвиток катаракти, а в судинах – склеротичні процеси, окислюючи холестерин. Якщо вони потраплять у ядро клітини і пошкодять ДНК, то це може стати початком ракової пухлини.

Зародженню вільних радикалів сприяють цигарковий дим, опромінювання, екологічне забруднення довкілля та інші шкідливі впливи на організм людини. Нейтралізують вільні радикали вітаміни А, С і Е, а також антоціани (барвник, що надає ягодам темно-синього кольору). Для ефективної дії антиоксидантів потрібні й мінерали: селен, мідь, магній, які також містяться у ягодах чорниці.

Ще однією групою речовин, завдяки яким чорниця висока стала дуже цінним дієтичним продуктом, є фітоестрогени – рослинні гормони, які, беручи участь у клітинному метаболізмі, блокують дію ензимів, що ініціюють гормонозалежні ракові пухлини у чоловіків та жінок. Встановлено, що фітоестрогени захищають організм також від атеросклерозу й захворювань серця, зменшуючи вміст так званого поганого холестерину в крові і збільшуючи вміст доброго.

А ще ягоди чорниці містять елагову та фолієву кислоти, благотворний вплив яких на організм людини широко досліджується останнім часом. Вони проявляють властивості інгібіторів (бар'єрів) для ракотворних речовин. Досліди на мишах показали, що елагова кислота гальмує ріст ракових клітин печінки, легенів і гортані, а фолієва кислота захищає від раку матки й благотворно впливає на розвиток плоду.

Важливу роль в організмі людини виконує клітковина, вміст якої у 100 г ягід чорниці – аж 4,54 г при рекомендованій денній нормі споживання 25 г. Механізм дії клітковини ще не цілком з'ясований, але відомо, що вона вступає у зв'язки з жовчними кислотами й токсинами і виводить їх з організму. Цікавими є результати досліджень чорниці, що проводилися на щурах групою вчених-неврологів під керівництвом доктора Джозефа Д. в Дослідному центрі їжі у Бостонському університеті. Вчені виявили, що чорниця здатна відновлювати багато функцій організму і потужно протидіяти старінню. Дев'ятнадцятимісячні щурі (еквівалент 60–65 років людини) харчувалися висушеним водним екстрактом чорниці у дозі, що дорівнює половині склянки чорниці на день для людини. Інші піддослідні групи отримували або вітамін Е, або екстракт шпинату, або суничний екстракт. Після восьми місяців, що еквівалентно 70–75-річному віку людей, всі групи піддавали випробуванням пам'яті та моторної функції. В той час, як усі підгодовувані групи щурів показали деяке поліпшення пам'яті при вирішенні поставлених їм завдань, лише та група, яка отримувала екстракт чорниці, продемонструвала радикальне поліпшення рухової координації.

Фактично старі за віком щурі при відгодівлі їх екстрактом чорниці демонстрували таку ж кмітливість і фізичні можливості, як і молоді. У вересневому (1999 р.) випуску журналу "Неврологія" доктор Джозеф зазначив: "Це – перше дослідження, яке показало, що дієтичні добавки плодів і рослинних екстрактів, які вміщують високий рівень антиоксидантів, можуть фактично повністю змінити дисфункцію поведінки, пов'язану з нейронним старінням".

У Японії чорниця вважається популярним парафармацевтиком під час роботи за комп'ютером. Японці п'ють чорничний сік, аби запобігти втомі очей.

Чорниця висока – дуже смачна ягода (смачніша від

чорниці звичайної) і має високу харчову дієтичну цінність, хоча її енергетична цінність – 61 кал. Порівняно з ягодами лісової чорниці ягоди чорниці високої мають удвічі вищий вміст цукрів, але трохи менше мінеральних солей і вітаміну С. За даними американського Довідника про склад харчів (№8, 1951 р.), ягоди чорниці високої містять 83,4% води, 0,6% білка, 0,6% жирів і 15,1% вуглеводів. Крім того, у 100 г свіжої маси міститься 16,0 мг кальцію, 13,0 мг фосфору, 0,8 мг заліза, 280 МО вітаміну А, 0,02 мг вітаміну B_1, 0,02 мг вітаміну B_2, 0,3 мг вітаміну РР і 16,0 мг вітаміну С. Вміст мінеральних солей, цукрів і вітаміну С залежить від багатьох чинників. З'ясовано, що їхня кількість змінюється залежно від географічної широти та ґрунтово-кліматичних умов.

Новітні американські дослідження не виявили значної різниці щодо вмісту складників чорниці високої.

Хімічний склад чорниці високої та чорниці звичайної незначно відрізняється лише за рівнем вмісту деяких елементів: чорниця звичайна має більше вітамінів А і С та магнію, а чорниця висока більше кальцію і фосфору.

Всі ці корисні для здоров'я людини властивості чорниці високої дали підстави американцям назвати її ягодою XXI століття.

Богдан Андрусів
(Далі буде)

Від редакції. *Ознайомившись з детальною класифікацією роду чорничних, можна стверджувати, що Вам, пане Рутляк, надіслали саме ту рослину, яку Ви й замовляли. А голубикою її назвали, мабуть, через те, що вона має російське походження, де чорницю високу (канадську) називають голубикою.*

Як позбутися ос

Спосіб, який я пропоную, дуже дієвий, простий і доступний кожному виноградарю. Я так роблю щороку з кінця липня – початку серпня і ось уже другий рік жодну ягоду оси не пошкодили. До речі, подібний метод можна застосовувати не лише на присадибних, але й на промислових виноградниках.

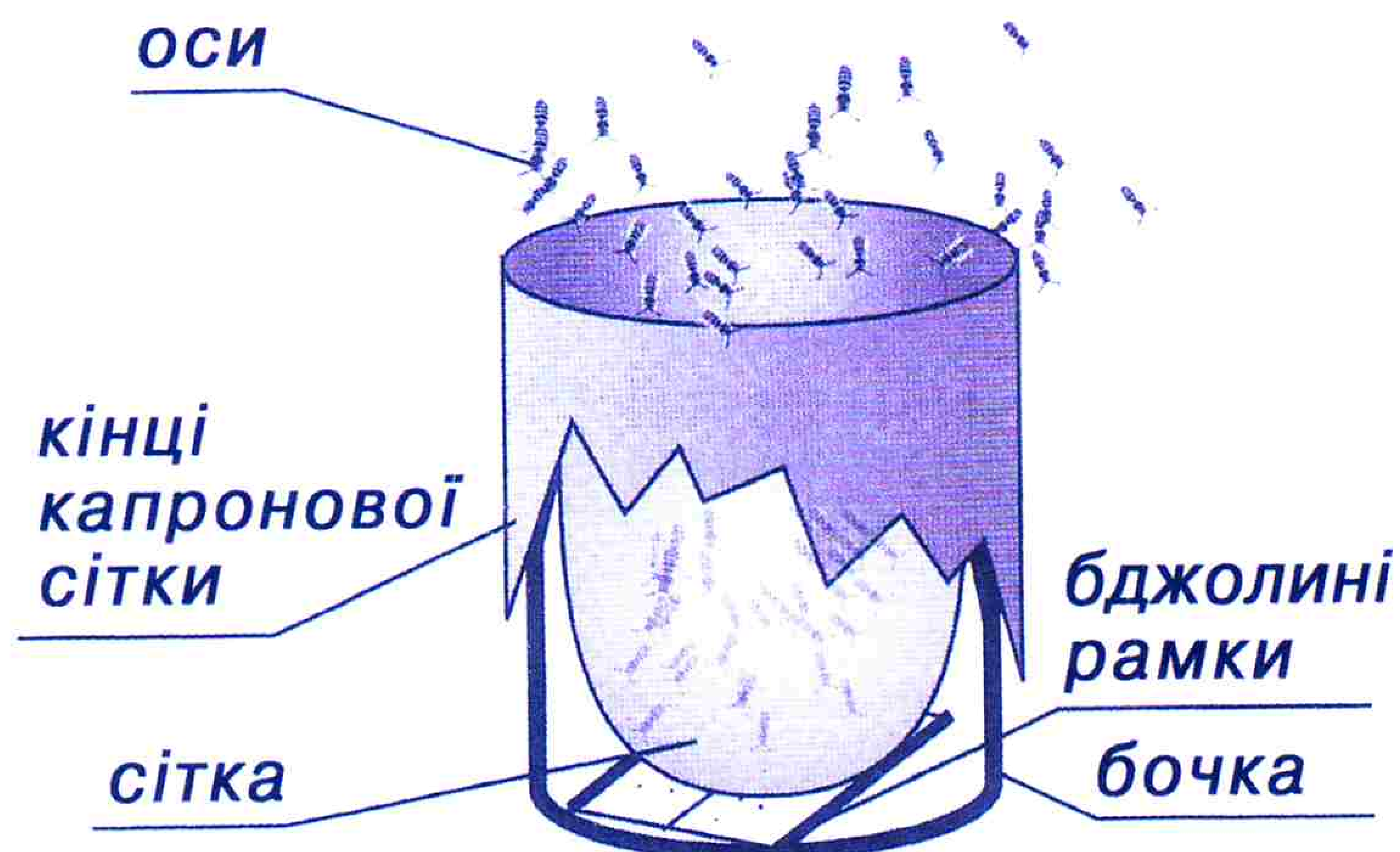
Я маю пасіку, яку влітку вивожу у степ за 80 кілометрів від дому. Так само роблять і сусіди, які тримають бджіл. Проте якщо неподалік винограднику є вулики, то користуватися моїми пастками можна рано вранці – з четвертої до пів на шосту години.

Бджолині рамки у бочці.

Отже, потрібно мати діжку або глибокий ящик, на дно яких можна покласти дві бджолиних рамки, з яких щойно викачали мед. Додаю ще трішки (1–3 столових ложок) меду, змащую ним рамки і даю осам на цілий день принаду – нехай їдять, носять до гнізд і там розказують, де можна легко поживитися медом.

Пізно ввечері рамки забираю, кладу свіжі, духмяні, трішечки змазую їх медом, рамки накриваю марлею, злегка придавлюю її рукою, щоб мед пройшов, і накриваю шматком капронового тюлю. Кладу його прямо на рамки, а кінці звисають з діжки.

Пастка для ос.

Наступного дня треба встати раненько і вже перші сотні, а то й тисячі ос будуть у діжці. Слід лише кінці тюлю перекласти з одного боку на інший, скрутити – і оси в пастці. Можна топити, або давити качалкою на столі.

Капронову сітку-тюль споліскую водою і через 20–40 хвилин знову кладу на діжку, і так увесь день. Через 4 дні до пастки прилітають лише поодинокі оси.

В.О. Бублій,
м. Зміїв, Харківська обл.

Фасціація пагонів винограду

Фасціація (від латинського fascia – пов'язка, смуга) у винограду полягає в зміні нормальної форми стебел, листків, суцвіть, грон. При цьому грона й листки винограду деформуються, в останніх спостерігається слабкий розвиток пластинки й подовження черешка. Гребені стають пласкими, суцвіття подовжуються.

Щодо фасціації пагонів винограду, то за надмірного підживлення й поливу кущів на інтенсивно ростучих зелених пагонах спостерігається роздвоєння, а самі вони набувають стрічкоподібної пласкої форми.

Головна причина такого явища – рослині нікуди дівати "будівельні матеріали". Тому вона утворює одночасно кілька верхівкових бруньок і провокує їх на проростання. Тобто сама фасціація є індикатором умов вирощування та загального стану виноградної рослини, зокрема щодо надмірного внесення азотних добрив: мінеральних у вигляді карбаміду, аміачної води або селітри чи органічних – гною, перегною, компосту або гноївки.

Слід зазначити, що надлишок тих чи інших добрив негативно позначається на загальному розвитку куща: він загущується, погано провітрюється та освітлюється, занадто повільно визріває лоза, затягується достигання врожаю, в ягодах накопичується мало цукру.

Виявляється, що є сорти винограду, особливо схильні до фасціації. Це явище часто можна помітити на таких сильнорослих сортах, як Августин, Талісман, Сашенька, Осінній чорний, Елегант та деякі інші. Щодо слабо- або середньорослих сортів винограду, то на них майже не спостерігається роздвоєння пагонів (Фіолетовий ранній, Восторг білий, Болгарія тощо).

Дехто з досвідчених садівників вважає, що фасціація не шкідлива для рослин, але вона знижує їхню декоративність. Однак ми переконалися, що при роздвоєнні пагонів винограду закладаються неповноцінні вічка, з яких, у свою чергу, розвиваються неповноцінні грона або взагалі лише фрагменти грон. Лози на таких кущах винограду не встигають до осені добре визріти, входять у зиму не підготовленими, а відтак вони підмерзають навіть без зниження температури до критичної позначки.

Щоб уникнути цього явища, необхідно нормалізувати умови росту рослин. Перш за все слід збалансувати їхнє живлення, вносячи підвищені дози фосфорно-калійних добрив шляхом позакореневого живлення. Внесення таких вкрай необхідних для нормального росту і розвитку винограду мікроелементів, як залізо, мідь, цинк, марганець тощо, також поліпшить ситуацію. І не забувайте про захист рослин від потрапляння надмірної вологи та припиніть поливи винограду у другій половині літа.

Пагони-конкуренти, які з'являються внаслідок фасціації, слід виламувати, щоб залишений пагін міг нормально рости і визрівати.

Отже, за нормалізації умов росту виноградних рослин нові пагони, що почнуть на них з'являтися, розвиватимуться нормально, набуваючи характерних для сорту рис. Однак слід враховувати, що сильна фасціація знижує ріст виноградного куща, його продуктивність, затримує достигання ягід і визрівання пагонів. Окрім того, деформовані пагони, що зазнали фасціації, не можна використовувати для заготівлі чубуків. А відтак, шановні виноградарі, раджу не втрачати пильності протягом усього періоду вегетації винограду, аби своєчасно надати рослинам тієї допомоги, якої вони потребують.

П.О. Мазур,
завідувач НДЛ садівництва та виноградарства НЕНЦ

Щеплення – важливий агрозахід

На одному зеленому пагоні прижилися дві прищепи: нижнє щеплення виконане визрілим чубуком, а верхнє – зеленим чубуком із пасинком у зелений пагін.

Щеплення винограду – надзвичайно важливий агротехнічний захід, за допомогою якого можна вирішити відразу кілька завдань: захистити рослини від захворювання на філоксеру, поліпшити живлення надземних органів кущів за рахунок сильнорослої підщепи, розмножити виноград, виплекати й закріпити найкращі сортові ознаки нових перспективних сортів винограду під час клонування.

Різновидів щеплення нині відомо дуже багато. Відрізняються вони і за строками виконання. Особисто я різні види щеплення виконую майже впродовж року, розпочинаючи восени і закінчуючи в другій половині літа.

У весняно-літній період застосовую щеплення у підземний штамб, за умови, що підщепі 2–5 років. Якщо ж підщепі понад 5 років, то доцільніше виконувати щеплення визрілим чубуком у зелений пагін. І як варіант можна виконувати щеплення зеленою прищепою на зелену підщепу. Однак у цьому випадку слід ретельніше добирати прищепу, що повинна мати нову точку росту, тобто пасинок в 1–3 листочки, який після щеплення відразу розпочинає рости, випереджаючи зимуючу точку росту, якій необхідно більше часу для проростання.

Слід зазначити, що вирощування щеплених саджанців – дуже відповідальний період, під час якого часто трапляються прикрі негаразди, внаслідок чого прищепа інколи гине, і тоді цінний сорт винограду можна втратити. Аби такого не сталося, я виконую щеплення прищепою у два вічка, а на підщепу для утворення коренів виділяю 1–3 вічка.

Перевага саджанця, отриманого у такий спосіб, у тому, що він має регенеративний резерв росту і в разі загибелі верхнього вічка з нижнього розпочинають інтенсивно рости нові пагони, а відтак є надія, що цінний сорт буде збережений і розмножений.

М.П. Будяк,
м. Кривий Ріг

Цілющі родзинки

Здавніх-давен відомо, що родзинки – це невичерпне джерело вітамінів, мінеральних речовин, мікроелементів, мінеральних солей, органічних кислот і вуглеводів. Однак слід враховувати, що їхні властивості значно відрізняються від властивостей свіжого винограду, бо концентрація корисних речовин у родзинках у кілька разів вища, ніж у свіжій ягоді.

Ласуючи родзинками, можна зміцнити легені, серце, нервову систему й навіть "придушити гнів", а це так потрібно в наш час, коли стреси й проблеми очікують на нас повсюди. Тож, родзинки – незамінна їжа для всіх нервово-збудливих людей.

Але особливо цінуються вони за високий вміст калію. Вживання родзинок зміцнює легені, серце, нервову систему. Вони обов'язково повинні бути в щоденному раціоні тих, хто страждає на серцеву аритмію, гіпертонічну хворобу й особливо необхідні родзинки людям, що приймають сечогінні препарати. Допомагають родзинки від загальної слабкості, лихоманки й порушень шлунково-кишкового тракту, а також при хворобах нирок.

Родзинки необхідно вживати тим, у кого анемія, знижений вміст гемоглобіну в крові. Особливо корисні вони вагітним жінкам, які часто страждають на анемію (дефіцит заліза), що негативно позначається на харчуванні й енергопостачанні дитини. У поєднанні з курагою й горіхами родзинки підвищують вміст заліза в організмі майбутньої матері.

Матері, які годують немовлят, також повинні споживати родзинки, бо вони здатні збільшити кількість грудного молока. Для цього до свого раціону слід додати страву з родзинок і невеликої кількості будь-яких горіхів.

Допомагає сушений виноград і від застуд. Зокрема, відвар родзинок з цибулевим соком ефективний при кашлі, нежиті, хворобах горла – 100 г родзинок залити склянкою окропу, настояти 10 хв., віджати, процідити, змішати з столовою ложкою цибулевого соку й пити по 0,5 склянки тричі на день. При сильному кашлі й бронхіті – 30 г родзинок настояти в холодній перевареній воді 45 хв. і з'їсти з гарячим молоком перед сном.

Навіть карієс і захворювання ясен під силу родзинкам. Присутні в них антиоксиданти, зокрема, олеанолева кислота, пригнічують ріст бактерій, що спричиняють стоматологічні захворювання. Фіторечовини, які містяться в родзинках, сприятливі для зубів і ясен.

Слід зазначити, що родзинки, виготовлені з винограду червоних сортів, так само як і сам червоний виноград і вино з нього, вважаються кориснішими, ніж світлі сорти.

Р. Овсієнко

Важко уявити собі садибу українського господаря без свині – "одвічної годувальниці українського народу". Свині, на відміну від інших сільськогосподарських тварин, характеризуються рядом цінних біологічних особливостей, найважливішими з яких є багатоплідність, швидкоспілість та короткий період поросності, всеїдність, висока оплата корму приростом, великий забійний вихід, високі поживні та смакові якості м'яса і сала.

Поросята: перший місяць життя

Молодняк свиней одержують від свиноматки в домашніх умовах, а купувати його треба не на базарі, а тільки в племінних господарствах (у цьому випадку ви можете бути впевнені в його племінній цінності).

За появи у свиноматок перших потуг миють руки з милом і готуються приймати поросят. Потуги за нормального опоросу повторюються через кожні 5–20 хв. і супроводжуються з'явленням поросят. Опорос триває 1,5–2 год, але іноді й до 7 год. Якщо він затягується більше, то необхідно звернутися по допомогу до ветеринарного лікаря.

Новонароджене порося беруть на руки і сухою мішковиною очищають рот, ніс та вуха від слизу, який заважає нормальному диханню, потім насухо витирають тіло, починаючи з голови. Після цього на відстані 6–7 см від черева поросяти перев'язують пуповину продезінфікованою ниткою і обрізають нижче на 1–2 см від місця перев'язування. Місце відрізу пуповини змащ'ують розчином йоду.

Звертаю вашу увагу на першу помилку під час перерізання пуповини. Іноді її не перев'язують, а після обрізання місце стискують пальцями до припинення кровотечі. В цьому разі пуповину перерізають тупим ножем або перериваюгь. Це роблять для того, щоб кровоносні судини мали нерівний зріз, бо в іншому випадку зупинити кровотечу буде дуже важко. Оброблених таким способом поросят підсаджують до сосків матки.

Часто виникають бійки між поросятами за соски свиноматки: до одного соска відразу прагне кілька поросят, а інші вільні. Тому необхідно кожне порося привчити до певного соска. Дрібніших і слабших поросят підсаджують до передніх сосків (з них виділяється більше молока), а розвинутіших і міцніших – до задніх. Привчені до відповідних сосків, вони швидко відшукують їх і не заважають під час ссання одне одному.

Іноді поросята народжуються без явних ознак життя. У такому разі їм швидко очищують ніс, рот і вуха від слизу, легенько ляскають долонею по боках та стегнах і розтирають груди та боки у напрямі серця. Після цього більшість із них починають нормально дихати. Опорос вважають закінченим після того, як відокремиться і вийде послід, який разом із забрудненою підстилкою прибирають із станка і закопують.

Ні в якому разі не можна допускати поїдання посліду свиноматкою, бо це може згодом призвести до поїдання поросят.

У перші дні життя поросята живляться тільки молозивом, яке містить антитіла, що захищають молодняк від заразних захворювань. Молоко матері залишається основною їжею протягом першого місяця життя поросят. Однак, його недостатньо, щоб виростити поросят до відлучення (60 днів) з живою масою 18–20 кг.

Підгодівлю поросят треба організувати з раннього віку. Починаючи з третього дня новонародженим поросятам у станок ставлять маленьке коритце, поділене на кілька відділень. Сюди насипають мінеральні корми: потовчену крейду, кісткове борошно, червону цеглу, деревне вугілля. Такий набір мінеральних кормів має бути в станку протягом усього підсисного періоду.

Потребу у воді в перший період задовольняє молоко свиноматки. Проте з ростом поросят її не вистачає. Крім того, у зв'язку з високим вмістом жиру (до 6–10%) в молоці вони на 4–5-ту добу життя відчувають велику спрагу і починають смоктати підстилку, а іноді п'ють сечу, що, звичайно, призводить до гострого розладу травлення і захворювання сисунів. Тому з третього дня життя поросятам ставлять у станок корито, краще сковорідку, з чистою свіжою водою (температурою 12°С) і міняють її тричі на добу.

Поросятам-сисунам з п'ятого дня після народження згодовують кисле коров'яче молоко, яке запобігає виникненню проносів і є оздоровчим засобом, а з 7-го дня життя – коров'яче молоко, яке замінюють молочними відвійками. З 20-го дня починають згодовувати кисле молоко невеликими порціями, по 30–40 г, коров'яче молоко по 50–75 г, не менше 4–6 разів на день.

Буває, що господарю невідомо, чому свиноматка непокоїться під час годівлі поросят, її молочна продуктивність знижується? А відповідь проста. Трапляється, що в деяких поросят молочні зуби мають неправильну форму і під час ссання завдають свиноматці болю і можуть навіть пошкодити соски. У такому разі уважно оглядають поросят і спеціальними щипцями відкушують верхівки зубів, що неправильно виросли.

З 5–7-го дня життя поросят привчають до поїдання концентрованих кормів. Спочатку дають підсмажене зерно ячменю, вівса, гороху або кукурудзи. Споживаючи тверді зерна, поросята привчаються жувати, що сприяє розвитку зубів, активізує діяльність слинних залоз та виділення шлунково-кишкового соку. З 10–15-го дня життя починають згодовувати комбікорм у вигляді

каші, замішаної на молоці, молочних відвійках або воді. Щоб тварини швидше привчалися до каші, її зверху трохи здобрюють цукром. Пізніше комбікорм можна давати в сухому вигляді.

З 15–20-денного віку поросятам можна згодовувати сирі подрібнені соковиті й зелені корми (коренеплоди, картоплю, трав'яне борошно, зелену траву бобових) у суміші з концентрованими або в чистому вигляді. Іноді господар вважає, що молоко свиноматки збалансоване за макро- і мікроелементами і повною мірою забезпечує цими елементами організм поросяти. А це не зовсім так.

Молоко свиней містить недостатньо заліза, міді, кальцію. Тому поросята часто хворіють на анемію. Щоб уникнути цього, поросят-сисунів треба забезпечити залізом та міддю. Для цього їм на 2–3-й день життя роблять внутрішньом'язову ін'єкцію залізистих препаратів (по 1–2 мл фероглюкину або фероксиду). Для запобігання стресовому стану поросят роблять спеціальний розчин (2,5 г сірчанокислого заліза і 1 г сірчанокислої міді на 1 л води, або 3 г лактату заліза на 1 л води), яким змащують соски матки чи додають у воду й підкорм з розрахунку 10 мл на одне порося за добу.

Трапляється, що після відлучення поросят-сисунів тримають в одному станку з маткою. Однак, під час відлучення поросят слід залишати у тому самому станку, а матку переводити до іншого приміщення, а не навпаки.

Дмитро Білай,
м. Полтава

Бешиха у свиней

Зараз нашою державою вживаються заходи, які сприяють громадянам вирощувати свиней у домашніх умовах. Однак, господарі, придбавши поросят, повинні створити для них належні умови годівлі, догляду, щоб запобігти хворобам тварин.

Великої шкоди завдає захворювання поросят на бешиху, збудник якої постійно є у навколишньому середовищі. Мікроорганізми можна знайти в гною, підстилці, забрудненому кормі, стоячій воді, ґрунті, в організмі гризунів та здорових свиней.

Збудник хвороби стійкий до факторів навколишнього середовища, добре зберігається як у сухому, так і вологому (гниючому) середовищі. Потрапляє він до організму з кормом, водою. Вважається, що він може потрапляти у кров через маленькі тріщини шкірного покриву. А також передавати збудника можуть кровосисні комахи.

Існує думка, що збудник бешихи постійно перебуває в організмі тварини і виявляє негативну дію, коли особина потрапляє у несприятливі умови, що знижують її захисні сили. У народі цю хворобу ще називають кропивницею.

Хворіють на бешиху свині віком 3–12 місяців найчастіше в теплу пору року. Інкубаційний період хвороби триває один–два дні. За клінічними ознаками розрізняють гострий, підгострий та хронічний перебіги.

За гострої форми хвороби температура тіла підвищується до 42–42,5°С. Тварини відмовляються від кормів, виникає загальна слабкість, хода стає хиткою, кон'юктива очей червоніє, спостерігається сльозотеча, закреп, а інколи блювання, на кінець хвороби – пронос. На шкірі в ділянці вух, шиї, черевної стінки, внутрішніх частин кінцівок унаслідок гіперемії судин з'являються плями синюватого відтінку. Такі плями виступають над поверхнею шкіри, поступово збільшуються і зливаються між собою, набуваючи темно-червоного кольору. Пульс частішає, дихання утруднене, оскільки розвивається набряк легенів. Хворіє тварина 2–4 дні і може загинути, якщо її не лікувати.

Підгостра форма, або кропивниця, перебігає легше, температура тіла підвищується до 41°С. А збудник не проникає в паренхіматозні органи, а локалізується у шкірі, з'являються блідо-рожеві припухлості шкіри величиною 4 см, які потім темнішають. Тварини гинуть від гострої серцевої недостатності.

Хронічний перебіг розвивається, як ускладнення гострої або підгострої форми хвороби. Порушується серцева діяльність, з'являються застійні явища в шкірі, розвиваються поліартрити.

Щоб правильно поставити діагноз, до хворої тварини слід запросити спеціаліста ветеринарної медицини, який відрізнить бешиху від інших хвороб та призначить лікування.

Порося, яке придбали, треба помістити в продезінфіковане, вибілене свіжогашеним вапном приміщення. У віці 2–4 місяці тварині роблять щеплення проти бешихи, повторно – через 4–5 місяців.

Для запобігання бешисі не слід згодовувати зібрані харчові відходи без попереднього їх знезараження високою температурою. Необхідно стежити за санітарним станом приміщення, а також, щоб не було мух.

Якщо хвороба не запущена, то лікування відбувається успішно. Відмінні результати дає сироватка проти бешихи в дозі 1–1,5 мл на 1 кг живої маси тварини разом з антибіотиками пеніцилінового ряду. Під час хвороби звертають увагу на раціон, згодовують тваринам переважно соковиті та легкоперетравні корми.

Після лікування приміщення, в якому утримувалося хворе порося, дезінфікують 3%-ним гарячим розчином каустичної соди.

Л.К. Волинець,
доктор ветеринарних наук

КУРИ Й КАЧКИ на вашому подвір'ї

Коли настає весняно-літній сезон, нам хочеться отримати від нього усе: відпочити, виростити врожай і навіть забезпечити себе м'ясом, щоб власними зусиллями задовольнити свої потреби. Це завдання цілком реальне, якщо грамотно підійти до його виконання. У попередньому номері журналу "Дім, сад, город" ми розповідали про поросят, а в цьому розглянемо питання вирощування птиці в домашніх умовах – курчат та каченят. Ви порівняєте усі можливості утримання цих пернатих і вирішите для себе, що вам ближче й вигідніше.

Курчата

Зазвичай, їх беруть зовсім маленькими, добових (правда, деколи продають уже підрощених, але на них зовсім інша ціна). Тоді ваше головне завдання відгодувати їх. Тож розповімо про годівлю.

Годування добових курчат – дуже важливий момент для їхнього майбутнього життя. Поділюся рецептом моєї бабусі (доньки знатного у степах Таврії ветеринара Михайла Гетьмана). У перший день після виведення дають курчатам (на десяток малюків) варене яйце, дуже дрібно ріжуть його разом із шкаралупою і декількома пір'їнами зеленої цибулі. Потім усе ретельно перемішують з пшеничною крупою і додають вітаміни (олійні розчини А і Е). Приблизний склад кормової суміші такий: повна жменя крупи, пів яйця, звареного круто, 4–5 дрібних пір'їн цибулі.

Через кілька годин після приготування суміш стає сухою завдяки тому, що крупа вбирає вологу з інших компонентів. Стартовий корм для курчат можна зберігати протягом доби, але не довше. Обов'язкове доповнення до такого корму – свіжий кефір ("кисляк"), який сприяє доброму травленню і швидкому заселенню кишківника курчат корисною мікрофлорою.

Хтось може заперечити: чому так багато сухої крупи? Давайте згадаємо, чим живляться курчата диких курей на природі. Відповідь проста: насінням рослин, свіжою травою і комахами. А в запропонованому стартовому кормі для курчат замість насіння використовується крупа, замість трави – цибулька або інша зелень (пирій) та вітаміни, а замість комах – яйце. Що давати курчатам далі? З третього дня поступово додаємо в суміш нежирний сир і з кожним днем збільшуємо порцію цибулі або трави.

Як правильно годувати курчат? Перший раз треба годувати молодняк через 12 годин після виведення, не пізніше. Чим швидше пташенята навчаться їсти, тим краще. Найперше, що спробує наше курча – це кефір, обов'язково свіжий. Якщо такого немає, то краще обійтися кип'яченою водою. Марганцівкою курчат напувати недоцільно, адже після вилуплення їхні кишківники стерильні і ніякої користі від даної процедури не буде. Тільки, коли нападе пронос, тоді можна застосувати даний мікроелемент. А ось заселити кишківник корисними мікроорганізмами за допомогою кефіру – справа необхідна. Перші три дні курчата самі його не п'ють, тому додаємо до вказаної суміші та, якщо є бажання, можна згодовувати з рук піпеткою або шприцом, а надалі налийте кефір у мисочки, й вони самі почнуть його пити.

Як утримувати курчат у домашніх умовах, щоб вони не хворіли і швидко росли? Тут, крім годування, важливий температурний режим. У приміщенні, де живуть курчата, необхідно підтримувати температуру 35°С, потім – 30°С і дуже повільно, протягом 20 днів, знижувати її до рівня кімнатної. Температуру 35°С бажано тримати до тих пір, поки курчата не стануть спритними. У цей період світло має горіти цілодобово. Потім 2 дні підтримують температуру 30°, а вночі малюків гріє банка з гарячою водою. Далі, протягом трьох днів, температуру знижують до 25° і курчата починають обігрівати себе самі. Якщо в приміщенні не нижче 22°, то з 8-го дня обігрів уже непотрібний.

Вирощування курчат у домашніх умовах передбачає

підтримання чистоти й сухості в їхньому приміщенні. Найкраще, коли в одній невеликій коробці міститься не більш п'яти курчат. Тоді всі вони завжди чисті й охайні.

На папері тримають пташенят не більше трьох тижнів. Якщо довше, то курчата починають його рвати і їсти, а це призводить до закупорювання зоба. Не раджу також накривати коробку з курчатами мішковиною або марлею, у яких по краях звисають нитки. За них молодняк смикає і може пошкодити собі язичок.

З п'ятого дня курчатам ставлять посудину з промитим річковим піском для профілактики захворювання шлунка.

Зазвичай, про здоров'я курчати судять по чистому пуху навколо клоаки. У курчат іноді трапляються розлади травлення, які через день–два минають. Явище це нормальне, отож не поспішайте хапатися за марганцівку, й тим більше використовувати антибіотики. Краще зайвий раз "пригостити" пташенят кефіром, який не зіпсує корисну мікрофлору кишківника.

Як бачите, вирощуванню та годуванню курчат у домашніх умовах необхідно надавати багато уваги. Тоді дорослі кури порадують вас своєю корисною продукцією.

Каченята

Розведення та вирощування качок у домашніх умовах – вигідна справа. 60 днів вирощування за правильного утримання й годівлі дають приріст їхньої живої маси 2,2–2,6 кг і більше. Тривалий термін відгодівлі не рекомендується, оскільки у віці 65–70 днів у молодняку починається линька. В цей період каченята худнуть, у них утворюються зачатки нового пір'я (пеньки), які важко видалити під час обробки тушки. Крім того, подовжений термін відгодівлі збільшує витрати корму на одиницю продукції.

Для вирощування домашніх качок оберіть собі одну з поширених порід: мускусних, пекінських, українських або з-поміж качок, виведених у результаті змішування порід. Каченят, яким уже виповнилася доба, можна розмістити у клітках або на підлозі приміщення, де є змога забезпечити постійно увімкнене світло. На один квадратний метр можна посадити до двадцяти п'яти каченят. До кінця третього тижня їх розсаджують по десять–дванадцять особин. Температуру в приміщенні, де перебувають тижневі каченята, підтримують у межах 30°С. Тритижневим пташенятам достатньо 18°С.

З кожним днем довжину світлового дня для каченят можна плавно знижувати й довести до шістнадцяти годин до їхнього 1,5-тижневого віку. Ріст птиці відбувається швидко і в двомісячному віці вони набирають масу близько двох – двох з половиною кілограмів.

Каченят вирощують на глибокій підстилці. В якості підстилки використовують солому, стружки, пересипані вапном. Тирсу перші три–чотири дні краще не використовувати, оскільки каченята її здзьобують, що може спричинити захворювання органів травлення. За утримання на сирій та брудній підстилці пір'я у птиці забруднюється і погано захищає від температурних впливів зовнішнього середовища. Після досягнення каченятами 8–10-денного віку солом'яну підстилку можна замінити торфом. До цього часу каченята не будуть дзьобати торф.

Інвентар. З 45-денного віку каченят годують з таких самих годівниць, які застосовують для дорослих качок. На 20 каченят встановлюють одну годівницю. Напувалки для каченят до 10-денного віку повинні відповідати таким вимогам:

1) бути такої глибини, щоб каченя могло повністю занурювати голову у воду;

2) не допускати можливості купання у них каченят;

3) забезпечувати безперебійне постачання водою, бути зручними для миття й дезінфекції. Вода у напувалках повинна бути цілодобово. У перші п'ять днів вирощування пташенятам слід давати воду кімнатної температури.

Для отримання нежирного м'яса в домашніх умовах розводять качок мускусної породи. Вирощування качок на воді дає змогу економити корм, і навпаки, якщо не пускати каченят плавати, то годувати їх доведеться частіше. Тому ідеальний вихід зробити штучну водойму на ділянці: вкопати ночви, дитячу ванночку або навіть яму, обкласти поліетиленовою плівкою та наповнювати її водою.

Домашніх качок годують двічі на день, вологою мішаниною і сухим кормом. Для корму використовують переважно овочі, кухонні відходи, збиране молоко, зернові відходи і бадилля. Ячмінь качки не дуже полюбляють, тому перед тим, як давати його їм, доведеться на 16 годин замочити у воді й лише після цього згодовувати.

Ще раз про витрати. Корми для вирощування качок повинні містити зернові та борошнисті складові, їхня частка в загальному раціоні – близько 80%, на мінеральні корми припадає 3,5%, а на висобілкові корми тваринного походження – 4,5%, рослинний корм – 5% і на бадилля, траву й коренеплоди приблизно 10%. Правильний догляд та утримання непогано окуповують вирощування качок на м'ясо.

Отже, тут ми навели два приклади вирощування та дорощування курчат і каченят в умовах дачної ділянки. Вибирати, звичайно ж, вам, господарям. Тільки обов'язково зважте на те, що каченята повинні бути в надійному закритому пташнику, бо після їхнього "пасовища" на відкритих ділянках ще довго не буде рости будь-яка травичка, не те що городина. Курчатка теж шкоду дзьобами роблять, але їхні лапки тендітніші.

І найголовніше – це завзятість та оптимізм. Якщо братися за справу із старанням, то це вже – половина успіху.

Уляна Яненко,
лікар ветеринарної медицини

Двожовткові

яйця

Шановна редакціє! З недавнього часу в продажу з'явилися яйця з двома жовтками. Вони більші звичайних і дорожче коштують. Скажіть, будь ласка, чи безпечно вживати їх у їжу й чому кури несуть такі яйця?

Тетяна С.,
Дніпропетровська обл.

Курка була одомашнена понад п'ять тисяч років тому в Південно-Східній Азії. Багато століть цих птахів розводять для одержання м'яса і яєць. Одним із найпоживніших і найкорисніших продуктів практично в усьому світі вважаються курячі яйця. У нормі курка відкладає одне яйце на день, період формування яйцеклітини – від 20 до 22 годин.

У білку повинен бути один жовток, а коли їх два – це ознаки відхилення від норми. Іноді, розбивши шкаралупу, люди лякаються, виявивши два жовтки в одному білку. Хтось такі нестандартні яйця викидає, інші їдять, але з побоюванням. Насправді за смаковими якостями та безпекою двожовткові яйця нічим не відрізняються від звичайних.

Яйця із двома жовтками частіше бувають у молодих курей, у яких відбувається дуже швидкий розвиток яйцеклітин й іноді виходить, що одночасно овулюють відразу дві (або з невеликим проміжком часу). У цьому випадку в ту частину яйцепроводу, де утвориться шкаралупа, потрапляють відразу дві яйцеклітини (жовтки) і там їх покриває одна загальна шкаралупа. Звідси й двожовткові яйця.

Є чотири типи двожовткових яєць:

1. Кожний з двох жовтків має окремі жовткові оболонки, але жовтки щільно стикаються один з одним і покриті загальним білком.

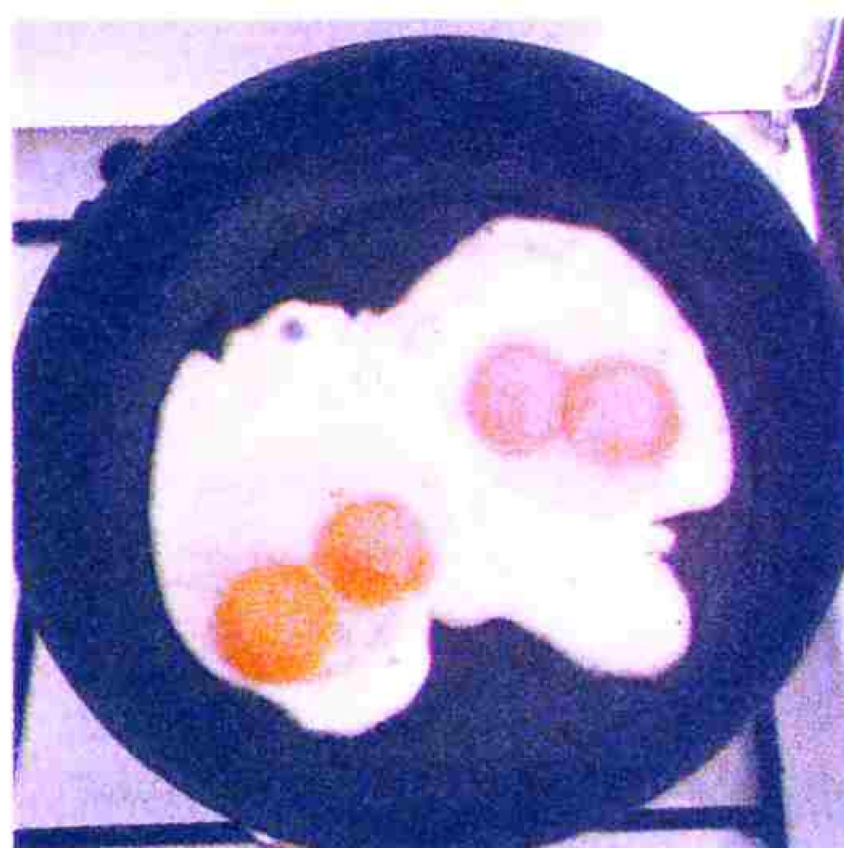
2. Кожний жовток має окрему жовткову оболонку й окремий градинковий шар білка, але обидва жовтки мають загальні градинки, білковий мішок, оболонки й шкаралупу.

3. Всі навколишні складові яйця розташовані окремо і мають тільки загальну оболонку й шкаралупу.

4. Усі складові яйця розташовані окремо, підшкаралупні оболонки розділяють жовтки, є тільки загальна шкаралупа.

Зустрічаються, до речі, і трижовткові яйця. Вони трапляються рідко й утворюються так само, як і двожовткові.

Коли курка дорослішає, її статевий цикл стабілізується й таке явище відбувається набагато рідше. Процес формування яйця порушується, насамперед, у молодих птахів, у яких ще не стабілізувався статевий цикл, і в старих, чия репродуктивна система працює дедалі гірше, за зниження яйценосності й початку линьки, що спричиняє гормональний дисбаланс і тимчасове припинення репродуктивної функції.

Ліворуч – двожовткове яйце, праворуч – одножовткове.

Причинами двожовтковості яєць можуть бути інтенсивний харчовий раціон, різке збільшення тривалості світлового дня, хвороби яйцепроводу. Існує думка, що з таких яєць вилупляться пташенята-близнюки. Насправді потомство з таких яєць ніколи не виведеться. Курячі ембріони гинуть ще в зародку, тому що заважають один одному, й усі зародкові оболонки формуються неправильно.

Досвід інкубування двожовткових яєць показав, що в них відбувається розвиток двох ембріонів, і до того ж до останніх днів інкубації доживають від 15 до 73% зародків, однак жодного живого курчати виведено не було.

Селекціонувати курей на двожовткові яйця немає рації. Це суперечить курячій фізіології. Не варто забувати, що кури несуть яйця, аби продовжувати свій рід, а не для того, щоб ми їх їли. До того ж знесення такого великого яйця супроводжується больовими відчуттями, що гальмує дозрівання нових яйцеклітин і знесення нових яєць (звичайно, після такого яйця відбуваються 1–2 дні паузи у яйцекладці).

Встановлено, що:

1. Здатність курей відкладати двожовткові яйця передається у спадок.

2. Кількість яєць із двома жовтками в кладках курей незначна й становить у середньому 0,6% від усього виходу яєць.

3. Нести двожовткові яйця курка здатна лише в певному життєвому циклі. Частіше, коли це вже зріла птиця приблизно однорічного віку. Найбільше число двожовткових яєць кури зносять у перші тижні яйцекладки.

4. Кури, що відкладають двожовткові яйця, є високопродуктивними несучками.

5. Двожовткові яйця відрізняються більш видовженою формою, значно (на 55–60%) більшим обсягом і масою порівняно з одножовтковими, а також трохи тоншою шкаралупою.

У двожовтковому яйці більше жовтка, а відтак і білка, і важить воно 70–80 грамів.

Визначити нестандартні яйця можна. Вони більші звичайних яєць, як мінімум, у півтора раза, мають довгасту форму й тонку шкаралупу.

Кілька років тому двожовткові яйця на птахофабриках забраковували й пускали на меланж – яєчний порошок. Зараз вони вважаються повноцінним продуктом і надходять у продаж. На такі яйця є попит.

Деякі фермерські господарства навіть спеціально тримають курей, які відкладають двожовткові яйця, і продають їх дорожче. На фабриках, де хочуть одержувати нестандартні яйця, спеціально створюються незадовільні умови для курки: порушуються режими годівлі, освітлення, хвороби яйцепроводу залишаються без уваги. Звичайно, все це шкодить птахам.

Двожовткові яйця бувають і в качок, гусей та інших птахів. Молоді несучки (качки, гуски, індички) частіше несуть двожовткові яйця у перші 2–3 місяці яйцекладки. Навіть у деяких рептилій іноді з'являються двожовткові яйця, з яких дитинчата теж не виводяться.

Н. Децьь

Рецепти холодних літніх страв

Багато років мрію побачити свої рецепти на сторінках журналу "Дім, сад, город". Але все ніяк не наважувалася. Віртуозом кулінарії себе не вважаю, але всі кажуть, що готую смачно. Пропоную рецепти холодних літніх страв.

З повагою
Людмила Кучай,
м. Буча

Холодні супи і борщі зазвичай готують влітку. Супи мають бути з температурою приблизно 14–15°С. Рідкою основою для них є хлібний квас, кефір або овочеві відвари. Хлібний квас з успіхом можна приготувати вдома.

Хлібний квас

Треба мати: 400 г житніх сухарів, 300 г цукру, 15 г пресованих дріжджів, 15–20 г м'яти, 10–12 літрів води. В результаті ви маєте отримати приблизно 10 літрів хорошого квасу, злитого без осаду.

Нарізаний шматочками житній хліб слід добре підсушити в духовці до утворення рум'яної шкоринки. Підсмажені сухарі треба залити кип'яченою водою, охолодженою до температури 70–80°С. Воду бажано брати з криниці або фільтровану. Сухарі, залиті водою, треба настоювати в теплому місці 1,5–2 год., періодично помішуючи. Сусло злити, процідити, а сухарі знову залити водою і повторно настоювати 2 год. У проціджене сусло за температури приблизно 25°С додати цукор, м'яту і влити дріжджі, розведені у невеликій кількості сусла. Поставити в тепле місце для бродіння на 10–15 год. У процесі бродіння можна додати родзинки і кмин. Квас процідити, розлити у пляшки і зберігати в холодильнику.

Борщ холодний

Треба мати: 1–2 червоні буряки (приблизно 250 г), приблизно 60 г зеленої цибулі, 2–3 свіжі огірки (125 г), 2 яйця, 1 чайну ложечку цукру (10 г), 1 столову ложку 3%-ного оцту, 800 г квасу або овочевого бульйону, 3 столових ложки сметани.

Очищені буряки і моркву нарізати кубиками чи соломкою і припустити на сковороді. Під час припускання буряків додати оцет для збереження кольору. Припущені овочі охолодити, зелену цибулю посікти, свіжі огірки нарізати маленькими кубиками або соломкою. Підготовлені овочі з'єднати, залити квасом або овочевим бульйоном, додати сіль та цукор за смаком.

Налити борщ у тарілки, у кожну з них покласти половинку або ціле круто зварене куряче яйце, присипати подрібненим кропом, а зверху покласти ложку сметани.

Окрошка м'ясна

Треба мати: 250 г м'яса, 700–900 г хлібного квасу, зелену цибулю (приблизно 70–100 г), 150 г свіжих огірків, 2 столових ложки сметани, 4 круто зварених яйця, чайну ложечку цукру, 0,5 чайної ложечки гірчиці, пучечок зеленого кропу.

М'ясо зварити, яйця також зварити до готовності. Всі інші продукти ретельно вимити і використати сирими. М'ясо нарізати кубиками. Цибулю посікти. Частину зелені цибулі розтерти з сіллю до появи соку. Свіжі огірки почистити від грубої й гіркої шкоринки. Якщо огірки перестигли, то бажано видалити насіння. Підготовлені огірки нарізати кубиками або соломкою. Білки яєць нарізати кубиками, а жовтки розтерти з гірчицею, сіллю, сметаною і цукром. Потім розвести квасом. Зелень кропу дрібно посікти.

Підготовлені продукти залити квасом, розлити у тарілки. Кожну порцію притрусити дрібно посіченим кропом і заправити сметаною за смаком.

В окрошку можна додавати картоплю, яку попередньо зварити у шкоринці, охолодити, почистити і нарізати кубиками. Замість огірків можна використовувати редиску, або класти і огірки, й редиску.

Окрошка овочева

Треба мати: 500–700 г квасу хлібного, 150 г картоплі, 50 г моркви, пучечок зеленої цибулі (70–100 г), 50–100 г редиски, 3–4 невеликі свіжі огірки, столову ложку сметани, 1 яйце, ложку цукру, 0,5 чайної ложечки гірчиці, сметану для заправки за смаком.

Підготовлені картоплю і моркву зварити, охолодити, очистити і нарізати маленькими кубиками або соломкою. З редиски зрізати корінці і бадилля, добре вимити та нарізати кружальцями. Можна використовувати відварену цвітну капусту. Решта все робимо так, як і під час приготування м'ясної окрошки. Кожну порцію приправляємо довільною кількістю сметани, яку кладемо за смаком.

Курчата-табака

Треба мати: курча (приблизно 400–500 г), 20 г вершкового масла, чайну ложечку сметани, часник, соус ткемалі (2 столових ложки). Якщо ткемалі немає, можна використати звичайний томатний соус.

Оброблену тушку курчати розрубати по грудній кістці вздовж навпіл. Розпластати. Ніжки заправити у кишеньки із шкірки, надати курчаті пласької форми, натерти сіллю й часником і смажити під пресом на слабкому вогні до готовності, періодично перевертаючи. При подаванні на стіл на тарілку треба покласти салатну ріпчасту цибулю, нарізану кільцями. Якщо салатної цибулі немає, то звичайну треба вимочити у підсолодженій воді. Прикрасити листочками салату або зеленню петрушки. Подати соус томатний, а ще краще – соус ткемалі.

М'ясні котлети з кабачками

Треба мати: 0,5 кг будь-якого фаршу, 100 г цибулі, 1 маленький кабачок (150 г), 1 столову ложку манної крупи. Сіль, перець кладемо за смаком.

Цибулю пропускаємо через м'ясорубку, змішуємо з м'ясом, додаємо манну крупу і потертий на дрібній тертушці кабачок. Вимішуємо мокрими руками, формуємо котлетки і смажимо з обох боків на рафінованій олії до рум'яної шкоринки.

Ліниві вареники

Треба мати: 500 г солодковершкового сиру, 100 г борошна, 2 яйця. Цукор, сіль кладемо за смаком. Для поливання вареників треба мати розтоплене вершкове масло або сметану.

У протертий сир додати борошно, цукор, сіль, яйця і перемішати до утворення однорідної маси. Потім мокрими руками сформувати довгасті яйцеподібні кульки і варити їх 4–5 хв. у киплячій підсоленій воді. Коли вони спливуть, шумовкою вийняти на тарілку, полити розтопленим маслом або сметаною.

Деруни

У кожної господині ще залишилася стара картопля. Її можна використати для приготування дерунів.

На одну порцію треба мати: 2 картоплини, 1 цибулину середнього розміру, 1 яйце, одну столову ложку без верху борошна. Сіль, перець кладемо за смаком.

Підготовлені картоплю й цибулину очистити і натерти на дрібній тертушці. Вбити яйце, додати борошно, ретельно збити виделкою і смажити, викладаючи столовою ложкою на сковороду з киплячою олією. Смажити з обох боків до утворення рум'яної шкоринки. Шматочок сала нарізати кубиками і підсмажити на сковороді, щоб утворилися шкварочки. Ними посипати деруни.

Огірки прискореного посолу

Треба мати: таку кількість огірків, щоб заповнили трилітрову банку, кріп, селеру, гіркий стручковий перець, часник кладемо за смаком.

Огірки промити у проточній воді, замочити на 2–3 год. Відрізати кінчики й щільно укласти в банки, на дно яких заздалегідь покласти прянощі. Зверху огірків також покласти шар цих прянощів, додавши промитий листочок хрону та кілька листочків смородини. Наповнені банки залити прокип'яченим теплим розсолом (приблизно 50–60°С). Розсіл треба приготувати із розрахунку 2 столових ложки на 1 л води.

Банки накрити кришками або зав'язати марлею і виставити на сонце. Через три доби огірки готові до вживання.

Консервовані молоді кабачки

Треба мати: 8–9 кг кабачків, 2,5 склянки олії для обсмажування кабачків, 1 склянку для заливання у банки, 3–4 головки часнику, 1 пучок зелені петрушки, 1 пучок зелені кропу, 2 столових ложки солі, 1 склянку оцту.

На замітку господиням: кількість солі, оцту та часнику можна змінювати за смаком.

Відібрати молоді кабачки, нарізати їх кружальцями й обсмажити на олії до золотистого кольору. Часник почистити і пропустити через часникодавку або розтовкти у ступці. Зелень покришити. На дно банки насипати сіль, покласти зелень, часник, налити олію, оцет, потім щільно укласти кабачки і стерилізувати літрову банку 45 хв., півлітрову – 25 хв., прикривши металевими кришками. Після цього банки закрити, перевернути догори дном, накрити простирадлом і охолодити.

"П'яні" черешні та вишні

Треба мати: на 1 кг підготовлених плодів 700 г цукру, 150–200 г коньяку або горілки, 1,5 склянки води.

Підготовлені плоди залити концентрованим цукровим сиропом і варити вишні – 10 хв., черешні – 15 хв.

Потім відкинути на друшляк над каструлею. Ягоди розкласти у стерилізовані банки. У сироп додати коньяк або горілку, ретельно розмішати, довести до кипіння, але не кип'ятити, і цією сумішшю залити плоди у банках. Закатати кришками, не стерилізуючи.

Смачного всім!

У номері:

Щедра грядка

Ходімте в сад

Виноградник

Домашня ферма

"ДІМ, САД, ГОРОД"
виробничо-практичний журнал

№7 (283), липень, 2012 р.

Головний редактор **М. І. Халимоненко**

Головний художник **Т. П. Колодницька**

Заступники головного редактора **Б. К. Донгаш, І. Ф. Куштенко**

Зав.відділами **А.М.Капітульська, О.В.Кисленко**

Літературний редактор **А.М.Капітульська**

Дизайн, верстка **О.В.Кисленко**

Комерційний директор **Г.А.Донець**

Реклама **В.П.Васильєв**
тел.: (044) 223-38-17,
E-mail:vgt951@gmail.com

Оголошення **О.К.Шевченко**
223-22-58
E-mail:dsg@dimsadgorod.com

Розповсюдження, маркетинг **Т. І. Лазебник**
тел.: 223-22-58, 221-68-08
E-mail: lazebnik@dimsadgorod.com

Видання зареєстровано, серія КВ, № 3536 від 3.10.98

Підписано до друку 18.06.2012 р.

Загальний тираж 141 558 прим.

Ціна договірна.

Адреса редакції та видавця:
вул. Академіка Заболотного, 19, Київ, 03680, МСП–680.
Тел.: (044) 223-69-11, (044) 223-69-12,
факс/автомат: 223-22-59
www.dimsadgorod.com

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город».

Надруковано у друкарні ТОВ "ПК "Онікс-Принт", м. Київ, вул. Львівська, 22а.
Тел.: (044) 390-00-03
Замовлення № 108

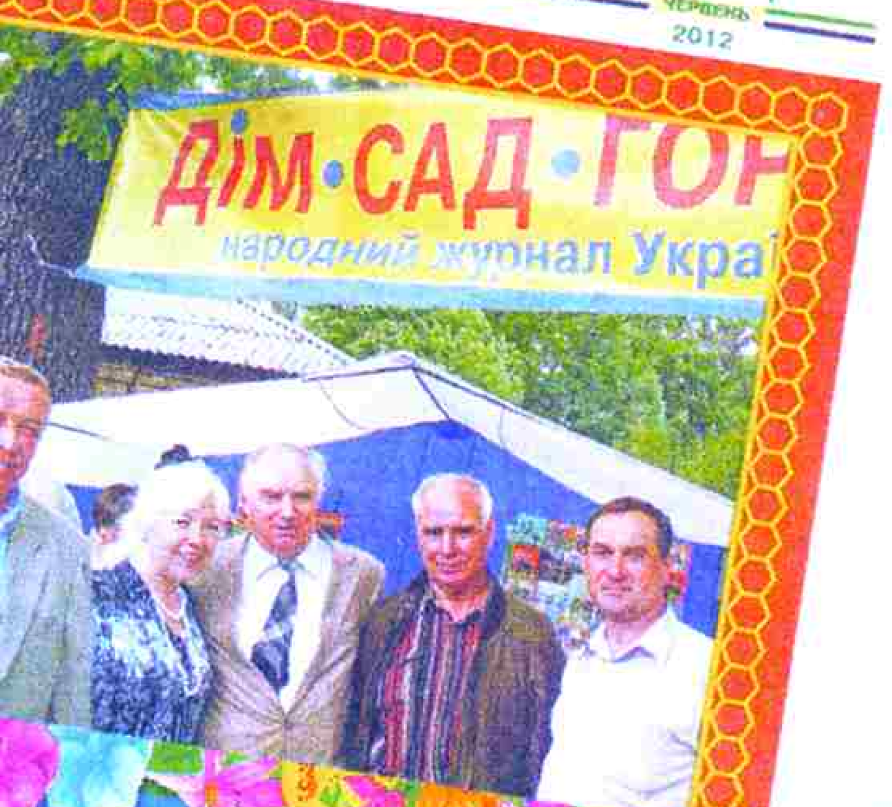
Передплатні індекси комплектів журналів у складі:

«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Бібліотека «Дім, сад, город» — 21869.
«Дім, сад, город» + «Календар садівника і городника» — 90245.
«Дім, сад, город» + «Чумацький шлях» — 98881.

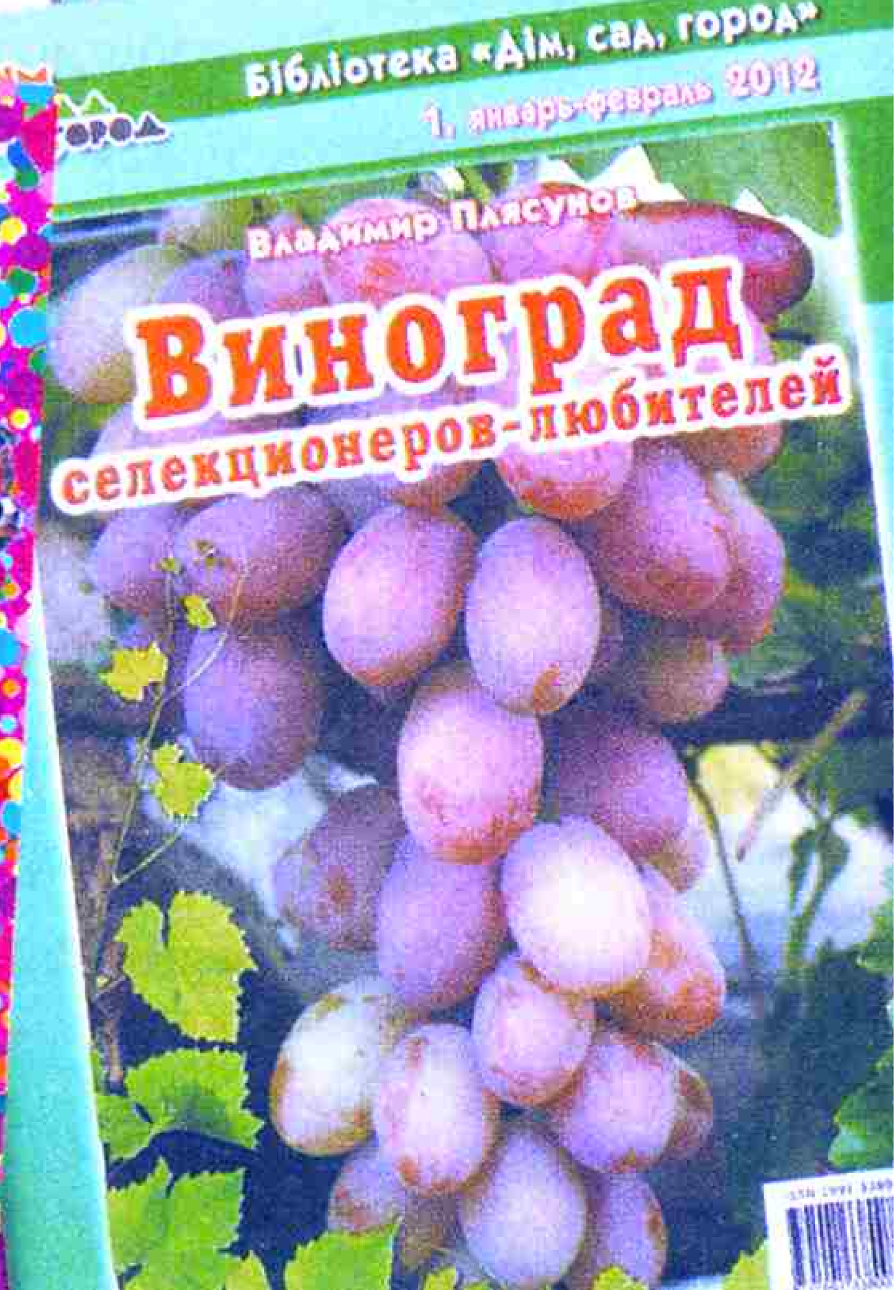

Індекс 74142. ISSN 1814—4357. Дім, сад, город. №7 (283). 2012. 1—48 с. Ціна договірна.